

Martin Lau Slåtten

Det norske Stabskompaniet i United Nations Operations in Somalia (UNOSOM) 1992 – 1993

Utfordringer og løsninger

Masteroppgave i historie

Trondheim, november 2014

Det norske Stabskompaniet i United Nations Operations in Somalia (UNOSOM) 1992-1993

Utfordringer og løsninger

Martin Lau Slåtten

Masteroppgave i historie
Norges teknisk – naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier
Trondheim, høst 2014

Forord

Da var masteroppgaven levert. I den anledning er det mange som skal takkes. Først og fremst takk til professor Per Hernæs for grundig, kritisk og samvittighetsfull veiledning. Dine innspill og kommentarer har vært til stor hjelp med å forme denne oppgaven.

Tusen takk til Institutt for forsvarsstudier som hadde tro på prosjektskissen og problemstillingen, og som valgte å sponse meg med mastergradsstipend. Dere skal dessuten ha en stor takk for at dere pekte på de riktige arkivene, og nødvendig litteratur.

Min kjære mastergraskollega Hans Arvesen fortjener også en stor takk for alle gode samtaler.

Ellers vil jeg takke mamma, pappa og Eystein for gode råd og innspill. Mine kjære brødre og besteforeldre, takk for god moralsk støtte.

Sist men ikke minst vil jeg rette en enorm takk til deg Ingrid. Det er vanskelig å beskrive hvor avgjørende du har vært for denne oppgaven. Nå gleder jeg meg til vi skal få litt tid sammen igjen.

Martin Lau Slåtten

Trondheim 2014

KAPITTEL 1. INNLEDNING.....	1
1.1 ET NORSK STABSKOMPANI I SOMALIA – MASTEROPPGAVEN I TID OG ROM	1
1.2 PROBLEMSTILLING	2
1.3 MASTEROPPGAVENS RELEVANS	3
1.4 NORSKE FN-OPERASJONER I LITTERATUREN	3
1.5 UNOSOM I LITTERATUREN	6
1.6 OM KILDENE	9
1.6.1 Somalia-arkivet.....	9
1.6.2 Departementsarkivene	10
1.6.3 Akershus infanteriregiment nr. 4.....	10
1.6.4 Intervjuer	11
1.7 DISPOSISJON.....	13
KAPITTEL 2. BAKGRUNN – BORGERKRIG OG HUNGERSNØD I SOMALIA	14
2.1 KULTURBASERTE ÅRSAKSFORKLARINGER FOR DEN SOMALISKE BORGERKRIGEN	14
2.1.1 Somalisk klanstruktur	14
2.1.2 Samfunnsinstitusjoner	15
2.1.3 Om klan- og samfunnsinstitusjoner som forklaringsmodell for borgerkrigen	17
2.2 HISTORISK KONTEKST – AVKOLONISERING, NASJONSBYGGING OG KLANPOLITIKK	20
2.2.1 Avkolonisering	20
2.2.2 Nasjonsbygging – fra demokrati til militærdiktatur	22
2.2.3 Patron og klient – militærdiktaturet korrumpes.....	23
2.3 VEIEN MOT INTERNASJONAL INVOLVERING – HUMANITÆR OG POLITISK KOLLAPS	24
2.3.1 Den interne årsaken til hungersnøden.....	24
2.3.2 Den eksterne årsaken til hungersnøden	25
2.3.3 En uheldig sammenblanding av hungersnød og borgerkrig	27
2.4 KONKLUSJON	30
KAPITTEL 3. HVORFOR ET STABSKOMPANI? BAKGRUNN OG FORUTSETNINGER FOR DET NORSKE ENGASJEMENTET I SOMALIA	32
3.1 HVORFOR ET STABSKOMPANI?	32
3.1.1 Forspillet i FN – bakgrunnen for at Norge ble forespurt om å stille et stabskompani	32
3.1.2 FREDSEBEVARING – FØR UNOSOM	33
3.1.3 Oppsett av FN-operasjoner i tiden etter den kalde krigen.....	36
3.2 DA NORGE MOTTOK FORESPØRSEL OM DELTAGELSE I UNOSOM.....	38
3.2.1 Norge blir forespurt om et stabskompani.....	38
3.2.2 Flere forespørsler – nye vurderinger.....	42

3.2.3 Den formelle beslutningsprosessen	44
3.3 FORSVARET KLARGJØR – REKRUTTERING OG REKOGNOSERING.....	45
3.3.1 Stabskompaniet – planlegging utenfor FN-beredskapsstyrken	45
3.3.2 Utvelgelse av soldater til tjeneste i UNOSOM	48
3.3.3 Rekognoseringslag – innhenting av informasjon.....	51
3.4 OPPSETTING OG UTDANNING – ET STABSKOMPANI FORMES	53
3.4.1 Befal og kompaniledelse planlegger utdanningsperioden	54
3.4.2 Stabskompanisoldatenes oppsettings- og utdanningsperiode.....	55
3.4.3 Soldatenes vurdering av utdanningsperioden	57
3.5 KONKLUSJON	58
KAPITTEL 4. PRAGMATISKE LØSNINGER I MOGADISHU	60
4.1 UNITAF – EN AMERIKANSKLEDET OPERASJON.....	60
4.1.1 Da FN inngikk allianse med USA.....	60
4.1.2 Hvordan påvirket etableringen av UNITAF UNOSOM?.....	63
4.1.3 Hva foretok norske myndigheter seg ut fra utviklingen i forholdet UNOSOM-UNITAF?	65
4.2 PROBLEMLØSERNE I MOGADISHU	67
4.2.1 Ankomst Somalia	68
4.2.2 Pragmatiske hverdagsløsninger	69
4.2.3 Hardt arbeid.....	72
4.2.4 Hvor kom pragmatismen og arbeidsviljen fra?	73
4.3 KONKLUSJON	74
KAPITTEL 5. UNOSOM II: VOLD, FRYKT OG LØNSSKAMP	76
5.1 ÅRSÅKENE TIL DEN ”VOLDELIGE VENDINGEN” I MOGADISHU SOMMER OG HØST 1993.....	76
5.2 NORSKE VURDERINGER AV DELTAGELSE I UNOSOM II	83
5.2.1 Da Norge takket ja til å delta i UNOSOM II.....	83
5.2.2 Forsvaret klargjør for UNOSOM II.....	85
5.3 DA VOLDEN I MOGADISHU RAMMET DET NORSKE STABSKOMPANIET	87
5.3.1 Angrep på norske soldater.....	87
5.4 REAKSJONER PÅ DEN VOLDELIGE VENDINGEN.....	91
5.4.1 Begikk norske soldater overgrep i Somalia?.....	92
5.4.2 En norsk reaksjon?.....	94
5.5 KONKLUSJON	99
KAPITTEL 6. KONKLUSJON.....	101
6.1 ERFARINGER FRA OPPSETTINGS- OG UTDANNINGSPERIODEN	101
6.2 ERFARINGER FRA FØRSTE KONTINGENT	102
6.3 ERFARINGER FRA ANDRE KONTINGENT	104

APPENDIKS 1	106
KILDER OG LITTERATUR	107
PRIMÆRKILDER	107
INTERNETTKILDER	107
BIBLIOGRAFI	108

Kapittel 1. Innledning

1.1 Et norsk stabskompani i Somalia – masteroppgaven i tid og rom

Denne oppgaven omhandler det norske Stabskompaniet i FNs fredsbevarende operasjon United Nations Operation in Somalia – kjent under forkortelsen UNOSOM. Masteroppgaven tar utgangspunkt i de to første kontingentene, hvor den diskuterer Stabskompaniets utfordringer og soldatenes løsninger på dem.

UNOSOM (hvor man igjen skiller mellom UNOSOM I og II) ble opprettet på bakgrunn av en omfattende og langvarig somalisk borgerkrig, som i 1991 hadde resultert i omfattende hungersnød.¹ Operasjonen utviklet seg fra en håndfull fredsobservatører våren 1992, til en multinasjonal fredsstyrke på 28.000 mann et år senere. UNOSOM I og II var prøvekluter for FNs nye ideer om fredsbevarende virksomhet i tiden etter den kalde krigen. FNs daværende generalsekretær Boutros Boutros-Ghali lanserte i 1992 rapporten ”An Agenda for Peace”, hvor han gikk gjennom de fire konseptene for fredsarbeid han mente FN burde forholde seg til i de påfølgende år: preventivt diplomati, fredsoppretting, fredsbevaring og fredsbygging.² Rapporten åpnet blant annet for å ta i bruk makt, uten partenes aksept, i såkalte kapittel VII – operasjoner. I Somalia lyktes det ikke. Det brede multinasjonale samarbeidet under FN-systemet var tungvint og byråkratisk. Militære styrker gjorde seg skyldige i dels grove menneskerettighetsbrudd. Ingen varig fredsløsning ble etablert.

Som del av UNOSOM I og II stod et norsk stabskompani, deployert til UNOSOMs hovedkvarter i Somalias hovedstad Mogadishu julehelga 1992. Stabskompaniet var i Somalia gjennom seksten måneder. Norge sendte ut tre kontingenter med i alt 270 menn og kvinner. Arbeidsoppgavene i Stabskompaniet varierte med alt fra å drive hovedkvarterets kjøkkentjeneste og sambandstropp til vaktjeneste og eskorteringsoppdrag. Stabskompaniet opplevde nok av utfordringer i løpet av perioden som her undersøkes: Lite relevant opplæring og utdanning, ad hoc – arbeidsoppgaver, utilfredsstillende utrustning, samt granatnedslag, skader og kollektiv kontraktsoppsigelse.

---

¹ UNOSOM byttet navn til UNOSOM II da operasjonen fikk et nytt mandat 26. mars 1993. Mandatet ble implementert fra og med 4. mai 1993.

² Boutros Boutros-Ghali, *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, New York 2000: 5 ff.

1.2 Problemstilling

Denne masteroppgaven diskuterer de norske stabskompanisoldatenes erfaringer, utfordringer og løsninger ved deltagelsen i FN-operasjonen United Nations Operations in Somalia (UNOSOM).³

Fordi operasjonsbildet hele tiden var i endring, og fordi Stabskompaniet opplevde utskiftninger, deles oppgaven inn i en kronologisk rekkefølge. Til sammen dekkes tre perioder. Den første perioden som diskuteres er oppsettings- og utdanningsperioden til Stabskompaniets første kontingent (4. september 1992 – 27. november 1992). Den andre perioden som diskuteres er soldatenes første kontingent i Somalia (23. desember 1992 – 4. mai 1993).⁴ Den tredje perioden som diskuteres er soldatenes andre kontingent i Somalia (4. mai 1993 – 28. oktober 1993).⁵

Hovedproblemstillingen i oppgaven er følgende:

- Hva var de norske stabskompanisoldatenes erfaringer i UNOSOM?

For å svare på dette deles problemstillingen inn i tre underspørsmål som oppsummeres i konklusjonen:

- Hva var utfordringene i operasjonen?
- Hvordan påvirket det soldatene?
- På hvilken måte ble utfordringene håndtert?

I konklusjonen besvares spørsmålene *ut fra den periodiske* inndelingen. Dette gjøres fordi UNOSOM gjennomgikk store endringer, og fordi *vilkårene* i operasjonen hele tiden var i endring. På den måten blir *konteksten* belyst på en god måte.

For å diskutere soldatenes erfaringer på en fruktbar måte opereres det med to kontekstualiserende perspektiver: Den overordnede utviklingen i UNOSOM, og det hjemlige embetsverk og forsvarsorganisasjon.

---

³ Med ”stabskompanisoldater” menes alt personell: Menige, korporaler, befal og offiserer.

⁴ Kontingenten ble forkortet fordi soldatene i mars 1993 underskrev ny kontrakt med virkning fra 4. mai samme år. Mer om dette i kapittel 5.

⁵ Oppgaven omhandler dermed *ikke* siste kontingent (28. oktober 1993 – 1. mai 1994).

1.3 Masteroppgavens relevans

”Det var likevel gjennom engasjementet i Somalia fra våren 1993 at Norge ’krysset Rubicon’ på dette området”.⁶ Sitatet er hentet fra femte bind i norsk forsvarshistorie, og viser til hvordan Norges deltagelse i UNOSOM var *første steg* på vei mot en forsvarsorganisasjon som utover 1990-tallet ble stadig mer involvert i skarpe operasjoner.⁷ I denne oppgaven dekkes de to første kontingentene i UNOSOM. I løpet av disse to kontingentene gikk Stabskompaniet fra å operere i en fredsbevarende FN-operasjon, til en fredsopprettende FN-operasjon – fra det tradisjonelle til noe nytt. Sånn sett er Stabskompaniet i seg selv å forstå som et første steg på veien mot Norges økte deltagelse i skarpe oppdrag.⁸ Denne oppgaven kan forstås som et bidrag til forståelsen av de omveltningene man så i Forsvaret etter den kalde krigen.

Masteroppgaven tar fatt i en periode som var preget av en økende deltagelse i FN-operasjoner. I årene mellom 1947 og 1989 deltok Norge i elleve FN-operasjoner.⁹ I årene mellom 1990 og 1999 var dette tallet 20.¹⁰ For soldatene i Stabskompaniet merket man dette ved at Forsvaret ikke alltid var like godt rustet for å håndtere forpliktelsene politikerne og embetsverket hadde bundet dem til. For eksempel var det norske Stabskompaniet i UNOSOM første norske FN-styrke som ble satt opp utenfor FN-beredskapsstyrken på 28 år.¹¹ Dette betydde at Forsvaret måtte planlegge, rekruttere og utdanne soldater *uten* at et system var skikkelig etablert for det. På samme måte opplevde stabskompanisoldatene utfordringer med materiell og utstyr som var lite tilpasset de operasjonelle forhold. Min forskning bidrar til å kaste lys over hvordan det var å være soldat i en periode preget av store – og hyppige – endringer.

Sist, men ikke minst, har masteroppgaven en relevans ved at den er historien om de 270 menn og kvinner som var i Somalia, for en kortere eller lenger periode. Operasjonen var til tider svært utfordrende, noe som ikke minst andre kontingent vitner om med alle sine repatrieringer og oppsigelser.

1.4 Norske FN-operasjoner i litteraturen

---

⁶ Jacob Børresen; Gullow Gjeseth; Rolf Tamnes, *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i *norsk forsvarshistorie*, Bergen 2004: 232.

⁷ *Ibid*: 231-232

⁸ I andre kontingent hadde Stabskompaniet en skadeprosent på fem prosent

⁹ Dag Leraand, *INTOPS 1947-2012*, Oslo 2012: 42-43.

¹⁰ *Ibid*: 42-43.

¹¹ Sammen med et norsk feltsykehus til UNPROFOR samme år.

Hva har blitt skrevet om Norges FN-operasjoner, hva kjennetegner litteraturen og hvilken relevans har den for min forskning? Jeg vil her peke på to typer litteratur: FN-operasjoner i den brede oversiktslitteraturen og litteratur om spesifikke FN-operasjoner.

I den brede forskningslitteraturen er Norges FN-operasjoner behandlet som del av en større analyse av Forsvaret innenfor et gitt tidsrom. I 2004 ble femte bind av norsk forsvarshistorie utgitt: *Norsk forsvarshistorie – allianseforsvar i endring* dekker perioden 1970-2000 og tar opp FN-operasjonene i samme tidsrom.¹² Boka viser hvordan ”småstaten” Norge tidlig ble ansett for å egne seg godt til FN-operasjoner i en verden hvor stormaktenes ”belastede fortid” gjorde dem lite egnet til å drive fredsbevaring.¹³ I boken behandles UNIFIL-deltagelsen utførlig med et eget kapittel hvor forholdet mellom hjemlig forsvarsorganisasjon og operasjon drøftes med fokus på ”overføringsverdi” og forsvarets stadig tilbakevendende skepsis mot operasjonen. Siden behandles den internasjonale deltagelsen i perioden etter 1990 i to kapitler. Her argumenteres det for at Norge var avventende deltager i USAs ”coalition of the willing”-politikk som ble prøvd ut i Gulfen, før man i årene etter så et ”mellomspill” hvor et utvidet sikkerhetsbegrep ga utslag i norsk deltagelse i fredsopprettende FN-operasjoner. Mot slutten av 1990-tallet overtok NATO-operasjonene og markerte med det en forsvarspolitisk omlegging mot internasjonale operasjoner som satsingsområde. Femte bind av Norsk forsvarshistorie er relevant for min forskning ved at den viser hvordan 1990-tallets FN-operasjoner var et mellomspill på veien mot en stadig mer utadrettet forsvarsorganisasjon.

Gullow Gjeseths bok *Hæren i omveltning 1990-2005* tar – som tittelen gir noen indikasjoner på – utgangspunkt i å være en analyse av Hærens omstrukturerings- og nedskjæringsperiode i årene etter den kalde krigens avslutning.¹⁴ Gjeseth er i den forbindelse opptatt av hvordan økt deltagelse i FN- og NATO-operasjoner ble møtt av *Hærens organisasjon*. Han viser hvordan datidens organisasjonsmodell (egen FN-beredskapsstyrke, materiell fra beredskapslagre, også videre) møtte økte krav om deltagelse i internasjonale operasjoner. Gjeseth viser deretter hvordan organisasjonsmodellene formet og ble formet av kravet om økt utenlandsdeltagelse. Gjeseths forskning relaterer seg til denne oppgaven ved at han tydeliggjør hvordan ”invasjonsforsvaret” fikk i oppgave å sette opp krevende FN-operasjoner.

---

¹² Jacob Børresen; Gullow Gjeseth; Rolf Tamnes, *Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bd. 5 i *norsk forsvarshistorie*, Bergen 2004.

¹³ Sammen med andre nordiske land for øvrig. Se: Børresen 2004: 167.

¹⁴ Gullow Gjeseth, *Hæren i omveltning 1990-2005*, Bergen 2008.

INTOPS 1947-2012 er ”storverket” som forsøker å dekke hele Norges fredsbevarende historie (altså *ikke bare* FN-operasjoner).¹⁵ Boka er utgitt av Forsvarsmuseet som del av et større utstillingsprosjekt. Boka er kanskje den minst ”akademiske” av de som her nevnes. Den forsøker i liten grad å forklare eller kontekstualisere bakgrunnen og utviklingen i de forskjellige operasjonene. Det gir likevel verdifull innsikt ved at den har samlet en total litteraturoversikt over Norges tidligere internasjonale operasjoner. Sann sett leses den best som en introduksjon til litteraturen og kildene på feltet.¹⁶

Når det gjelder litteraturen om de spesifikke FN-operasjonene er de som regel blitt skrevet med tanke på *de som var der*, samtidig som den også gjøres tilgjengelig for et bredere publikum. Av den grunn er litteraturen ofte enkelt skrevet samtidig som den er godt kontekstualisert. Jeg har ikke tenkt å gå gjennom alle disse bøkene, men vil kort se på to av dem.

I kamp for fred: UNIFIL i Libanon – Norge i UNIFIL 1978-1998, av Wegger Strømmen og Dag Leraand omhandler Norges fredsbevarende deltagelse i Libanon.¹⁷ Strømmen og Leraand dekker i sin bok alle 20 årene Norge var en del av UNIFIL. De gjør dette ved å fokusere på trekantforholdet Norge (forsvars- og sikkerhetspolitisk utvikling), Midtøsten (forholdet Israel, Libanon og PLO) og UNIFIL (norske soldater og andre lands kontingenter). Boken peker også på – om enn noe overfladisk – hvilke lærdommer UNIFIL ga det hjemlige Forsvaret og hvordan deltagelse i fredsbevarende tjeneste aldri ble sett på som kjernen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik under den kalde krigen.

En annen bok er Petter Markis store verk om Norges deltagelse i UNEF I, hvor 11.000 nordmenn gjorde tjeneste over en elleve års periode.¹⁸ I likhet med Strømmen og Leraand har også Marki et bredt prosjekt ved at han forsøker å dekke alle kontingenter og tjenestesteder (Suez, Sinai og Gaza-stripen) i løpet av de elleve årene han beskriver. Også Marki bruker en trekantmodell for å forklare de norske styrkenes erfaringer: Det globale (forholdet Egypt, Israel, Frankrike, Storbritannia, USA og FN), Norge (det nordiske samarbeidet, Forsvarets oppsett og Forsvarets løpende vurderinger), og soldatenes erfaringer (både kronologisk og tematisk organisert).

Hvilken relevans har den ovenfor nevnte litteraturen for denne oppgaven? Strømmen og Leraand og Marki sine bøker er verdifulle på den måten at de viser verdien av å operere på flere

---

¹⁵ Dag Leraand, *INTOPS 1947-2012*, Oslo 2012.

¹⁶ For gjennomgang av litteraturen, se: Leraand 2012: 388-391.

¹⁷ Wegger Strømmen og Dag Leraand, *I kamp for fred: UNIFIL i Libanon – Norge i UNIFIL 1978-1998*, Oslo 2005.

¹⁸ Petter Marki, *UNEF United Nations Emergency Force: DANOR-bataljonen og det norske feltsykehuset – Suez, Sinai og Gazastripen*, Oslo 2008.

nivåer når man skal forklare soldaters erfaringer, utfordringer og løsninger i en fredsbevarende operasjon. På den annen side er litteraturen såpass ”bred” at den sjeldent går veldig dypt inn i spesifikke begivenheter. Den forholder seg dessuten lite til tidligere deltagelse i internasjonale operasjoner, og sånn sett kan det av og til virke som om myndighetene ikke hadde ”hukommelse” da de gjorde sine beslutninger. Likevel er perspektivet om at soldatenes erfaringer, utfordringer og løsninger kommer fra både operasjonens vilkår og hjemmeorganisasjonene (Forsvaret og embetsverket), viktig å ta med seg.

1.5 UNOSOM i litteraturen

Hva er skrevet om UNOSOM, hvilket utgangspunkt har litteraturen hatt, og hvordan er det relevant for min forskning?

Når dette skrives er det 20 år siden Norge trakk seg ut av UNOSOM. Til tross for det korte tidsspennet kan det i dette tidsrommet observeres noen endrede trender i det teoretiske utgangspunktet for å studere UNOSOMs operasjoner. Jeg har ingen intensjon om å gå gjennom alt, men vil vise til noen generelle utviklingstrekk, samtidig som jeg diskuterer den litteraturen som er relevant for min forskning.

I årene *under* og like etter UNOSOMs avslutning ble det skrevet en hel del om UNOSOMs operasjoner. Litteraturen var et resultat av det man anså kunne være fremtiden for FN i perioden etter den kalde krigens avslutning: Mer fokus på *andre-* og *tredjegerasjons* fredsbevaring og mindre på tradisjonell (*førstegerasjons*) fredsbevaring.¹⁹ Fordi UNOSOM i mars 1993 fikk et mandat basert på FN-paktens kapittel VII, ble operasjonen derfor et interessant studieobjekt. UNOSOM ble av den grunn drøftet ut fra et perspektiv hvor man var nysgjerrig på hvordan et slikt mandat virket i praksis og hvilke erfaringer det (til da) hadde avstedkommet.²⁰

I år 2000 ble den såkalte ”Brahimi-rapporten” sluppet av FN. Rapporten oppsummerte hva som hadde vært mindre effektivt i foregående FN-operasjoner og kom med anbefalinger for hvordan FN kunne forbedre operasjonene. I kjølvannet av denne rapporten kom det også litteratur som analyserte og drøftet hva som hadde vært bra og mindre bra med FNs

---

¹⁹ *Førstegerasjons fredsbevaring*: Med utgangspunkt i å overvåke inngåtte fredsavtaler, eller konfliktområder der krig kunne bryte ut. *Andregenerasjons fredsbevaring*: Implementering av politiske institusjoner i tillegg til tradisjonell fredsbevaring. *Tredjegerasjons fredsbevaring*: Ofte kalt ”humanitære operasjoner”, med fokus på beskyttelse av sivilbefolkning og matdistribusjon. Se: Anja Hansen, Fredsnasjonen Norge og de nye FN-operasjonene, i E. Lange, H. Pharo & Ø. Østerud (red.), *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk*, Oslo 2009: 77ff.

²⁰ Se f.eks: Jarat Chopra (red.), Åge Ekenes og Torolv Nordbø, *Fighting for Hope in Somalia*, Oslo 1995; Samuel M. Makinda, *Seeking Peace for Chaos Humanitarian Intervention in Somalia*, Boulder 1993.

fredsoperasjoner på 1990-tallet. Som del av denne litteraturen var UNOSOM ofte en del av analysebildet.²¹

De to ovenfor nevnte kategoriene utgangspunkt har gitt to ulike typer litteratur. Førstnevnte kategori er svært deskriptiv, og merkes av at den var tett på begivenhetene.²² Litteraturen er ofte opptatt av å studere måloppnåelse, tverrnasjonalt samarbeid og hvordan mandat tolkes i felt. Den andre kategorien bærer preg av den har litt lenger ”distanse” til forskningsobjektet. Den er kritisk, og tar ofte mål av seg å forklare hvorfor UNOSOM *ikke* fungerte. Begge disse litteraturkategoriene er relevante ved at de gjør UNOSOM som operasjon og organisasjon enklere å forstå. Samtidig er begge kategoriene hovedsakelig opptatt av *strukturer* og mindre opptatt av *soldatene*, noe som – for i forhold til denne oppgaven – gjør dem best egnet for kontekstualiserende bruk.

Den boka som grundigst har gått inn og studert UNOSOM som organisasjon faller utenom begge de to ovenfor nevnte kategoriene. Kenneth R. Rutherford sin bok *Humanitarianism Under Fire: The US and UN Intervention in Somalia*, er den som mest grundig har fanget essensen i UNOSOM.²³ Det har Rutherford gjort gjennom å inkludere et viktig element i sin analyse: Amerikansk politikk. Gjennom grundig kildearbeid og intervjuer skildrer Rutherford hvordan amerikansk politikk var med på å forme UNOSOM. Rutherford viser blant annet hvordan Bush- og Clinton-regjeringene var delaktige både i opprettelsen og avslutningen av UNOSOM. For min forskning har Rutherford vært viktig for å forstå kompleksiteten i UNOSOMs operasjoner. Inkluderingen av amerikansk politikk gjør det enklere å forstå hvorfor FN foretok en del av sine avveielser. Samtidig er heller ikke Rutherford opptatt av *soldatene* i operasjonen, noe som gjør at også hans arbeid egner seg best til kontekstualiserende bruk.

En tredje gruppe av litteratur er den litteraturen som har sett på soldatene i UNOSOM. Denne litteraturen er noe sparsommelig og studerer soldatene utelukkende ut fra et kritisk

---

²¹ Se f.eks: John Terence O'Neill og Nicholas Rees, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold war era*, New York 2005; Mats Berdal (red.), *United Nations Interventionism 1991-2004*, Cambridge 2007.

²² Faktisk så tett at det ene forskerteamet (fra Norsk Utenrikspolitisk Institutt) bodde hos det norske Stabskompaniet da de gjorde sitt forskningsarbeid. Likevel er ikke Stabskompaniet nevnt i boka som forskningen avstedkom. Se: Chopra 1995.

²³ Kenneth R. Rutherford, *Humanitarianism Under Fire: The US and UN Intervention in Somalia*, Sterling 2008.

perspektiv. Litteraturen baserer seg på kanadiske²⁴, belgiske²⁵, italienske²⁶ og amerikanske²⁷ soldaters overgrep mot den somaliske sivilbefolkningen. Disse studiene er gjort innenfor rammene av feltene antropologi og militærsosiologi, og er eneste del av litteraturen (bortsett fra memoarer) som behandler *soldatene* i UNOSOM.²⁸

De to kanadiske studiene ”The Canadian Airborn Regiment in Somalia: a socio-cultural inquiry” (Donna Winslow) og ”Dark Threats and White Knights” (Sherene H. Razack) har begge studert det kanadiske ”Airborn Regiment” med bakgrunn i mordet noen av regimentets medlemmer begikk på 16 år gamle Shiadane Arone i Somalia. Winslow argumenterer for at sterk krigeridentitet, dårlig disiplin, konsumering av alkohol, stress og fraværende lederskap førte til en ”inn-kultur” hvor drapet på den somaliske ungdommen ble resultatet.²⁹ Razack på sin side bygger analysen på en kumulativ virkningsforståelse: Hun mener de kanadiske FN-styrkene så på seg selv som den rasjonelle motsatsen til ”usiviliserte afrikanere”, noe som igjen førte til flere ”små overgrep” mot sivile somaliere, som igjen bygde ned ”voldstoleransen” inn mot drapet på Shiadane Arone.³⁰

En tredje studie er den Laura L. Miller og Charles Moskos gjorde av amerikanske soldaters opptreden overfor sivile i Somalia.³¹ Miller og Moskos er opptatt av hvorfor noen amerikanere begikk overgrep i Somalia, mens andre ikke gjorde det. De konkluderer med at *kultur* var faktoren som avgjorde at infanterister begikk overgrep, mens soldater i støttefunksjoner ikke gjorde det. Derav er de igjen opptatt av sammensetningen av infanteritroppene (nesten utelukkende hvite menn) og støttetroppene (kvinner, afroamerikanere og hvite menn), og hva som gjorde de ulike hverandre (medbrakt verdigrunnlag, språk og arbeidsoppgaver).

---

²⁴ Kanadiske myndigheter utarbeidet en offisiell rapport om overgrepene begått av egne styrker: *Dishonoured Legacy: The Lessons of the Somali Affair: Report of the Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia*, kan lastes ned fra Queens University sine nettsider:

<space.library.queensu.ca/handle/1974/6881>, (sist aksessert 6.11.2014), Ottawa 1997.

²⁵ De belgiske styrkene ble anklaget for tortur i Somalia. Se: *Amnesty International News*, <<http://www.amnesty.org/en/library/info/NWS21/005/1997/en>>, (sist aksessert 6.11.2014), 1997 vol. 27 no. 5: 1.

²⁶ Italienske styrker ble anklaget for voldtektsforsøk, vold og tortur i Somalia. To italienske rapporter ble utarbeidet, men foreligger bare på italiensk: ”Relazione conclusiva sui fatti di somalia” (1997) og ”Relazione conclusiva” (1998). Amnesty International har gjennomgått rapportene som del av sin engelske årsrapport av Italias arbeid mot tortur: *Italy: A Briefing for the UN Committee Against Torture*, <www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/002/1999/en>, (sist aksessert 6.11.2014), 1999: 9-14.

²⁷ Alex de Waal, U.S. War Crimes in Somalia, *New Left Review*, 30, 1998: 131-144.

²⁸ For en introduksjon til militærsosiologien se: Giuseppe Caforio, *Handbook of the Sociology of the Military*, New York 2003.

²⁹ Donna Winslow, *The Canadian Airborne Regiment in Somalia: a socio-cultural inquiry*, Ottawa 1997.

³⁰ Sherene H. Razack, *Dark Threats and White Knights*, Toronto 1997.

³¹ Laura L. Miller, Charles Moskos, Humanitarians or Warriors?: Race, Gender, and Combat Status in Operation Restore Hope, *Armed Forces & Society* 1995, 21: 615-635.

Disse studiene deler relevans med min forskning ved at begge studerer soldater i Somalia. På den annen side er de såpass opptatt av å forklare årsaker til vold og overgrep, at de i liten grad fokuserer på andre mer hverdagslige begivenheter. Mitt bidrag til forskningslitteraturen kan i så måte være med på å kaste et mer generelt lys over soldaters erfaring i UNOSOM.

1.6 Om kildene

I forbindelse med masteroppgaven er det brukt fire sett med skriftlig kildemateriale, oppbevart ved tre forskjellige arkiv: 1. Arkivmateriale fra Stabskompaniet i Somalia, deponert i Riksarkivet. 2. Arkivmateriale fra Stabskompaniets hjemneværende avdeling Akershus Infanteriregiment nr 4, deponert i Riksarkivet. 3. Arkivmateriale fra Forsvarsdepartementet, oppbevart i departementets arkiv på Akershus Festning. 4. Arkivmateriale fra Utenriksdepartementet, oppbevart i UD's arkivsystemer. I tillegg til arkivarbeidet har jeg foretatt fire intervjuer med veteraner fra det norske Stabskompaniet i Somalia.

1.6.1 Somalia-arkivet

I Riksarkivet er materialet etter det norske Stabskompaniets operasjoner i Somalia deponert. Arkivet heter ”RAFA 3808 UNOSOM/NORCOY” (heretter ”Somalia-arkivet”). Somalia-arkivet er igjen delt inn i ni bokser som også vil refereres i fotnotene.

Arkivet inneholder en god blanding av korrespondanse med hjemneværende avdelinger, dagrapporter og ukerapporter, samt kommunikasjon med nøkkelfølgere i UNOSOMs ledelse. Det inneholder dessuten mengder med økonomibilag, bestillingsskjemaer og manualer.

En kritikk mot Somalia-kildene er at de har blitt skrevet sånn at de ikke er uttømmende på alt av utfordringer og hindringer som kompaniet møtte underveis. Mesteparten av arkivet er et resultat av dokumenter som ble sendt ”oppover i systemet”. Dette merkes ved at dokumentene sjeldent er veldig kritiske hvis ikke en løsning på problemet også foreligger. Intervjuene (se 1.6.4) har vært svært nyttige i så måte: Ikke rent få detaljer og saksforhold – som ikke er nevnt i Somalia-arkivet – har blitt fortalt i samtale med veteraner fra det norske Stabskompaniet.

En ytterligere kritikk av arkivet er at det er totalt uten systematikk. Det er riktig som arkivaren ved Riksarkivet sa: ”dette arkivet er sortert med propell”. Arkivnøkkelen som følger arkivet er bare unntaksvis gjeldende etter de forhåndsdefinerte kategoriene. Kategorier som ”rapporter fra fremmedpolitiet”, ”jernbanetransport” (det er ingen jernbane i Somalia) og

”sjøminer/torpedoer/antiubåtvåpen” kaster en mistanke om at en standard arkivnøkkel er vedlagt, uten sammenheng med arkivet for øvrig.

Somalia-arkivet virket dessuten å være noe *mangelfullt*. Et eksempel på dette er hvordan ukerapporter som det refereres til i andre dokumenter, ikke gjenfinnes i kildematerialet. Det finnes ingen fullgod måte å erstatte disse bortkomne dokumentene på, men bruk av intervjuer kan til en viss grad bidra til å kaste lys over de periodene der hvor for eksempel ukerapportene mangler.

1.6.2 Departementsarkivene

Departementsarkivene har vært viktige fordi de forteller mye om premissene rundt operasjonen. Med premisser tenker jeg på slike ting som hvilke ressurser, vurderinger, tidsskjema og målsetninger Stabskompaniet ble utstyrt med. Ved hjelp av departementskildene har jeg dessuten vært i stand til å skjelne mellom hva som var norske myndigheters vurderinger, og hva som var føringer fra andre aktører.

Hvorfor velger jeg å omtale kildematerialet fra Utenriksdepartementet (”26.6/109 FNs fredsbevarende styrker i Somalia”) og Forsvarsdepartementet (”016.41 UNOSOM”) i samme vending? Jo, fordi det i stor grad er de samme dokumentene som går igjen i begge arkiv. Årsaken til dette er at det ved FN-operasjoner var Utenriksdepartementet som holdt kontakt med FNs hovedkvarter i New York, samt med amerikanske myndigheter i Washington. Det vil si at Forsvarsdepartementet snakket med FN og amerikanske myndigheter gjennom Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementet henvendte seg til Forsvarsdepartementet i saker der ressurser måtte avklares, eller faglige mulighetsvurderinger foretas. Samtidig er det sånn at utredninger av sakskomplekser som var mer ”faglige”, som for eksempel utdanning og lønnsforhold, vil finnes i arkivet til fagdepartementet. *Men* konklusjonen av utredningsprosessene, vil i de fleste tilfeller finnes i begge arkiv.

Jeg kan – i likhet med de andre kildene – ikke utlede at jeg har den fullstendige oversikt over de departementale beslutningsprosessene. Dokumentene i disse arkivene har ved flere anledninger åpnet med en setning av typen ”viser til samtale” eller ”viser til telefonsamtale”. Da har en del av årsakskjeden bak en beslutning allerede forsvunnet. Dette har blitt tatt hensyn til i oppgaven.

1.6.3 Akershus infanteriregiment nr. 4

Akershus infanteriregiment nr. 4 (heretter IR 4), var Stabskompaniets hjemmeværende avdeling. Det betyr at dette var med IR 4 forhold som rekruttering, utdanning, etterforsyning og rapportering ble ordnet. Arkivet sorterer under Distriktskommando Østlandet i Riksarkivet

og heter ”RAFA-3488 UNOSOM”. Det aktuelle arkivmaterialet er videre delt inn i boks 617 og 618. For å unngå misforståelser i forhold til ”Somalia-arkivet” (RAFA-3808), vil arkivet kalles ”DKØ” (Distriktskommando Østlandet) i fotnotene.

I arkivet er det funnet mye nyttig materiale relatert til utdanning og soldatenes seleksjonsprosess, samt fyldige kontingentrapporter for alle kontingenter. Arkivet inneholder dessuten andre levninger fra utdanningsperioden, slik som informasjonsbrosjyrer om Somalia. Selv om arkivmaterialet både er flerfoldig og inngående, har jeg et par innvendinger også mot det.

Den første innvendingen gjelder kontingentrapportene. En kontingentrapport er en utfyllende rapport som beskriver og redegjør for hva den aktuelle militærkontingenten har gjort i inneværende halvår. I tillegg til å være en rapport om måloppnåelse, inneholder en kontingentrapport anbefalinger til neste kontingent, der det blant annet ofte etterspørres økte ressurser. Det at kontingentrapportene inneholder *både* en fremstilling av inneværende kontingentperiode, *samtidig* som den etterspør ressurser gjør at kildekritiske forbehold bør tas. Presentasjonen, og vekten av problematiske sider ved kontingenten kan bli fremstilt uforholdsmessig skjev, slik at forespørslene framstår i et bedre lys. Dessuten er avsendere av kontingentrapportene yrkesmilitære som vil kunne tenkes å få en karrieremessig fordel av å nedtone negative hendelser knyttet til for eksempel ledelse. På den annen side skal det nevnes av kontingentrapportenes ”underkapitler” er skrevet av befal med særlig ansvar for det som det redegjøres for. Med andre ord har en kontingentrapport flere forfattere, selv om den er redigert, godkjent og innsendt av kompaniledelsen.

Den andre innvendingen gjelder dokumenter som omhandler opplæring, utdanning, utrusting, og seleksjon av soldatene som dro til Somalia. Flere av disse dokumentene redegjør for hvordan prosesser *burde* ta form – ikke hvordan de nødvendigvis tok form. For å imøtekomme denne utfordringen har jeg vært ekstra nøye med å stille kontrollspørsmål i de muntlige intervjuene. Selv om intervjuer også har en slagside fordi det blant annet handler om minner (se 1.6.4 om intervjuer), så har det vist seg at utdanningsplanene ikke alltid ble realisert.

1.6.4 Intervjuer

Det er blitt foretatt fire intervjuer i forbindelse med oppgaven. Informantene er etter eget ønske anonymisert. Når det gjelder informantens periodiske deltagelse i UNOSOM fordeler det seg på følgende måte: Informant 1 var med i Stabskompaniet fra oppsettings- og utdanningsprosessen startet 19. november 1992, til og med rotasjon 25. juni 1993. Informant 2 og 3 var del av begge kontingentene som dekkes i masteroppgaven, og var dermed med fra

utdanningsperioden i november 1992 til og med 28. oktober 1993. Informant fire var del av Stabskompaniet fra og med andre kontingent 25. juni 1993, til og med rotasjon 28. oktober 1993. Med andre ord er begge kontingentene ”dekket” med tre informanter hver.

Metoden brukt i intervjuene har vært såkalt ”semistrukturert intervju”.³² Det semistrukturerte intervjuets metode er at det tillater informanten å være *eksplorerende*. Med det menes at det er informantens erfaringer og tolkninger som er interessant, og at intervjuet derfor har en *åpen* karakter. Informanten vet i dette tilfellet mer om hvordan det var å være soldat i UNOSOM, enn det spørsmålsstilleren gjør. Derfor har det vært viktig å la informanten snakke om *sine opplevelser*, og la informanten komme med *sine tolkninger* av sammenhenger. Ved å bruke semistrukturert metode har jeg ikke bare fått tilgang på informantenes tolkninger, men *også* nye saksforhold som ikke har vært kjent gjennom de skriftlige arkivene. Intervjuguide har vært brukt, men har kun vært *rådgivende* for hva det har blitt snakket om.³³

Hukommelse er selektivt, og handler om minner. Disse minnene kan for eksempel være påvirket av informantenes samtaler med andre UNOSOM-veteraner. De kan også være påvirket av annen FN-tjeneste og hva informanten i de senere år har lest, hørt på radio, eller sett på TV. En av utfordringene med informantene har vært at samtlige har erfaring fra andre utenlandsoppdrag. Dette har gitt seg uttrykk i intervjuene. Den ene informanten var for eksempel opptatt av at man i Somalia ikke hadde ”erfaring med å tenke sikring”. Dette var et utslag av informantens *egen* erfaring fra senere utenlandsoppdrag. Alle intervjuene har hatt innslag av den slags ”refleksjoner” i forhold til andre utenlandsoppdrag. Informantene har stort sett avslørt dette selv ved at samtalen har hatt en åpen form, som har tillatt dem å reflektere høyt rundt det. Noen av informantene har også deltatt på ”veterantreff” med andre tidligere UNOSOM-soldater. På slike veterantreff vil det være naturlig at man snakker om det som var, noe som igjen kan plassere minner eller forsterke inntrykk av viktighet. Det å snakke om veterantreffene har derfor vært greit. På den måten kan man til en viss grad kartlegge hva informanten har blitt fortalt. Det åpnet dessuten for at informantene hadde et referansepunkt som tillot at de kunne returnere tilbake til ”veterantreffet”, hvis det var snakk om opplysninger de hadde plukket opp der.

Intervjuene med informantene har blitt foretatt på det premiss at personsensitive dokumenter fra ”Somalia-arkivet” (skader, refselsler og lignende), ble frigjort *etter* at

---

³² Steinar Kvale; Svend Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo 2009: 47.

³³ Se: Appendiks 1.

intervjuene var gjennomført. Derfor har intervjuene blitt foretatt uten at en fullstendig oversikt fra ”Somalia-arkivet” forelå.³⁴

1.7 Disposisjon

I andre kapittel – som er et litteraturbasert bakgrunnskapittel – redegjør jeg for det somaliske samfunnet, og drøfter årsaken til den somaliske borgerkrigen og hungersnøden. Det var den somaliske borgerkrigen og hungersnøden som var bakgrunnen for FNs engasjement i Somalia. Det er derfor på plass at denne bakgrunnen diskuteres i et eget kapittel.

I kapittel tre diskuteres premissene for oppsettingen (4. september – 27. november 1992) av det norske Stabskompaniet, hvor jeg spør: Under hvilke forutsetninger takket Norge ja til å stille et stabskompani til UNOSOM, og hvilke faktorer lå bak norske myndigheters beslutning om militær deltagelse? Hvilke forberedelser gjorde man før første kontingent med soldater ble sendt til Somalia, og hvilken rolle spilte Forsvaret i denne prosessen? Hvilke fysiske og mentale forutsetninger fikk Stabskompaniets personell med seg i bagasjen som et resultat av opplæring og forberedelser før utsendelse?

I fjerde kapittel diskuteres utfordringene det norske Stabskompaniet møtte som første kontingent i Somalia. Denne perioden (desember 1992 – mai 1993) var preget av at FN-systemet nedprioriterte UNOSOM, til fordel for å etablere en USA-ledet koallisjonsstyrke med mandat i FN-paktens kapittel VII (UNITAF). Problemstillingen i dette kapittelet er: Hva preget UNOSOMs første måneder? Hvordan påvirket utviklingen Stabskompaniet som organisasjon? Hvordan håndterte stabskompanisoldatene de første månedene av operasjonen?

I femte kapittel diskuteres utfordringene som Stabskompaniet møtte i andre kontingent (mai 1993 – oktober 1993) i Somalia. Denne perioden var preget av en voldelig vending hvor UNOSOM II ble involvert som en stridende part i konflikten. Spørsmålet som stilles i dette kapittelet er: Hvilke vurderinger gjorde norske myndigheter da Stabskompaniet ble en del av UNOSOM II? Hvordan virket økningen i volden sommeren og høsten 1993 inn på det norske Stabskompaniets soldater? I hvor stor grad ble de rammet av volden? Hvilke reaksjoner og tiltak avstedkom i tilfelle det?

---

³⁴ Dette var en forutsetning Riksarkivet satt for at det ble gitt tilgang til ”personsensensitive opplysninger”.

Kapittel 2. Bakgrunn – borgerkrig og hungersnød i Somalia

Hva var bakgrunnen for den somaliske *borgerkrigen* og *hungersnøden* som verdenssamfunnet stod overfor på begynnelsen av 1990-tallet?

I dette kapittelet diskuteres *årsakene* til den somaliske borgerkrigen og hungersnøden. Den somaliske borgerkrigen og hungersnøden var to delvis sammenvevde prosesser som etter hvert resulterte i et omfattende militært, humanitært og nasjonsbyggende engasjement fra FN og USA. For å få et godt bilde av *bakgrunnen* for disse prosessene drøfter jeg hvordan hungersnøden og borgerkrigen oppstod, og hvorfor Somalia så ut som det gjorde på begynnelsen av 1990-tallet.

2.1 Kulturbaserte årsaksforklaringer for den somaliske borgerkrigen

Kan klankonflikt forklare den somaliske borgerkrigen? Kulturbaserte årsaksforklaringer for borgerkrigen ble – og blir fortsatt – fremført i så vel somalisk historiografi, som i den offentlige mediediskursen.³⁵ Hvor relevant er dette?

2.1.1 Somalisk klanstruktur

Bevisstheten om klan har alltid stått sterkt i Somalia. Somaliere holder en felles myte om sin egen oppstandelse, og avstamning.³⁶ Det vil si, hver klan og sub-klan har sin egen opprinnelsesmyte, men de knyttes sammen gjennom den arabiske (mytiske) figuren *Hiil* – somaliernes stamfar. Mytene innebærer at somaliere i stor grad overser slektskapet til afrikanske folkegrupper. Opprinnelsesmytene er genealogiske og samler seg om et arabisk opphav, med direkte nedstamning fra profeten Muhammeds familie.³⁷ Det arabiske opphavet danner grunnlaget for den somaliske genealogien. Den somaliske genealogien er fundamentet for de forskjellige klanene, sub-klanene og sub-sub-klanene.

I utgangspunktet snakker man om seks klaner som kjernen i genealogiforståelsen: Darod, Hawiye, Isaq, Dir, Digil og Rahanweyn.³⁸ De fire førstnevnte utgår fra den såkalte

---

³⁵ For en introduksjon til hvordan den offentlige diskursen på 1990-tallet var preget av forestillingen om nedarvet klankonflikt, se Catherine Besteman, Representing violence and "othering" Somalia, *Cultural Anthropology*, vol. 11. Nr 1, 1996: 120-133.

³⁶ Opprinnelsesmyten har likhetstrekk med andre ikke-somaliske befolkningsgrupper på Afrikas Horn. Se Omar Mansur Abdalla, "The Nature of the Somali Clan System", i Ali Jimale Ahmed (red.), *The Invention of Somalia*. Lawrenceville 1995: 119-120.

³⁷ I.M. Lewis, *A Modern History of the Somali*. Oxford 2002: 5.

³⁸ Klannavnene er stavet ulikt i litteraturen. Jeg forholder meg til I.M. Lewis sin terminologi.

Somale-familien, mens de to sistnevnte utgår fra *Sab*-familien. De to familiene er overordnet klanene og har egne opprinnelsesmyter. Samtidig sier myten at de stammer fra samme mytiske stamfar, *Hiil*, og sånn sett er beslektet. Myten binder familiene sammen, men er også et uttrykk for de forskjellige rollene de besitter. *Sab* har tradisjonelt drevet med jordbruk, mens *Somale* har vært pastoralister. *Sab* har bodd i det sørlige elvedeltaområdet, mens *Somale* har vært spredd over hele Stor-Somalia³⁹, inkludert det sørlige elvedeltaområdet.⁴⁰ Dette mønsteret endret seg med fremveksten av byer og en sentralisert statsmakt, slik at *Sab* og *Somale* i nyere somalisk historie ikke nødvendigvis har drevet med tradisjonell næring i sine tradisjonelle områder.

2.1.2 Samfunnsinstitusjoner

Et arabisk beduindikt brukes ofte av somaliere for å illustrere de forskjellige lagene av politiske allianser og institusjoner:

My uterine bother and I against my half-brother, my brother and me against my father, my father's household against my uncle's household, our two households (my uncle's and mine) against the rest of the immediate kin, the immediate kin against non-immediate members of my clan, my clans against other clans and, finally, my nation and me against the world!⁴¹

Som beduindiktet illustrerer tilpasser somaliere seg den skiftende samfunnskonteksten. Mye av samfunnsorganiseringen, særlig den på høyere nivå, er *ad hoc*-organisering tilpasset spesifikke utfordringer. Disse utfordringene kan være av ekstern art, eller av intern art. De kan være tilpasset fiendtlige angrep, eller det kan handle om forbrytelser begått internt i klanen.

Hva er disse institusjonene? Jeg vil kort redegjøre for det som har vært de fire viktigste institusjonene i somalisk samfunnsstruktur: *Diya*-gruppene, *Heer*, *De eldre* og *Shir*.⁴²

Diya-gruppene er den individuelle forsikringsordningen i det somaliske samfunnet.⁴³ En *Diya*-gruppe sikrer individer mot eksterne krav om blodpenger. *Diya*-gruppene er den institusjonen som sikrer individet politisk legitimitet, og juridisk trygghet. Medlemmene er sikret tilhørighet i en "kollektiv forsikringskasse". Slik kan individet møte et krav om x-antall

---

³⁹ Stor-Somalia er et geografisk og nasjonalromantisk begrep, som refererer til et sammenhengende område i Somalia, Kenya, Etiopia og Djibouti hvor det finnes en svært høy tetthet av Somaliere.

⁴⁰ Lewis 2002: 7.

⁴¹ Said S. Samatar, "Introduction", i I.M. Lewis, *A Pastoral Democracy*. Oxford 1999: xi.

⁴² Ken Menkhaus, "Traditional Conflict Management in Contemporary Somalia", I I. William Zartman (red.), *Traditional Cures for Modern Conflict. African Conflict "medicine"*. Colorado 2002.

⁴³ *Diya*, fra arabisk: Blodhevn.

kameler i erstatning for en forbrytelse individet har begått.⁴⁴ En *Diya*-gruppe kan variere i størrelse fra noen hundre, til noen fåtalls tusen medlemmer.

Heer er samfunnskontrakten som somaliere bindes av.⁴⁵ *Heer* er en abstrakt politisk samfunnskontrakt, som sammen med *Tol* – den mannlige slektslinjen, binder klaner og sub-klaner sammen til en politisk enhet.⁴⁶ Tilknyttingen til *Heer* kan være nedarvet gjennom *Tol*, eller som en kontrakt inngått i en persons levetid.⁴⁷ *Heer* er eksplisitt beskrivende med hensyn til individets rettigheter og plikter innenfor klanen. *Heer* har også en strafferettslig side, som jeg kommer tilbake til.

Sultan er det eneste offisielle embetet i en klan. En *Sultan* velges som regel blant de mer bemidlede mennene i en klan eller sub-klan. Likevel er det en ren tittelpost uten mulighet for reell myndighetsutøvelse å regne.⁴⁸ Det er *De eldre* som utgjør den reelle beslutningsmyndigheten i en klan, eller sub-klan.⁴⁹ *De eldre* omfatter menn⁵⁰ av samme *familie* i klanen eller sub-klanen.⁵¹ Samtidig er det slik at alder, rikdom, posisjon og status øker sannsynligheten for å bli hørt når *De eldre* samles.⁵² Spesielt knyttes alder og visdom sammen, med det resultatet at eldre menn har mer innflytelse når kollektive beslutninger fattes.

De eldre fatter sine beslutninger i *Shir*, en rådsamling. *Shir* varierer i størrelse etter hvor alvorlig sakene som skal diskuteres er. Med andre ord finner man *Shir* både på klan- og sub-klan-nivå. *Shir* møtes ikke i regelmessige intervaller, men samles etter behov.⁵³

Shir kan også ta rollen som rettsinstans (*Guddi*) hvis konflikter oppstår internt i en *Diya*-gruppe.⁵⁴ *Guddi* skal fungere som en nøytral rettsinstans hvor ikke-familiære medlemmer av *De eldre* rydder opp i *Diya*-gruppens indre anliggender.⁵⁵ *Guddi* utgår av *De eldre* med særlig kunnskap til *Heer*. En mann som er høyt ansett innenfor *Heer* kalles for en *heerbeegti* ”en som er ekspert på *Heer*”.⁵⁶ Virkelig anerkjente *heerbeegti* kan turnere hele Somalia som meglere i konflikter. Se figur 2.1 for illustrasjon over hvordan samfunnssystemet er oppbygd.

---

⁴⁴ Lewis 1999: 170.

⁴⁵ Skriver ofte ”Xeer”. Bokstaven ”X” uttales som ”H” på Somali.

⁴⁶ Lewis 1999: 161-162.

⁴⁷ Ibid: 160.

⁴⁸ Lewis 2002: 9-10; Lewis 1999: 203.

⁴⁹ Lewis 2002: 10.

⁵⁰ Med unntak av ikke-virile menn. Se Lewis 1999: 197.

⁵¹ I.M Lewis sin feltstudie av nordlige somaliske samfunn viste at i de klanene hvor Sab var tilknyttet Somale (som håndverker eller lignende), hadde Sab ikke møterett blant ”De eldre”. Se Lewis 1999: 196-197.

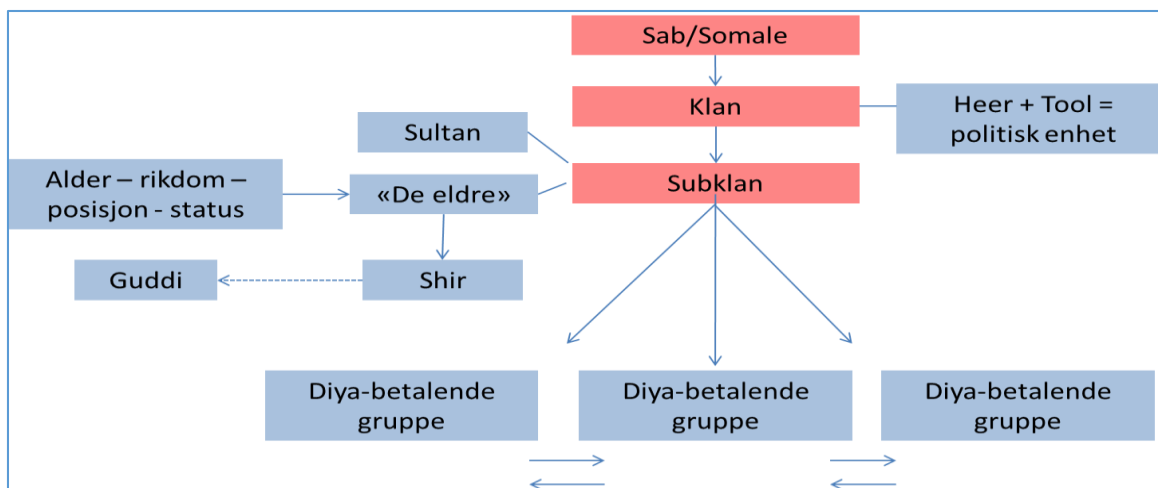
⁵² Lewis 1999: 197.

⁵³ Ibid: 198 -199.

⁵⁴ Ibid: 228.

⁵⁵ Ibid: 228.

⁵⁶ Lewis 2002: 229.

Figur 2.1 Figuren viser sammenhengen i det kulturbaserte somaliske samfunnssystemet.

Et viktig poeng med de ovenfor nevnte samfunnsinstitusjonene er at de utgjør weberske idealtyper. Urbanisering og nye handelsnæringer har blant annet tonet ned klanens rolle. Samtidig er det slik at de politiske partiene og væpnede bandene som oppstod under urolighetene på 1980- og 90-tallet, nesten uten unntak, var klanbaserte.⁵⁷ Vold med innslag av klanretorikk gjennom store deler av 1990-tallet var resultatet. Betyr det at borgerkrigen hadde sin bakgrunn i klankonflikt?

2.1.3 Om klan- og samfunnsinstitusjoner som forklaringsmodell for borgerkrigen

Det er tre årsaker til at man skal være kritisk til ensidig kulturbaserte forklaringsmodeller, for den somaliske borgerkrigen. For det første: Noen av svarene som ledes ut av forestillingen om Somalia som et klanregulert samfunn, resulterer i svar som årsaksforklarer borgerkrigen ut fra ”somalieres egenart”. I. M. Lewis, den kanskje største akademiske tyngden på Somalia, har ved flere anledninger argumentert med at det i somalisk språk kun finnes to kategorier menn: prest (*Wadaad*) og kriger (*Waranleh*).⁵⁸ ”Krigerene”, som det er klart flere av enn ”prestene”, har ifølge Lewis ”byttet spydet ut med en kalasjnikov”, men, som argumentasjonen hans fører frem til: den krigerske mentaliteten er fortsatt den samme som da man bar spyd.⁵⁹ Somaliere er krigere, og Lewis stiller spørsmålsteget ved termer som ”militarisering” og ”demilitarisering” som han mener er ”eurosentriske konsepter”, og ikke kan brukes om den somaliske ”Rambo-

⁵⁷ Unntakene kan grovt deles inn i to grupper: religiøse grupperinger, og kriminelle ungdomsbander.

⁵⁸ I.M Lewis, Key-note speech, i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conference held in Oslo, 9-10 March 1995*, Oslo 1995: 20; I.M. Lewis, ”Doing Violence to Ethnography: A Response to Catherine Besteman’s ‘Representing Violence and ‘Othering’ Somalia”, *Cultural Anthropology*, vol. 13 nr 1, 1998: 100.

⁵⁹ Lewis 1998: 101; Lewis 1995: 20.

karakteren”.⁶⁰ For Lewis er den somaliske ”Rambo” en gjennomgående skikkelse i somalisk historie som første gang dukker opp i en skriftlig kilde på 1500-tallet (en av de aller første skriftlige nedtegnelsene der somaliere nevnes).⁶¹ For Lewis handler den somaliske borgerkrigen derfor om en tradisjonell voldskultur. Catherine Bestemann, er en av de som er grunnleggende uenig i I. M. Lewis sin tolkning av ”tradisjon” i somalisk kontekst. Bestemann mener at tradisjon er et fluktuerende begrep, og at faktorer som økonomi og politikk må tas med i debatten når man diskuterer årsaken til Somalias strukturelle kollaps.⁶² Det er dessuten de som advarer mot at kulturbaserte forklaringsmodeller av denne typen, ikke bare er forenkling, men også har bidratt til å skade fredsprosessen i Somalia. Blant annet har M. H. Mukhtar poengtert at løsninger som er basert på ”simplistiske generaliseringer” ikke skaper fred.⁶³ Andre, som Kenneth Menkhaus, mener at å generalisere rundt somaliske samfunnsinstitusjoner er å gjøre seg selv en bjørnetjeneste: Det somaliske samfunnet er fluid, og den type institusjon som er autoritet i en landsby, er ikke nødvendigvis det i nabolandsbyen.⁶⁴ Det er ingen tvil om at Lewis sin tolkning av årsaken til borgerkrigen er kontroversiell. Blant annet har Ahmed Qassim Ali i forlengelsen av Lewis argumentasjon kalt han for en ”rasist” og anklaget han for å forsvare kolonialisme og vestlig dominans.⁶⁵

Den andre årsaken til at kulturbaserte forklaringsmodeller kommer til kort, er det dels mangelfulle skillet mellom *årsak* og *virkning*. Det finnes ikke nødvendigvis en parallell mellom det faktum at alle – med unntak av religiøse og kriminelle grupperinger – opposisjonsgruppene til Barre-regimet var klaninndelte, og den *påstanden* at borgerkrigen grunnet i klanrivalisering. Klanen var et sted man søkte tilflukt i motgang, men ikke nødvendigvis roten til problemet.⁶⁶ Eller for å si det på en annen måte: Klanene skapte *identitet* i en periode preget av usikkerhet og mangel på tillit.⁶⁷

---

⁶⁰ Ibid: 20.

⁶¹ Ibid: 20.

⁶² Besteman 1996: 123; Catherine Besteman, Primordialist Blinders: A Reply to I.M. Lewis, *Cultural Anthropology*, vol. 13. Nr 1, 1996: 112.

⁶³ Mohammed H. Mukhtar, Panel Commentaries Session I, i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conference held in Oslo, 9-10 March 1995*, The Norwegian Red Cross November 1995: 26.

⁶⁴ Kenneth Menkhaus, “Panel Commentaries Session I”, i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conference held in Oslo, 9-10 March 1995*, The Norwegian Red Cross November 1995: 32.

⁶⁵ Ahmed Qassim Ali, The Predicament of the Somali Studies, i Ali Jimale Ahmed (red.), *The Invention of Somalia*. Lawrenceville 1995: 76.

⁶⁶ Besteman 1996: 128.

⁶⁷ Friedrike Teutsch, *Collapsing Expectation National Identity and Disintegration of the State in Somalia*, Edinburgh 1999.

Den tredje årsaken til at man skal være kritiske til kulturbaserte narrativ som ensidig forklaringsmodell for borgerkrigen, er at det finnes empiriske bevis som peker i motsatt retning. I det sørlige Somalia hvor jordbruk var en utbredt næring fantes det svært mange etterkommere av frigitte slaver med Bantu-opprinnelse. Mye av den senere tids historiografi fokuserer nettopp på disse ulikhetene i det somaliske samfunnet. Det er dette Ludvig Kapteijns kaller for den ”nye sydlige skole”.⁶⁸ Den ”nye sydlige skole” har i årene etter borgerkrigen tatt utgangspunkt i de sydlige delene av Somalia og vist hvordan årsaken til borgerkrigen også inkluderte etnisitet, økonomi og klassesamfunnet. For, som Lee V. Cassanelli har poengtert, selv om somaliere både da og nå definerer seg selv først og fremst etter klan tilhørighet, så eksisterer det forskjeller på bakgrunn av arbeid, klasse, dialekt og fysisk utseende.⁶⁹ I det sydlige Somalia ga disse forskjellene seg uttrykk i konflikt om dyrkbar mark. I to tiår fra 1960- til 1980-tallet foregikk det ekspropriering av jord fra de bantu-pregede minoritetene i Sør-Somalia, til medlemmer av favoriserte klaner.⁷⁰ En konflikt som førte med seg en omfattende lagdeling i det sydlige Somalia.

Det er nettopp sammenfallet av klan og sosioøkonomiske faktorer som er kjernen når man skal forklare årsaken bak den somaliske borgerkrigen. Klan, klaninstitusjoner og kultur var ikke årsak til den somaliske borgerkrigen *per se*, men gjorde utslag i kombinasjon med en rekke andre faktorer. Tilgang eller fravær av tilgang til bistandsøkonomi, diasporaøkonomi og eksportsektoren, skapte *klasseforskjeller* i det moderne somaliske samfunnet. Noen klaner fikk mulighet til å tjene penger, mens andre klaner ble utelatt. Hvilket forhold klanene hadde til ledelsen i landet gjorde som regel utslaget. Dette var ikke typisk for Somalia, men et mønster som gjaldt i store deler av det postkoloniale Afrika. Ideologier som liberalisme og sosialisme hadde virket samlende i Europa, men spilte fallitt i Afrika. I flere av landene var dessuten borgerskapet – hvis det overhodet eksisterte et borgerskap – så svakt at det sjelden kunne forsvare det postkoloniale demokratiet i mer enn noen få år.⁷¹ Resultatet var styring basert på patron-klient forhold, såkalt neopatrimonialisme.⁷² Patron-klient forbindelsene ble en måte å konsolidere makten på i land hvor de vanligste institusjonene for maktkonsolidering manglet. Dette gjaldt også i Somalia. Utvalgte somaliske klaner knyttet sterke økonomiske bånd til

---

⁶⁸ Lidwien Kapteijns, *The Disintegration of Somalia: A Historiographical Essay*, *Bildhaan: An international Journal of Somali Studies*, vol. 1 article 6, 2001: 12.

⁶⁹ Lee V. Cassanelli, ”Explaining the Somali Crisis”, i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia The War Behind the War*, Colorado 1996: 14.

⁷⁰ Alex De Waal, *Class and power in a Stateless Somalia*, <http://justiceafrica.org/wp-content/uploads/2006/07/DeWaal_ClassandPowerinSomalia.pdf>, 2007, sist aksessert 30. oktober 2014: 2.

⁷¹ Richard Sandbrook, *The politics of Africa's economic stagnation*, Cambridge 1985: 84-85.

⁷² *Ibid*: 84

sentralmakten, mens andre ble neglisjert og i verste fall forfulgt. Forfølgelse gikk særlig utover de klanene som tradisjonelt hadde vært de sterkeste og mest tallrike. Slik ble potensielle rivaler holdt på armlengdes avstand. Undertrykkelse førte til at klanen ble et naturlig samlested for diskriminerte og forfulgte individer. I noen tilfeller ble væpnet opposisjon løsningen. Men fordi klanene ble undertrykt i forskjellige tidsperioder, og av forskjellige årsaker, dannet de sjelden felles front. Hver klan hadde sin egen agenda for å kjempe mot sentralmakten.

2.2 Historisk kontekst – avkolonisering, nasjonsbygging og klanpolitikk

2.2.1 Avkolonisering

Det moderne Somalia ble på slutten av 1800-tallet kolonisert av Storbritannia og Italia. Først ut var Storbritannia som ut fra et ønske om å beskytte forsyningslinjene sine til den viktige flåtebasen i Aden⁷³, inngikk såkalte ”beskyttelsesavtaler” med lokale ledere i 1886, og gjorde med det nordlige Somalia til et britisk *protektorat* – Britisk Somaliland. Med dette sikret britene at den viktige *kjøtteksporten* fra pastoralistene i det Nord-Somalia, til de britiske soldatene i Aden, ikke kunne bli kontrollert av en annen europeisk stormakt, eller på annen måte utsettes for risiko.⁷⁴

Der Storbritannia ikke hadde noen direkte interesse for Somalia, men vurderte koloniseringen ut fra geo-strategiske hensyn, var det motsatt med Italia. For italienerne var det ønsket om å bli anerkjent som *stormakt* og *kolonimakt* som gjorde at de i 1885 sendte ut en marineekspedisjon for å kartlegge den *sydlige* somaliske kysten.⁷⁵ I 1888 begynte marinekaptein Antoinio Cecchi å skrive beskyttelsesavtaler med klanene langs den somaliske kysten, og i 1892 ble det fremforhandlet en avtale med sultanen av Zanzibar om rettighetene til handel i Sør-Somalia. Den svake italienske staten hadde imidlertid ikke nok ressurser til å styre den annekterte kyststripen, og overlot derfor den daglige styringen de neste 15 årene til handelsselskapet *Societa Filonardi*. Først i 1904 begynte en aktiv koloniseringspolitikk med bosetting og infrastrukturbygging å ta form i *Italiensk Somaliland*.

I august 1940, som del av kamphandlingene under andre verdenskrig, angrep og okkuperte Italia for en kort periode Britisk Somaliland. Innen februar 1941 hadde imidlertid britene skjøvet italienerne ut av protektoratet, samtidig som de gjenerobret hele den italienske

---

⁷³ Aden, i dagens Jemen, ble underlagt Storbritannia i 1839.

⁷⁴ Lewis 2002: 40; Abdisalam M. Issa-Salwe, *The Collapse of the Somali State*. London 1996: 13.

⁷⁵ Paolo Tripodi, *Colonial Legacy in Somalia: Rome and Mogadishu*, London 1999: 19.

kolonien, inkludert hovedstaden Mogadishu. De neste åtte årene inngikk derfor Italiensk Somaliland i det britiske protektoratet.

I 1949 overtok italienerne igjen styringen av Italiensk Somaliland, men nå som ”tilsynsområde” under mandat fra FN. Intensjonen var at Italiensk Somaliland innen ti år skulle overlates til seg selv som selvstendig nasjon – på grunn av avkoloniseringsprosessen som preget Afrika på begynnelsen av 1960-tallet kom dette til å skje sammen med Britisk Somaliland.

I tilsynsområde-perioden skjedde det tre viktige ting for utviklingen mot selvstendighet i Italiensk Somaliland. For det første ble administrasjonen liberalisert, slik at det blant annet ble lettere å drive politiske partier og foreninger. For det andre etablerte FN en tiårsplan med tanke på somalisk selvstendighet, som igjen ga *insentiver* for å posisjonere seg partipolitisk fram mot selvstendigheten. Flere av de nye partiene var brede partier som gikk på tvers av klientilhørighet, med en pan-somalisk agenda hvor målet var å samle hele det såkalte Stor-Somalia til et land under samme ledelse. For det tredje ga italienerne opplæring til somaliere i viktige funksjoner og arbeidsoppgaver, slik at overgangen til selvstendighet skulle gå smidigst mulig. Et somalisk parlament med representanter fra de ulike provinsene ble også opprettet. Politisk fikk Italiensk Somaliland stadig mer autonomi, slik at det mot slutten av perioden kun var utenrikspolitikken som var utenfor Italiensk Somalilands kontroll.

Tross prøvende spadestikk, var det fremdeles mye som gjenstod for å bygge en felles nasjon. I parlamentet ville de folkevalgte ved morgenoppøpet svare *Presente, Present, Haadir*, eller *Waajooga*, alt ettersom hvor de var blitt utdannet.⁷⁶ Den vekslende bruken av italiensk, engelsk, arabisk og somali, viser hvordan Italiensk Somaliland arvet en politisk elite uten en felles plattform. Årsaken var en manglende satsing på utdanning under store deler av kolonitiden. Med unntak av årene mellom 1949 og 1960, var det nesten ikke blitt investert i utdanning i Italiensk Somaliland. For eksempel ble kun 2000 barn og ungdom gitt skolegang pr. år i årene før 1950.⁷⁷

På samme måte ble ungdom i Britisk Somaliland sendt til Sudan for å få utdanning over grunnskolenivå. Koloniperioden dannet heller ikke der en *felles identitet*. Klanene var derfor fortsatt de viktigste institusjonene ved inngangen til avkoloniseringsperioden.⁷⁸ En fremtidig somalisk stat utgått av Italiensk Somaliland ville heller ikke kunne støtte seg på (økonomiske-

---

⁷⁶ Mohamed Osman Omar, *The Road to Zero: Somalia's Self-Destruction – Personal Reminiscences*, London 1993: 44. (Mohamed Osman Omar er en tidligere somalisk topp-diplomat, som i sin biografi har beskrevet Somalias samling og fall sett innenfra.)

⁷⁷ Lewis 2002: 141.

⁷⁸ Ibid: 166.

) nettverk med andre tidligere kolonistater. Der Frankrike og Storbritannia hadde kolonisert store deler av Afrika hadde Italia kun kolonisert Italiensk Libya, Italiensk Eritrea og Italiensk Somaliland. De to sistnevnte var dessuten mistet for godt under andre verdenskrig. Dette gjorde at et uavhengig Somalia måtte klare seg uten et *Commonwealth of Nations*, eller et *Françafrique*.

2.2.2 Nasjonsbygging – fra demokrati til militærdiktatur

Da overgangsperioden under FN utløp i juni 1960, fikk Somalia sin selvstendighet. I juli 1960 ble det italienske tilsynsområdet slått sammen med Britisk Somaliland, og den Somaliske republikken dannet.

Perioden mellom 1960 og frem til militærjuntaens maktovertagelse i 1969 var preget av stadig skiftende sivilregjeringer. Innenrikspolitikken i dette tiåret dreide seg først og fremst om nasjonsbygging, gjennom å utvikle felles standarder for de to tidligere koloniene: En skattereform som hevet skattenivået i tidligere Britisk Somaliland til samme nivå som i det tidligere italienske tilsynsområdet, ble gjennomført. De tidligere britiske, italienske og lokale lovene, ble byttet ut med et felles lovverk for hele Somalia. Den unge staten gjorde også forsøk på å innføre et standardisert språk: I nord hadde engelsk vært administrasjonsspråk, i sør italiensk. Som et resultat av religiøse skoler og begrenset tilstedeværelse av kolonimyndighetene, hadde også arabisk skriftspråk spilt en viktig rolle. Likevel, tross flere forsøk, klarte ikke den sivile regjeringen å standardisere skriftspråket i løpet av denne perioden.⁷⁹

Utover i den sivile regjeringsperioden ble de ulike administrasjonene stadig mer korrupte og opptatt av personlig vinning enn av nasjonal solidaritet.⁸⁰ Ved parlamentsvalget i 1969 stilte 1000 kandidater for til sammen 64 partier. Representantene ble stadig mindre opptatt av prinsipper, og søkte hele tiden samarbeid med den sterkeste fraksjoneringen i parlamentet. Da den daværende president Mahamed Haji Ibrahim ble likvidert den 15. oktober 1969, kunne militæret derfor overta makten uten store folkelige protester. Militæret suspenderte nasjonalforsamlingen og gjorde alle politiske partier forbudt. Landet ble satt under administrasjon av det militære revolusjonsrådet, med General Mohamed Siad Barre som øverste leder.

Den første perioden etter General Siad Barre og militærjuntaens maktovertagelse var preget av en lettelse i befolkningen. I følge Abdisalam M. Issa-Salwe satt folket med et inntrykk

---

⁷⁹ Ibid: 74-76.

⁸⁰ Ibid: 74-75.

av at militærjuntaen hadde reddet landet fra å gå til grunne i politisk korrupsjon.⁸¹ I den nye republikken skulle statssosialisme erstatte politisk opportuniste.⁸² Retorisk kom det blant annet til uttrykk ved at den tradisjonelle formen å tiltale fremmede på; ”fetter” (*ina adeer*) og ”onkel” (*adeer*) ble erstattet av det ideologisk korrekte ”kamerat” (*jaalle*).⁸³ For å sikre Somalia støtte i det sosialistiske nasjonsbyggingsprosjektet, var militærjuntaen påpasselig med å knytte Somalias venstreintellektuelle til regimet. Venstreintelligentsiaen fungerte som premissleverandør for nasjonsbyggingen de første årene etter militærjuntaens overtagelse. Militærjuntaen bygde ikke bare prosjektet sitt ved å ta i bruk intellektuell defineringsmakt, de bygde også ut en effektiv etterretningstjeneste, og en paramilitær ungdomsorganisasjon som opererte ved siden av den ordinære politistyrken.⁸⁴

Militærjuntaen hadde en viss suksess med reformer de første årene de satt med makten. Det tilsynelatende mest samlende politiske grepet kom i form av at Somalia, etter årevis med uenighet, fikk organisert og standardisert et skriftlig *lingua franca* i 1972. Uenigheten om hvordan sammensettingen av et felles skriftspråk skulle foregå, ble feid tilside av militærjuntaen. *Somali* ble et kompromiss i et land hvor språkforskjellene var så store at folk fra nord og sør hadde store problemer med å forstå hverandre. Språkreformen førte blant annet til at statsforvaltningen og handelsnæringen ble mer forutsigbar. Samtidig var denne type politikk også egnet til å skape splid. I et land hvor dialektforskjellene mellom nord og sør var like store som mellom spansk og portugisisk, ville et *lingua franca* uunngåelig være mer inspirert av den éne enn den andre dialekten eller språket. I Somalia gikk dette særlig hardt utover de sydlige (*Sab*) jordbrukerne, bosatt i elvedeltaområdet. Dette viser militærdiktaturets evne til å skape reformer, men også dets manglende politiske sensitivitet.⁸⁵

2.2.3 Patron og klient – militærdiktaturet korrumpes

Barre-regimets politikk utviklet seg i løpet av 1970- og 80-tallet mot et stadig mer autokratisk regime. En samlet støtte i befolkningen var vanskelig å oppnå for Barre, han satset derfor på et patron-klient forhold med utvalgte klaner. Siad Barre samlet en lojal koalisjon av klaner og sub-klaner rundt seg. Abdisalam M. Issa-Salwe har kalt denne grupperingen særskilt positivt behandlede klaner for ”*The MOD Constellation*”.⁸⁶ MOD-konstellasjonen bestod av tre sub-

---

⁸¹ Ibid: 80.

⁸² Fra regimet ble det i oktober 1970 proklamert at ”vitenskapelig sosialisme” skulle være statsideologi i republikken.

⁸³ Issa-salwe 1996: 79.

⁸⁴ Issa-Salwe 1996: 80 ff.

⁸⁵ Cassanelli 1996: 17.

⁸⁶ Issa-Salwe 1996: 84.

klaner med familiær tilknytning til Siad Barre: Mareehaan (farsklan), Ogaadeen (morsklan) og Dhulbahante (svigersønnklan). Konstellasjonen utgjorde Siad Barres indre og tilgodesette sikkerhetsnettverk, samtidig kom den til å ekskludere andre klaner og på den måten skape usikkerhet blant de ikke-tilgodesette klanene.

Det Barre gjorde var nettopp å *skape* rom for klankonflikt, og på den måten *styrke* klanidentiteten versus andre identiteter. Klanen ble et sted man søkte tilbake til da *neopatrimonialismen* medførte at enkelte klaner fikk lettere tilgang på ressurser. Sånn sett viser ikke I.M. Lewis sin *kulturelle forklaringsmodell* hele bildet, da hans analyse ikke tar hensyn til *politiske* og *samfunnsmessige* forhold i Somalia. Samtidig står heller ikke den neopatrimonialistiske utviklingen alene i å forklare utviklingen av den somaliske borgerkrigen og hungersnøden. Årsaken til dette drøftes derfor videre nedenfor.

2.3 Veien mot internasjonal involvering – humanitær og politisk kollaps

2.3.1 Den interne årsaken til hungersnøden

For å forstå hungersnøden som utspilte seg i Somalia gjennom 1980- og 90-tallet, er man nødt til først å skjønne de bakenforliggende årsakene som gjorde hungersnøden mulig. Det var i stor grad regimets *patron-klient* politikk som gjorde Somalia sårbart for hungersnød. Militærregimets innføring av en ny jordbrukslov i 1975 er et godt eksempel på dette. Fra 1960-til 1980-tallet vokste hovedstaden Mogadishu fra femti tusen innbyggere til omtrent én million innbyggere. Også andre somaliske byer ekspanderte. Urbaniseringstempoet var et av de raskeste i Afrika, noe som resulterte i økt matvareetterspørsel på markedene. I 1975 innførte Siad Barres regjering en jordlov som nasjonaliserte all jord, inkludert dyrket mark (som nesten utelukkende lå i Sør-Somalia). Den egentlige intensjonen var å få kontroll over jordressursene – slik regimets venner hadde fått hendene på andre verdifulle ressurser – for å bruke det til å belønne venner av regimet.⁸⁷

Konfiskeringspolitikken ble starten på en negativ spiral for somalisk selvberging. Den (sørlige) jordbruksnæringen var nemlig av den sårbare typen.⁸⁸ Mangel på ordentlige vanningsystemer i kombinasjon med hyppige oversvømmelser gjorde at bøndene i dette området drev vekseljordbruk. De varierte jordbruket mellom ulike former for innmark og utmark, alt etter hvor det til enhver tid var fruktbart. Landbruket – og livsstilen – var svært

---

⁸⁷ Cassanelli 1996: 21-22.

⁸⁸ Det sydlige elvedeltaområdet var det viktigste jordbruksområdet i Somalia.

sårbart for ekstern påvirkning. Den nye jordbruksloven gjorde det vanskelig å drive vekseljordbruk. Det ble umulig å registrere jord som ikke hang sammen, noe som svært ofte var tilfellet i vekseljordbruket. På samme måte ble prosessene rundt registrering av jord så innfløkt og ressurskrevende at bøndene oftest ikke hadde anledning og økonomi til å få det gjort.⁸⁹ De som derimot hadde ressurser og økonomi til å registrere jord, var de som allerede var godt bemidlet. Somaliere – ofte byboere og nære allierte av Siad Barre – med offentlige jobber, kjennskap til systemet og tilgang på ressurser, registrerte store mengder jord i elvedeltaområdet. De kultiverte ikke nødvendigvis jorden, men beholdt den som en investering. Jordloven krevde imidlertid at en måtte ta fysisk hevd på den registrerte jorden, noe som resulterte i at massivt med vegetasjon ble hugget ned i et allerede flom- og tørkeutsatt område. Resultatet var en omfattende jorderosjon og ramponering av Somalias beste matjord.⁹⁰

Som et resultat av militærjuntaens politikk ble muligheten for selvberging drastisk svekket gjennom 1970- og 1980-tallet. Både på grunn av den ovenfor nevnte jordloven, men også fordi regjeringen svekket insentivene for å dyrke næringsrikt korn gjennom å påtvinge bøndene å selge kornet til statsregulerte priser. Den statlige reguleringen av prisene gjorde at stadig flere bønder begynte å gro mindre næringsrike alternativer som tomat, kål og vannmelon.⁹¹ Somalia gikk i denne perioden fra å være nærmest selvberget til å bli avhengig av matimport. I 1974 importerte Somalia 42.000 millioner tonn kornprodukter, i 1986 hadde dette økt til 343.000 millioner tonn – en økning på over 800 prosent.⁹²

2.3.2 Den eksterne årsaken til hungersnøden

Implementeringen av jordloven og priskontrollen på kornprodukter viser imidlertid ikke hele bildet. Årsaken til hungersnøden var en samvariasjon mellom den ovenfor nevnte *patron-klient* politikken og andre eksterne faktorer.

En av disse faktorene var den makroøkonomiske omstrukturingspolitikken som International Monetary Fund (IMF) og Verdensbanken satte i gang i Somalia – og andre afrikanske land – på starten av 1980-tallet. Kravene fra IMF og Verdensbanken fikk etter hvert voldsom innflytelse på den somaliske økonomien, kanskje først og fremst gjennom IMF's krav om at Somalia måtte devaluere den somaliske Shillingen. Kravet ble fremmet første gang i

---

⁸⁹ Catherine Besteman, Local Land Use Strategies and Outsider Politics: Title Registration in the Middle Jubba Valley, i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia. The War Behind the War*, Colorado 1996: 42.

⁹⁰ Ibid: 42 ff.

⁹¹ Issa-Salwe 1996: 89.

⁹² Jamshid Damooei, Analyzing Somalia's Past and Present Economic Constraints and Opportunities for Creating a Conducive Economic Environment, *Mending Rips in the Sky: Options for Somali Communities in the 21st Century*, Lawrenceville 1997: 278.

1981, og deretter ved regelmessige intervaller utover 1980-tallet. Devalueringen gjorde at *kjøpekraften* innenfor Somalias tre viktigste økonomiske sektorer falt markant utover 1980-tallet: Den første av disse tre ”økonomiske sektorene” var jordbruksøkonomien. Jordbruket hadde fram til midten av 1970-tallet sørget for at Somalia var selvberget med jordbruksprodukter, først og fremst ved dyrking av mais og sorghumhvete. Jordbrukerne holdt til i det sydlige Somalia og tilhørte som regel den såkalte *Sab*-familien. Den andre ”økonomiske sektoren” var den pastorale økonomien. Den pastorale økonomien fungerte som Somalias eksportsektor, pastoralistene solgte kveg, sauer, geiter og kameler til arabiske land, en handel som utgjorde opptil 80 prosent av Somalias eksportinntekter.⁹³ Den pastoralistiske økonomien hadde fått seg et kraftig oppsving i årene mellom 1950 og 1980 ved at den største nettoimportøren av somaliske dyr, Saudi-Arabia, opplevde en oljerelatert ”økonomisk boom”. Dette medførte at eksportprisene på sau og geiter femdoblet seg mellom 1950 og 1980, mens prisene på kameler og kveg ble syvdoblet.⁹⁴ Den tredje ”økonomiske sektoren” var de urbane byboerne, for det meste statsansatte og kjøpmenn. Disse tilhørte en middelklasseøkonomi hvor pengene kom fra skattlegging, bistandsøkonomi, statslån, og eie av produksjonsmidler og eksportlisenser. De var med andre ord avhengige av *både* jordbrukerne og pastoralistene, men også av tillit fra låneinstitusjonene i Verdensbanken og det internasjonale donorsamfunnet.

Hvordan påvirket IMF's devalueringspolitikk den somaliske matproduksjonen? Devalueringspolitikken gjorde at det for bøndene ble stadig vanskeligere å kjøpe nødvendigheter som drivstoff, gjødsel og redskaper, samt å utføre vedlikehold av nødvendig infrastruktur. Alt dette forutsatte innkjøp av utenlandske varer og tjenester, noe devalueringspolitikken vanskeliggjorde. Hadde ting fungert ”etter boka” ville bøndene kunne kompensere dette ved å ta en høyere pris fra de to ”kundegruppene”: Pastoralister i eksportsektoren og urbaniserte somaliere. Problemet var bare at også disse gruppene ble rammet av devalueringspolitikken. For pastoralistene merktes dette på to måter. For det første rammet nedgangen i Saudi-Arabias oljeinntekter på midten av 1980-tallet inntektsgrunnlaget i næringen, som en konsekvens sank med flere titalls prosent.⁹⁵ For det andre opplevde pastoralistene at devalueringen av den somaliske valutaen, i kombinasjon med nedgang i eksportinntektene, gjorde at de ikke fikk råd til å kjøpe utenlandskprodusert veterinærmedisin. På toppen av dette krevde Verdensbanken at den til da gratis somaliske veterinærtjenesten, ble

---

⁹³ Michel Chossudovsky, The IMF's role in the creation of famines in Somalia, *Third World Resurgence*, nr 39, 1993: 23.

⁹⁴ Abdi Ismail Samatar, Social Classes and Economic Restructuring in Pastoral Africa, *African Studies Review*, Vol. 35, nr 1, 1992: 111.

⁹⁵ Samatar 1992: 111-112.

privatisert. Dette medførte at veterinærtjenestene kun ble til for de som kunne betale for det. Som en følge fikk det store flertall av pastoralister hverken råd til vaksiner eller til veterinærtjenester. Konsekvensen var at Saudia-Arabia, den fremste importøren av somalisk bufe, nedla importforbud av somaliske dyr.⁹⁶ (Et utbrudd av rinderpest, gjorde sannsynligvis ikke saken bedre.) Importforbudet gjorde at den pastorale delen av økonomien ble rammet av mangel på likvider, som igjen resulterte i at de fikk minsket kjøpekraft overfor jordbrukssektoren. Den tredje gruppen i den somaliske økonomien, de kjøpesterke urbane, opplevde konsekvensen av nedgangen i de to øvrige sektorene. Som en følge av dette sank skatteinntektene drastisk. Dette medførte at lønningene for statsansatte sank med cirka 90 prosent fra midten av 1970-tallet, til slutten av 1980-tallet.⁹⁷

Nedgangen i den somaliske økonomien gjorde at utenlandsgjelden økte dramatisk brutto nasjonalinntekten. I 1989 tilsvarte årlige utestående renter og avdrag 194.6 prosent av de årlige eksportinntektene.⁹⁸ Dette gjorde at Somalia ble nektet å ta opp nye utenlandslån. Resultatet ble en vond sirkel der de økonomiske sektorene ikke var i stand til å støtte opp om hverandre: Den pastoralistiske eksportsektoren opplevde en nedgang i eksportinntektene; jordbruket produserte mindre og hadde ikke råd til vedlikehold av nødvendig infrastruktur; byboerne tapte på begge sektorers nedgang, og mistet i tillegg tilgang på utenlandslån. På et tiår hadde Somalia gått fra å være selvberget til å bli avhengig av matimport. Da det heller ikke fantes økonomiske midler for matimport, var resultatet at Somalia var blitt avhengig av *utenlandsk bistand* – noe som gjorde landet svært sårbart.

2.3.3 En uheldig sammenblanding av hungersnød og borgerkrig

Siad Barres *patron-klient* politikk tok på slutten av 1970-tallet en drastisk vending mot det verre. Det var Ogadeen-krigen mot Etiopia i 1977-78, som satte i gang de mest destruktive mekanismene. Krigen hadde sitt retoriske forsvar i Somalias krav på Ogadeen-området i det østlige Etiopia. Somalia utnyttet en periode med indre uro i Etiopia og gikk til angrep på det de betraktet som Vest-Somalia i juli 1977. Selv om militæroperasjonen gikk relativt godt den første tiden, snudde etter hvert krigslykken for Somalia som ble tvunget til retrett i mars 1978.⁹⁹

---

⁹⁶ Peter D. Little, Rural Herders and Urban Merchants: The Cattle Trade in Southern Somalia, i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia The War Behind the War*, Colorado 1996: 96-97.

⁹⁷ Chossudovsky 1993: 24

⁹⁸ Ibid: 24

⁹⁹ Sven Rubenson, Den etiopisk-somaliska konflikten: oppkomst och utveckling, *Dragkampen på Afrikas Horn*, Lund 1979: 81 ff.

Hva var konsekvensene for Somalia? To ting: For det første kom det en strøm av flyktninger over grensen til Somalia. Anslagene varierte mellom 400.000 og 1.2 millioner.¹⁰⁰ Flyktningstrømmen tærte hardt på ressursene og gjorde at Somalia (som var i en utvikling hvor de på bakgrunn av jordlov-reformen allerede var blitt mer avhengig av matimport) fikk enda flere munn og mette.¹⁰¹ Dette var langt fra en ideell situasjon, og gjorde Somalia enda mer sårbart for eventualiteter. For det andre: Krigen mot Etiopia tilførte paranoia til Siad Barres *patron-klient* politikk. I dagene før og etter tilbaketrekningen fra Etiopia henrettet regimet flere høytstående militæroffiserer, befal og soldater for ”overløp” og ”opposisjon mot hvordan krigen ble ledet”.¹⁰² Forfølgelsen økte da en gruppe med militæroffiserer gjennomførte et mislykket statskupp 9. april 1978. Kuppforsøket ble starten på en langvarig forfølgelse av Majeerteen-klanen som regimet utpekte til å stå bak kuppforsøket. Det var med bakgrunn i denne forfølgelsen at den første bevæpnede opposisjonsgruppen, *Somali Salvation Front* (SSF), oppstod.¹⁰³

Tilgangen på våpen, både i Somalia og Etiopia, var svært stor i årene etter Ogadeen-krigen. Dette, i tillegg til at Etiopia støttet Somalias fiender, svekket statens voldsmonopol og åpnet for at grupper som SSF kunne utføre raid inne i Somalia, mens de selv hadde baser på den etiopiske siden av grensen. De indre forfølgelsene inne i Somalia økte jevnt og trutt utover 1980-tallet ved at stadig flere politikere, embetsmenn og kjøpmenn ”røk uklar” med Siad Barre som svarte med å forfølge hele klaner og sub-klaner. Som motvekt mot Barres forfølgelse ble stadig flere opposisjonsgrupper dannet. Disse gruppene, i likhet med SSF, var alle dominert av én klan, sub-klan eller sub-sub-klan. Opposisjonsgruppene ble dannet til forskjellige tider, og av ulike årsaker – og dannet derfor *ingen felles front* mot regimet. Dette markerte starten på en begynnende *klanfraksjonering* i Somalia.

Fram til 1988 hadde volden i Somalia vært preget av opposisjonsgrupper som opererte ut fra Etiopia da de angrep Siad Barres regime. Dette hadde hindret en *fullskala borgerkrig*, ved at gruppene kunne trekke seg tilbake til Etiopia etter at angrepene var gjennomført. Basepolitikken nådde imidlertid et vendepunkt da Somalia og Etiopia i april 1988 inngikk en gjensidig avtale om ikke å støtte hverandres opposisjonsgrupper. Med bakgrunn i dette ble

---

¹⁰⁰ Historical Background of the Conflict: A Chronology and Some Legal And political Aspects, Somalia Information, vol. 5 nr 1, publikasjon uten oppgitt forfatter: Swedish-Somali Friendship Association Stockholm 1980: 5.

¹⁰¹ Issa-Salwe 1996: 93.

¹⁰² Ibid: 93-94.

¹⁰³ Ibid: 94.

samtlig somaliske opposisjonsgrupper kastet ut fra Etiopia. Som et resultat befant plutselig alle opposisjonsgruppene seg innenfor Somalias grenser.¹⁰⁴

Sommeren 1988 hadde den Isaak-klan dominerte *Somali National Movement* (SNM) 10.000 mann under sin kontroll i det nordlige Somalia, også i det øvrige Somalia var det en lignende utvikling med raskt ekspanderende klan-dominerte opposisjonsgrupper. Likevel hadde Siad Barres regime ”flaks” de siste årene av 1980-tallet ved at opposisjonsgruppene (og dem var det etter hvert svært mange av) ikke dannet felles front: Der det var tilløp til samarbeid brøt dette som regel raskt sammen ved at den ene (sub-)klan allierte seg med en (sub-sub-)klan som den andre ikke kunne tåle.¹⁰⁵ Det var ikke før i august 1990 en effektiv allianse ble dannet, da tre av de største opposisjonsgruppene – SNM, Somali Patriotic Movement (SPM) og United Somali Congress (USC) – allierte seg med henblikk å kaste Siad Barre ut av regjeringspalasset i Mogadishu.¹⁰⁶

Offensiven til trekløveret lyktes og i januar 1991 rømte Siad Barre fra Mogadishu i en av de siste stridsvognene regimet fremdeles disponerte.¹⁰⁷ Kort tid etter brøt alliansen som hadde kastet han fra makten sammen. I månedene som fulgte utviklet borgerkrigen i Somalia seg til en fullskala innbyrdes borgerkrig hvor kampen om Mogadishu ble det sentrale. Hovedstaden ble etter hvert vunnet av USC, en Hawiye-dominert milit.¹⁰⁸ Internt i USC brøt det etter kort tid ut en intern maktkamp som gjorde at militsen ble delt i to, som igjen førte til at Mogadishu ble delt i to: Mohamed Farrah Aidid, en forhenværende diplomat og politiker, formet *Somali National Alliance* (SNA) ut fra sub-klanen *Habr Gidr* og tok kontrollen over Sør-Mogadishu, mens Ali Mahdi tok kontroll på restene av USC med maktbase i sub-klanen *Abgal* og okkuperte Nord-Mogadishu.¹⁰⁹

I Sør-Somalia kom jordbruksamfunnet under heftige angrep da militser ble presset sørover fra Mogadishu-området. Militsene herjet godt fra seg og sørget for å ødelegge den siste operative matjorda. Samtidig som en hungersnød utviklet seg (særlig i de sydlige områdene) var Mogadishu og de umiddelbare områdene rundt (som inkluderte de to viktigste flyplassene i Somalia) fullstendig omringet av stridende milit som vanskeliggjorde nødhjelpsarbeidet for de hjelpeorganisasjonene som fremdeles ikke hadde rømt landet. Fra sensommeren i 1991 begynte militsene å utsette hjelpeorganisasjonene for angrep, utpressing og krav om

---

¹⁰⁴ Samuel M. Makinda, *Seeking Peace from Chaos: Humanitarian Intervention in Somalia*, Boulder 1993: 24-26.

¹⁰⁵ Ibid: 26

¹⁰⁶ Ibid: 26-27.

¹⁰⁷ Kenneth R. Rutherford, *Humanitarianism under fire: The US and UN Intervention in Somalia*, Sterling 2008: 11.

¹⁰⁸ Jeg vil fra nå av ikke lenger bruke ordet ”opposisjonsgruppe”, men ”milit”.

¹⁰⁹ Rutherford 2008: 17.

beskyttelsespenger: 17. september 1991 ble et Røde Kors fly truffet av et missil ved avgang fra Mogadishu; 5. oktober ble en CARE-ansatt drept; 14. oktober ble hovedkvarteret til Leger Uten Grenser angrepet; i oktober måned ble 45 Røde Kors kjøretøy plyndret og ansatte til stadighet presset for penger.¹¹⁰ Dessuten ble konvoier med mat plyndret, matlagre ble ranet og skip med matleveranser utsatt for bomberkasterangrep.¹¹¹

Mot slutten av 1991 opplevde derfor Somalia hungersnød, en hobbesiansk alle-mot-alle krig, og ikke minst: Et internasjonalt hjelpeapparat med stadig mer reduserte muligheter for å gjøre noe med situasjonen.

2.4 Konklusjon

Bakgrunnen for den somaliske hungersnøden hadde sin bakgrunn i både *interne* faktorer og *eksterne* faktorer. De interne faktorene hang sammen med det som i kapitlet har blitt omtalt som patron-klient forhold, eller neopatrimonialisme: Det somaliske militærdiktaturet innførte i 1975 en jordlov som nasjonaliserte all jorden, før den igjen – som et resultat av neopatrimonialismen – ble delt ut til Siad Barres ”MOD-konstellasjon”. Fordi disse gruppene ikke hadde til hensikt å *drive* jorda, men ønsket å beholde den som en investering, medførte dette at Somalias beste matjord opplevde en omfattende ramponering og jorderosjon. Den eksterne årsaken bak Somalias hungersnød hang sammen med den makroøkonomiske omstrukturingspolitikken som IMF og Verdensbanken satte i gang i Somalia og andre afrikanske land på 1980-tallet. For Somalia slo dette ut ved at de økonomiske næringene (pastorale-, jordbruks- og urbanøkonomien) kom skjevt ut i forhold til hverandre, med det resultat at utenlandsgjelden spiste opp bruttonasjonalinntekten, hvorpå Somalia mistet evnen til selvberging og ble avhengig av utenlandsk bistand.

Borgerkrigen hadde bakgrunn i samme neopatrimonialismen som hungersnøden. Da Somalia tapte Ogadeen-krigen mot Etiopia i 1978 ga nederlaget seg utslag i en begynnende forfølgelse av klanene utenfor Siad Barres ”MOD-konstellasjon”. Utover 1980-tallet tiltok forfølgelsen, hvorpå stadig flere av de forfulgte klanene valgte å organisere seg militært for å ta til motmæle mot regimets forfølgelse. I 1988 inngikk Etiopia og Somalia en samarbeidsavtale om ikke å støtte hverandres opposisjonsgrupper. Av den grunn måtte opposisjonsgruppene forlate Etiopia, hvoretter borgerkrigen ble brakt innenfor Somalias grenser på permanent basis.

---

¹¹⁰ Rutherford 2008: 17-18.

¹¹¹ The United Nations and Somalia – 1992 - 1996, *United Nations Blue Book Series Vol. VIII*, New York 1996: 4

Da Siad Barre ble styrtet i januar 1991 endret borgerkrigen form til en hobbesiansk alle-mot-alle krig.

Somalia som i utgangspunktet var avhengig av *bistand*, ble som følge av borgerkrigen ytterligere rammet: Siste del av den operative matjorda ble ødelagt og hungersnød brøt ut. Samtidig ble hjelpeorganisasjonene angrepet og fikk stadig vanskeligere arbeidsforhold.

Kapittel 3. Hvorfor et stabskompani? Bakgrunn og forutsetninger for det norske engasjementet i Somalia

---

Under hvilke forutsetninger takket Norge ja til å stille et stabskompani til UNOSOM, og hvilke faktorer lå bak norske myndigheters beslutning om militær deltagelse? Hvilke forberedelser gjorde man før første kontingent med soldater ble sendt til Somalia, og hvilken rolle spilte Forsvaret i denne prosessen? Hvilke fysiske og mentale forutsetninger fikk Stabskompaniets personell med seg i bagasjen som et resultat av opplæring og forberedelser før utsendelse?

I dette kapitlet diskuteres utrednings-, oppsettings-, og utdanningsperioden for Stabskompaniet i perioden fra norske myndigheter fikk forespørselen om å delta med et stabskompani i Somalia (4. september 1992) – til og med oppsettings- og utdanningsperioden som ble avsluttet 27. november samme år. En avdekning av beslutningsgrunnlaget og den videre prosess hjemme i Norge er viktig for å forstå den senere utvikling av operasjonen i Somalia, og det kan gi et bidrag til forståelsen av Norges rolle i fredsbevarende FN-operasjoner etter den kalde krigens opphør.

3.1 Hvorfor et stabskompani?

Under hvilke forutsetninger takket Norge ja til å stille et stabskompani, og hvilke faktorer lå bak norske myndigheters beslutning om militær deltagelse?

Når jeg stiller dette spørsmålet er det fordi jeg ønsker svar på *hvilke* premisser som ble lagt til grunn for utredningen av det norske Stabskompaniet. Dette var med på å forme de utfordringene som forsvaret senere fikk med å sette opp førstekontingenten, og som personellet til slutt følte på kroppen i utdannings- og oppsettingsperioden.

3.1.1 Forspillet i FN – bakgrunnen for at Norge ble forespurt om å stille et stabskompani

Etter at Siad Barre ble kastet ut fra Mogadishu i januar rådet full borgerkrig i Mogadishu og det øvrige Somalia. Fra FNs side var det side relativt stille i nærmere et år. En våpenembargo og resolusjoner som sa at FN var bekymret for situasjonen i Somalia, var det eneste som

tilsynelatende ble sagt og gjort i New York. Mot slutten av 1991 begynte imidlertid situasjonen i Somalia igjen å oppta FNs representanter og medlemsland.¹¹²

Et ubevæpnet observasjonslag på 50 mann ble i april 1992 utplassert i Mogadishu for å overvåke en fredsavtale FN i januar samme år hadde utarbeidet mellom de to stridende parter i Mogadishu, General Aideed og Ali Mahdi. Med observasjonslaget fulgte også en spesialutsending for Somalia: Den algeriske diplomaten Mohammed Sahnoun fikk jobben med å sette i gang megling mellom de stridende klanene.¹¹³ Sahnoun klarte sommeren 1992 å få Aideed og Mahdi til å godta en ytterligere deployering av 500 pakistanske fredsbevarere.¹¹⁴ Samtidig ble det i FNs hovedkvarter jobbet parallelt – og uten Sahnouns viten¹¹⁵ - med å utvide engasjementet i Somalia med 3500 mann utover de 500 pakistanske fredsbevarerne. I Somalia var imidlertid situasjonen anspent, og et slikt initiativ ble ikke godt mottatt blant de stridende partene. En intens diskusjon mellom spesialutsending Sahnoun (som ønsket forhandlingsrom og derfor var mot å øke FNs tilstedeværelse) og FNs Generalsekretær Boutros-Boutros Ghali fulgte, noe som resulterte i at Sahnoun valgte å gå av.

FN fortsatte prosessen og vedtok 28. august 1992 sikkerhetsresolusjon 775 (1992) som økte styrkebidraget til UNOSOM med 3500 mann.¹¹⁶ Disse soldatene var tenkt fordelt til fire geografiske soner i Somalia, hvorav Mogadishu var en av dem. Intensjonen med sikkerhetsresolusjon 775 (1992) var å bedre mulighetene for leveranse av nødhjelp og matleveranser.¹¹⁷ Resolusjonen innebar derfor først og fremst en innsetting av infanterister for å skape sikre forhold for de humanitære leveransene. For å støtte opp om infanteristene skulle man dessuten sende flere støtteelementer som for eksempel ingeniørkompani, havnekommando og stabsoffiserer til å bemanne UNOSOMS hovedkvarter. Det var under dette sistnevnte hovedkvarteret det norske Stabskompaniet skulle komme til å tjenestegjøre.

3.1.2 Fredsbevaring – før UNOSOM

---

¹¹² Kenneth R. Rutherford mener å kunne spore denne utviklingen tilbake til de amerikanske senatorene Paul Simon og Nancy Kassebaum, som klarte å få Somalia på dagsorden i media. Se: Kenneth R. Rutherford, *Humanitarianism Under Fire: The US and UN Intervention in Somalia*, Sterling 2008: 20-21.

¹¹³ William J. Durch, Introduction to Anarchy: Humanitarian Intervention and "State-Building" in Somalia, i W. J. Durch (red.), *UN peacekeeping, American politics and the uncivil Wars of the 1990s*, Houndmills 1997: 316.

¹¹⁴ Ibid: 316.

¹¹⁵ Ibid: 316

¹¹⁶ "Somalia-UNOSOMI-Background",

<<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>>, u. å., sist aksessert 20. september 2014: 3-4.

¹¹⁷ Ibid: 3-4.

Forut for UNOSOM hadde Norge deltatt jevnt og trutt i alt fra mindre fredsbevarende FN-operasjoner som den FN opprettet i Kashmir i 1949 (UNMOGIP), til større operasjoner i Egypt (UNEF I 1956-67), Kongo (ONUC 1960-64) og Libanon (UNIFIL 1978-98).¹¹⁸ Felles for disse operasjonene var at de var det vi kaller for *førstegenerasjons operasjoner*. Dette var operasjoner som tok utgangspunkt i å *overvåke* inngåtte fredsavtaler, eller konfliktområder der konflikt kunne bryte ut.¹¹⁹ Operasjonene forutsatte, på grunn av den kalde krigens karakter, å være ukontroversielle: De krevde partenes samtykke, upartiskhet og en begrenset bruk av tvangsmakt – dette var en forutsetning for at stormaktene (USA og Sovjetunionen) ville la dem passere i FN.¹²⁰

De første årene etter andre verdenskrig fantes det ingen systemer – og helt opplagt – ingen erfaring med oppsett av FN-kontingenter. Korte tidsfrister og en ikke-tilpasset norsk forsvarsorganisasjon gjorde at forberedelser til FN-oppdrag var preget av improvisasjon.¹²¹ I løpet av 1950-tallet ble det derfor foreslått å øremerke en bataljon til FN-operasjoner. Dette ble også gjort: En av hærens *mobiliseringsbataljoner* ble reservert som en beredskapsstyrke til FN *men* uten at soldatene og befalet fikk vite om det. Ordren om at den aktuelle mobiliseringsbataljonen var reservert for FN gikk muntlig fra Hærens overkommando via distriktskommandoen, og videre til bataljonssjefen. I følge Dag Leraand kan det ha blitt gjort på denne måten fordi ”fredsoperasjoner” som konsept ble forbundet med FNs operasjoner i Korea – en operasjon som hadde operert i en regelrett krigssone.¹²²

På starten av 1960-tallet begynte man i nordisk regi å diskutere muligheten for en felles nordisk FN-beredskapsstyrke. Bakgrunnen var tosidig: For det første var man blitt oppmuntret av FN til å etablere en slik organisasjon, for det andre hadde man et ønske om å forlate den ad hoc-linje man hadde benyttet seg av ved foregående FN-operasjoner.¹²³ FN-beredskapsstyrken ble vedtatt i 1964 som et resultat av det nordiske initiativet, den skulle kunne brukes som en felles nordisk-innsatsstyrke, eller settes inn som en nasjonal enhet.¹²⁴ Organisasjonen ble vedtatt som en frivillig mobiliseringsstyrke basert på vervet personell.¹²⁵ Den norske delen av FN-beredskapsstyrken omfattet først 1250 mann, for senere å bli økt til 1330 mann – et tall som fortsatt var gjeldende høsten 1992. FN-beredskapsstyrken baserte seg nesten utelukkende på

---

¹¹⁸ Dag Leraand, *INTOPS norske soldater internasjonale operasjoner*, Oslo 2012: 42-43.

¹¹⁹ Ibid: 169.

¹²⁰ Ibid: 169.

¹²¹ Kjetil Skogrand, *Norsk Forsvarshistorie 1940-1970*, Bergen 2004: 239.

¹²² Ibid: 237.

¹²³ Ibid: 237

¹²⁴ O. Breidlid, T. H. Oppegaard, P. Torblå, *Hæren etter annen verdenskrig 1945-1990*, Oslo 1990: 265-266.

¹²⁵ Skogrand 2004: 237

sivilister med fullført førstegangstjeneste. Styrken var bredt anlagt med enheter fra alle våpengrener i tillegg til et eget observatørkorps med offiserer fra alle våpengrener. FN-beredskapsstyrken signaliserte styrkeforholdene i Forsvaret for øvrig ved at Hæren avga mest menn, etterfulgt av sjøforsvaret og luftforsvaret. Se figur 3.1 for organisasjonsmodell.

Figur 3.1 Egenutarbeidet illustrasjon basert på: *De norske FN-beredskapsstyrker*. Publikasjon fra Forsvarets Overkommando 1978.

Selv om FN-beredskapsstyrken gjorde at det ble enklere å rekruttere til fredsbevarende operasjoner, var det aldri ”status-” eller karrierefremmende for de faste ansatte i forsvaret å dra ut på FN-oppgaver. Under hele den kalde krigen var det mobiliseringsforsvaret som hadde prioritet så vel i politiske kretser, forsvarsledelsen, som i forsvarsansattes mentalitet.¹²⁶

Avslutningen av den kalde krigen dreide imidlertid dette noe.¹²⁷ Det man kaller for ”engasjementspolitikken”, med et utspring fra norsk bistandspolitikk i 1970-årene, fikk etter oppløsningen av Sovjetunionen fotfeste også i sikkerhetspolitikken.¹²⁸ Det medførte et offentlig ordskifte hvor det ble vanligere å se konfliktene ute i verden i sammenheng med det norske sikkerhetsbildet. Det var også bevegelser ute i den globale verden, hvor bortfallet av kald krig og supermaktrivalisering, medførte at det ble lettere å få gjennomslag for større og bredere FN-operasjoner. I denne tidsånden beveget operasjonenes egenkarakter seg fra tidligere nevnte førstegenerasjons operasjoner, til *andre-* og *trejegerasjons* operasjoner.

¹²⁶ Nina Græger, *Norsk forsvarsdiskurs 1990-2005: Internasjonaliseringen av Forsvaret*, Oslo 2006: 203-204.

¹²⁷ Det var ikke snakk om en drastisk vending, men snarere små steg mot det som senere ble en mer bevisst FN-politikk. Umiddelbart etter avslutningen av den kalde krigen var sikkerhetspolitikken fremdeles mest fokusert på de nære områder og havområdene utenfor Norge. Det var dessuten fortsatt ansett som mest karrierefremmende å gjøre tjeneste i Norge.

¹²⁸ Anja Hansen, *Fredsnaasjonen Norge og de nye FN-operasjonene*, i E. Lange, H. Pharo & Ø. Østerud (red.), *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk*, Oslo 2009: 78.

Andre generasjons fredsbevaring representerte en overgang til en hybridmodell hvor formålet ikke bare var fredsbevaring, men også overvåkning og gjennomføring av demokratiske valg, med andre ord en implementering av politiske virkemidler i tillegg til de militære.¹²⁹ Tredjegerasjons fredsbevaring (noen ganger referert til som *humanitære operasjoner*) var en videreføring av dette, hvor det politiske virkemiddelet ble utvidet til også å omfatte beskyttelse av sivilbefolkning og støtte av matdistribusjon.¹³⁰

I Norge var det vilje til å følge FN i nytilpasningen av fredsbevarende operasjoner. I stortingsmeldingen ”Beredskap for fred”, lansert 18. desember 1992 (fem dager før Stabskompaniet dro til Mogadishu), anbefalte Regjeringen å følge opp utviklingen i FN ved blant annet å utvide FN-beredskapsstyrken og opprette et eget kompetansesenter for internasjonale operasjoner.¹³¹ I årene som fulgte skulle både ”Beredskap for fred” og andre politiske initiativ komme til å forandre norsk fredsbevaringspolitikk opptil flere ganger.

Historien om 1990-tallets fredsbevarende operasjoner er et lite studert fenomen. Bare prøvende spadestikket er tatt. UNOSOM og andre bidrag har derfor ikke enda fått sin plass i historien. Det som likevel er ganske uomtvistelig er at operasjonene var operasjoner i rommet mellom det gamle og det nye – mellom ulike ”generasjoner” fredsbevaring i regi av FN, og senere i regi av NATO. Det var – som vi skal se – dette som preget oppsettet av UNOSOMs førstekontinent.

3.1.3 Oppsett av FN-operasjoner i tiden etter den kalde krigen

Hvordan foregikk en oppsetting til FN-operasjoner på 1990-tallet?

I 1992 ble Department of Peacekeeping Operations (DPKO) opprettet i FN. Institusjonen hadde ansvar for koordinering av FN-operasjoner mellom FN og de respektive bidragsland.¹³² Etter etableringen i 1992 var det DPKO som rettet forespørsler om deltagelse til de aktuelle nasjoners myndigheter. En forespørsel fra DPKO ville være basert på vedtak gjort i Sikkerhetsrådet eller Generalforsamlingen. Ved interesse for Norge som deltagernasjon ville man først stille en *uformell* forespørsel.¹³³ Den uformelle forespørselen sin hensikt var å lette planleggingsarbeidet i FN ved å senke terskelen for å spørre nasjoner om å delta. På den måten kunne de forespurte nasjonene i ro og mak vurdere om de ville delta i en FN-operasjon uten innblanding fra media eller opinionen.¹³⁴ En uformell forespørsel ville bli levert til den norske

---

¹²⁹ Hansen 2009: 83 ff.

¹³⁰ Ibid: 86 ff.

¹³¹ Beredskap for fred, *St. meld. Nr. 14 1992-1993*, Oslo 18. desember 1992: 5-7.

¹³² Kjell-Knut Aabrekk, Nasjonal beslutningsprosess ved FN-ledete operasjoner, *Pacem* 2012, 12:1: 67 ff.

¹³³ Ibid: 67 ff.

¹³⁴ Ibid: 67 ff.

FN-delegasjonen i New York, og derfra videresendes til Utenriksdepartementet (UD). Andre gjenpartadresser ville typisk være Forsvarsdepartementet (FD) og Forsvarets Overkommando (FO). Dette tillot at saksbehandlingen begynte simultant.¹³⁵

FD og FO ville i tospann vurdere forespørselen ut fra militærfaglige vurderinger: Man måtte vurdere hvorvidt det var gjennomførbart, om det fantes penger til operasjonen og lignende *praktiske* spørsmål. Fra slutten av 1980-tallet var FD dessuten blitt tilført en egen sikkerhetspolitisk avdeling.¹³⁶ Denne avdelingen ga FD tyngde og sørget for at det i tiden etter den kalde krigen ble mer rom for forsvarspolitikken som utenrikspolitisk virkemiddel.¹³⁷ Derfor var det ved inngangen til 1990-tallet blitt mer vanlig at FD også hadde innflytelse utover de praktiske militærfaglige vurderingene.

I Utenriksdepartementet ville man stille sine *politisk-diplomatiske* spørsmål: Hadde Norge interesse av å delta i den forespurte operasjonen? Ville operasjonen gi ”status” hos samarbeidsnasjoner? Var det i tråd med gjeldende utenrikspolitikk?¹³⁸

I 1980 – under Oddvar Nordlis regjering – fikk Statsministerens kontor sin første statssekretær for utenrikspolitiske spørsmål.¹³⁹ Statssekretærrollen vokste utover 1980-tallet, og ble i 1992 ble konvertert til en egen ”internasjonal avdeling ved statsministerens kontor”.¹⁴⁰ Avdelingen tok ikke mål av seg til å være overstyrende i forhold til UDs virksomhet, men virket heller som et supplerende fagmiljø. Dette viste seg i fasen med oppsettet av UNOSOM-kontingenten, hvor avdelingen på et tidspunkt ba om å bli oppsatt som *gjenpartsadresse* på viktig korrespondanse, men likevel aldri involverte seg i utrednings- eller driftsprosessen av operasjonen.

---

¹³⁵ Ibid: 67 ff.

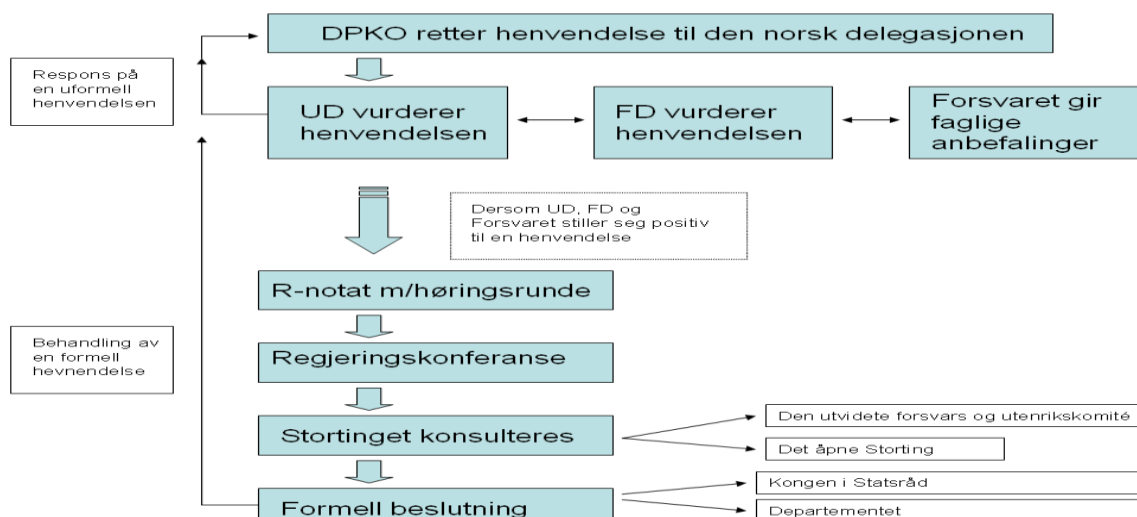
¹³⁶ Nina Græger og Iver B. Neumann, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet som beslutningspolitiske aktører, i O. J. Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis*, Oslo 2006: 75-76.

¹³⁷ Græger og Neumann 2006:72; Nina Græger, Utenriksministerens norske ”konkurrenter”, *Internasjonal politikk* 2010, 01: 134-135; Even Lange, Helge Pharo og Øyvind Østerud, Utenrikspolitikken etter den kalde krigen, i E. Lange, H. Pharo og Ø. Østerud (red.), *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk*, Oslo 2009: 11.

¹³⁸ Aabrekk 2012: 67 ff.

¹³⁹ Nils Morten Udgaard, Statsministerens kontor – minst, men mektigst?, i O. J. Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis*, Oslo 2006: 56.

¹⁴⁰ Ibid: 57.

Figur 3.2 Modellen er hentet fra: Aabrekk 2012. Modellen viser det Aabrekk kaller en ”idealtypisk” oppsetting av en FN-operasjon.

Hvis den *uformelle* forespørselen ble besvart positivt kunne en forvente at DPKO snarlig ville rette en *offisiell* anmodning.¹⁴¹ Forsvarsdepartementet ville deretter utarbeide et regjeringsnotat som så ble sendt på høring til andre departementer.¹⁴² Deretter vedtok – med eller uten endringer – regjeringen regjeringsnotatets konklusjon i statsråd. Derpå ble Stortingets utvidete forsvars- og utenrikskomité konsultert, og eventuelle innsigelser og spørsmål ble besvart. Etter dette ville operasjonen bli godkjent i en ny regjeringskonferanse.¹⁴³ Se figur 3.2 for illustrasjon over det Kjell-Knut Aabrekk har kalt en ”idealtypisk oppsetting”.

3.2 Da Norge mottok forespørsel om deltagelse i UNOSOM

3.2.1 Norge blir forespurrt om et stabskompani

Den norske FN-delegasjonen i New York mottok 4. september 1992 en muntlig – og uoffisiell – forespørsel fra DPKO om Norge kunne tenke seg å stille et stabskompani til UNOSOM i Somalia.¹⁴⁴ Størrelsen på det forespurte Stabskompaniet ble på dette tidspunktet antatt å utgjøre 70 personer, hvorav 35 skulle jobbe som kontorarbeidere, 15 som sjåførere og sikkerhetsvakter, ti som stabsassistenter og ti som kjøkkenarbeidere. Anmodningen kom overraskende på både FN-delegasjonen, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet. I embetsverket var man ikke forberedt på at FN kunne ha interesse av et norsk stabskompani.¹⁴⁵ Det er derfor påfallende

¹⁴¹ Aabrekk: 67 ff.

¹⁴² Ibid: 67 ff.

¹⁴³ Ibid: 67 ff.

¹⁴⁴ Utenriksdepartementet (UD) ”26.6/109 FNs fredsbevarende styrker i Somalia” (heretter: *kun* ”UD 26.6/109”): ”Uformell anmodning om å stille stabskompani på inntil 70 personer for hovedkvarteret”, 4. september 1992.

¹⁴⁵ Internt i UD var man av den oppfatning at FN kunne komme til å forespørre Norge om en havnekommando. Havnekommandoen var en del av FN-beredskapsstyrken.

hvor raskt, og på hvilket grunnlag, man fattet beslutningen om å sende et norsk stabskompani til Somalia.

Det var FD som først fikk oppgaven med å utrede konsekvensene av norsk deltagelse i Somalia. I FD vurderte man dette opp mot to hensyn. For det første ble det vurdert om deltagelse i UNOSOM ville kunne hindre en utvidelse av Norges deltagelse i FNs fredsbevarende operasjon i det tidligere Jugoslavia (UNPROFOR).¹⁴⁶ Bakgrunnen for at UNOSOM ble vurdert i sammenheng med operasjonen på Balkan, var FN-beredskapsstyrken på 1330 mann som på det tidspunkt var oppe i en kapasitetsutnyttelse på 1100 mann.¹⁴⁷ I FD vurderte de det slik at en eventuell deployering til Somalia ville legge beslag på ytterligere 70 mann fra denne reserven, dermed ville færre soldater være disponible for en utvidelse av operasjonene på Balkan. Dette var en vid tolkning FD tillot seg selv, all den tid det ikke fantes et stabskompani i FN-beredskapsstyrken. Årsaken til at FD valgte å se deltagelse med et stabskompani i sammenheng med FN-beredskapsstyrken handlet om økonomi, og fører oss til det andre vurderingspremisset: På forsvarsbudsjettet fantes det en post som uformelt ble kalt for ”FN-reserven”. Den gjenstående saldoen på denne reserven var høsten 1992 på 15 millioner kroner. Spørsmålet var om opprettelse av et stabskompani var forenelig med å opprettholde balansen på ”FN-reserven”? I Forsvarets Overkommando utførte de derfor en økonomisk analyse av det potensielle kostnadsnivået for UNOSOM. Det ble beregnet at UNOSOM innebar en potensiell kostnad på 10.4 millioner kroner for budsjettåret 1992, noe som var innenfor rammene.¹⁴⁸ Også med tanke på ”styrkebrønnen” i FN-beredskapsstyrken ble det utført kalkyler. Også disse viste at man ville holde seg innenfor rammene, selv om man skulle bli forespurt om enda et bidrag til UNPROFOR på Balkan.¹⁴⁹ Med bakgrunn i disse nokså begrensede vurderingskriteriene anbefalte departementet at Norge stilte soldater til FNs fredsbevarende operasjon i Somalia. I løpet av seks døgn – hvorav fire virkedager – var forespørselen blitt vurdert og anbefalt av Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando.

Også i Utenriksdepartementet fikk saken ekspressbehandling. Faksen om Forsvarsdepartementets anbefaling tikket inn onsdag 9. september, og allerede dagen etter ble den behandlet i Utenriksdepartementet, med den konklusjon at de stilte seg bak

---

¹⁴⁶ Norge hadde etter anmodning fra FN i slutten av februar 1992 sendt en transportkontrollenhet, stabspersonell og observatører til Zagreb og Beograd. Etter nok en anmodning, i mars 1992, sendte Norge også ned en sanitetsavdeling. Sanitetsavdelingen ble imidlertid trukket tilbake allerede i juni samme år. Se: Gullow Gjeseth, *Hæren i omveltning 1990-2005*, Oslo 2007: 159-160.

¹⁴⁷ Forsvarsdepartementets arkiv (FD) ”016.41 UNOSOM” (heretter *kun* ”FD 016.41”): ”Notat til regjeringsskonferanse”, 11. september 1992.

¹⁴⁸ FD 016.41: ”Notat til regjeringsskonferanse”, 11. september 1992.

¹⁴⁹ UD 26.6/109: ”Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM”, 10. september 1992.

Forsvarsdepartementets vurdering.¹⁵⁰ Det interessante med UD's vurdering var at også der ble forespørselen først og fremst sett i sammenheng med FNs fredsbevarende operasjon på Balkan: ”På bakgrunn av at et engasjement i Somalia ikke vil medføre at man er forhindret fra å delta i en utvidet Jugoslavia-operasjon vil 1. pol. avd. tilrå at man besvarer den uformelle henvendelse fra FN positivt” skrev saksbehandlende byråsjef i margin.¹⁵¹ Dette er helt i henhold til Aabrekks modell hvor UD ikke vil blande seg inn i spørsmål vedrørende for eksempel økonomi, men utelukkende bry seg om de *politisk-diplomatiske* spørsmålene. I UD ble det dermed blitt vurdert og konkludert i løpet av en dag – også der først og fremst med et øye for UNPROFOR og Balkan.

Hvorfor var embetsverket så opptatt av UNPROFOR og Balkan? En årsak kan ligge i Norges lange – og gode – forhold til Jugoslavia i årene etter andre verdenskrig.¹⁵² En annen og kanskje mer sentral årsak kan være at Balkan ble ansett som *viktigere* med tanke på norske sikkerhetsinteresser: Som del av Europa og med grenser inn mot NATO-landene Hellas og Tyrkia var det enkelte som vurderte det dit hen at det fantes en spredningsfare i regionen.¹⁵³ (Allerede året etter, i 1993, gikk daværende utenriksminister Thorvald Stoltenberg av som Utenriksminister for å jobbe som fredsmegler på Balkan.¹⁵⁴) Det kan også være at det i Regjeringen og departementene på dette tidspunktet eksisterte en visshet om at Norge ville bli forespurt om flere bidrag til FNs operasjoner på Balkan: For i desember 1992 vedtok FN å sende en bataljon til Makedonia (*UNPROFOR MACEDONIA COMMAND*) som Norge i februar 1993 sendte et geværkompani for å støtte opp om.¹⁵⁵ Jeg har ikke tenkt å gå årsakene til at Balkan utkrystalliserte seg som et vurderingspremiss for UNOSOM nøye etter i sømmene, men fastslår at det utvilsomt foregikk en prioritering i favør UNPROFOR i det norske embetsverket.

Det er gode grunner til å sette spørsmålstegn ved den departementale aksepten av et stabskompani til UNOSOM. Var vurderinger av lokale forhold, eller styrkenes egnethet, overhodet en del av vurderingsgrunnlaget? I Forsvarsdepartementet gikk man ut fra at slike aspekter kunne vurderes på et senere tidspunkt, men da ikke som en del av en

---

¹⁵⁰ UD 26.6/109: ”uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM”, 10. september 1992; UD 26.6/109: ”Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille transportkontroll avdeling”, 11. september 1992; FD 016.41 ”Uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM”, 10. september 1992.

¹⁵¹ Notat i margin: UD 26.6/109: ”uformell anmodning om norsk deltagelse i Somalia/UNOSOM”, 10. september 1992.

¹⁵² Lene Kristoffersen, interesser i norsk engasjementspolitikk, *Oslo files on security and defence* 2009, 04: 48.

¹⁵³ Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes, *Norsk forsvarshistorie – allianseforsvar i endring*, bd. 5, Bergen 2004: 197 ff.

¹⁵⁴ Se: Kjell Erik Møgster Moen, *Fredskrigeren Thorvald Stoltenberg*, Oslo 2009.

¹⁵⁵ Det kom de også til å gjøre, i februar 1993 sendte Norge nok et bidrag til UNPROFOR, denne gang et geværkompani til Makedonia. Se: Gjeseth 2007: 160.

mulighetsvurdering for deltagelse, men som en *rekognosering* i området før innsetting av styrkene: ”Nærmere enkeltheter om operasjonen, herunder FN-personellets sikkerhet, vil bli vurdert av rekognoseringsgrupper forut for innsetting av styrkene” ble det konkludert hos FD.¹⁵⁶

Var det uvanlig at tilsagn til fredsoperasjoner ble så raskt saksbehandlet? I forbindelse med Norges engasjement på Sinai i 1956 (UNEF) har Hilde Henriksen Waage avdekket at fra Norge fikk forespørsel om å delta – det var i denne sammenheng ingen ”offisiell” eller ”uoffisiell” forespørsel – til kompaniet var oppsatt og klare for avreise (!) gikk det mindre enn 24 timer. Den raske saksbehandlingen, de politiske ekspressvedtakene og det militære oppsettingstempoet imponerte ifølge Henriksen Waage USAs president Dwight D. Eisenhower personlig.¹⁵⁷ Så var heller ikke bataljonen særlig godt forberedt. Forhandlinger om leveranser av kjøretøy foregikk fremdeles da de første norske styrkene ankom Egypt, sykler fikk derfor holde. Bataljonen hadde dessuten kun med seg ti dagers matreserver.¹⁵⁸

Da Norge fire år senere fikk en forespørsel om et norsk bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner i Kongo (ONUC), var man heller ikke treg med å gi sitt tilsagn. I følge Svein Duvsete, forfatter av tredje bind av Luftforsvarets historie, brukte Forsvarsdepartementet og Luftforsvarets overkommando kun timer på å gi klarsignal for deltagelse.¹⁵⁹ Fire dager senere var de første soldatene på vei til Kongo.¹⁶⁰ Duvsete skriver ikke noe om hvilke vurderinger som ble lagt til grunn for deltagelsen – men det er vel likeså mye et spørsmål om hva man rakk å vurdere i løpet av en dag.

Også i forbindelse med deployeringen av Norges lengstvarende fredsbevarende operasjon, UNIFIL i Libanon, gikk det kjapt i svingene. Fra operasjonen ble vedtatt i FNs sikkerhetsråd 19. mars 1978, til Utenriksdepartementet mottok en forespørsel tirsdag 21. mars, tok det kun en dag før Regjeringen ga sitt samtykke.¹⁶¹ Selv om man også den gangen først og fremst hadde et øye for personellsituasjon og økonomi, ble det faktisk ment noe om sikkerhetssituasjonen og de lokale forhold. Daværende Forsvarsminister Rolf Hansen opplyste på en hasteinnkalt regjeringskonferanse 22. mars at ”risikomomentet er større enn ved tidligere oppdrag” men at ”risikoen er likevel ikke større enn at forsvarssjefen tilrår at norske styrker

---

¹⁵⁶ FD 016.41: ”Notat til regjeringskonferanse”, 11. september 1992.

¹⁵⁷ Hilde Henriksen Waage, *Norge – Israels beste venn. Norsk Midtøsten-politikk 1949-1956*, Oslo 1996: 342.

¹⁵⁸ Christine Due Ose, *Med sykkel til Sinai*, Oslo 2010: 44.

¹⁵⁹ Svein Duvsete, *Kalde krigere og barmhjertige samaritaner 1945-1990*, bd. 3 i *Luftforsvarets historie*, Oslo 2004: 336.

¹⁶⁰ *Ibid*: 337-38.

¹⁶¹ Wegger Strømmen, *I kamp for fred. UNIFIL i Libanon – Norge i UNIFIL*, Oslo 2005: 109.

settes inn”.¹⁶² At man rakk å gjøre den helt store vurderingen av lokale forhold i løpet av en dag med saksbehandling er tvilsomt, men det eksisterte i hvert fall en formening om hva som ventet på bakken – noe som stod i kontrast til engasjementet på Sinai og i Kongo.

Den raske saksbehandlingen og de overfladiske vurderingene som ble lagt til grunn med UNOSOM var som vi ser ikke unik. I Norge eksisterte det en tradisjon for rask saksbehandling. Samtidig er det vanskelig å etablere en direkte sammenheng mellom den mentaliteten som hadde preget tidligere tiders saksbehandling, og tilfellet med Somalia. Det kan likeså godt handle om *mangel* på erfaring med oppsett av fredsbevarende styrker *utenfor FN-beredskapsstyrken*. Dette er noe jeg kommer tilbake til.

3.2.2 Flere forespørsler – nye vurderinger

Den norske FN-delegasjonen i New York mottok tre andre forespørsler om deltagelse i Somalia: En forespørsel om havnekommando¹⁶³, en om feltsykehus¹⁶⁴ og en tredje om en transportkontrollenhet.¹⁶⁵ Alle tre var en del av den norske FN-beredskapsstyrken fra 1964, og derfor velkjente kapasiteter i FN. Felles for de tre forespørslene var at de kom *etter* anmodningen om Stabskompaniet.

Transportkontrollenheten var allerede på plass i UNPROFOR, og forespørselen ble derfor vurdert som uaktuell i FD. De to øvrige – havnekommandoen og feltsykehuset – ble interessant nok først vurdert etter de samme to premissene som Stabskompaniet: Ville de svekke muligheten for norsk deltagelse i UNPROFOR, og kunne de utsette de økonomiske rammene i forsvarsbudsjettet for såpass press at man måtte til Stortinget for å be om mer? I Forsvarsdepartementet regnet man på kostnadene og personellsituasjonen, og kom fram til at det gikk an å sende enda et militærbidrag i tillegg til Stabskompaniet.¹⁶⁶

Men her kom andre hensyn inn i bildet. Det som ble tungen på vektskålen ble – nærmest ved en tilfeldighet – sikkerhetssituasjonen. I Sikkerhetspolitisk avdeling i Forsvarsdepartementet ble det i forbindelse med de nye forespørslene for første gang gjort et fremstøt for å avklare sikkerhetssituasjonen i Somalia: En telefonsamtale til en ”ekspert” i Norges Røde Kors ble foretatt. Den Røde Kors -ansatte videreformidlet det som – for han – var

---

¹⁶² Odd Karsten Tveit, *Alt for Israel, Oslo-Jerusalem 1948-78*, Oslo 1996: 658.

¹⁶³ UD 26.6/109: ”FN. Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille havnekommando”, 16. september 1992.

¹⁶⁴ UD 26.6/109: ”FN. Somalia. UNOSOM. Uformell anmodning om å stille sanitetsavdeling (kompani), 24. september 1992.

¹⁶⁵ UD 26.6/109: ”FN. Somalia/UNOSOM. Uformell anmodning om å stille transportkontrollavdeling”, 10. september 1992.

¹⁶⁶ FD 016.41: ”Uformell anmodning om å avgi havnekommandoen øremerket for FN til UNOSOM (Somalia)”, 17. september 1992.

annenhånds kunnskap om at sikkerhetssituasjonen i Mogadishu var på bedringens vei. Han baserte sin oppfatning på at han nylig var blitt beordret fra FNs hovedkvarter i Nairobi til Mogadishu, og at sikkerhetssituasjonen derfor måtte antas å være god.¹⁶⁷ Da departementsråden i Forsvarsdepartementet fikk nyss om det slette kildegrunnlaget, gjennom et internt notat fra departementets sikkerhetspolitiske avdeling, beordret han umiddelbart en stopp i all planlegging av ytterligere militærbidrag til Somalia, og anbefalte en nærmere utredning av sikkerhetssituasjonen:

1. Jeg mener vi skal ta litt tid på dette. 2. Således ønsker jeg en skikkelig skriftlig vurdering av sikkerhetssituasjonen i Somalia. Her skal UD kobles inn. Vi skal kontakte FN om dette og dessuten Canada og andre land som vil stille styrker til UNOSOM. 3. Vi er avventende men ikke avvisende. 4. Dette formidles til FN.¹⁶⁸

Som en følge av utredningspausen i FD, ble det i UD besluttet å kontakte de norske ambassadene i London, Ottawa, Roma og Genève for å innhente informasjon fra landenes myndigheter om sikkerhetssituasjonen i Somalia generelt, og Mogadishu spesielt. De fire ambassadene konkluderte noe forskjellig, men ga alle uttrykk for at sikkerhetssituasjonen var svært labil. Ved Røde Kors hovedkvarter i Genève ble man til og med advart med at risikoen for tap av menneskeliv var høy.¹⁶⁹

Det ville være feil å si at Forsvarsdepartementet i utgangspunktet var klart positiv til en ytterligere norsk utvidelse i UNOSOM, men man hadde i hvert fall holdt muligheten åpen. Da rapportene fra fjerne og nære ambassader tikket inn på UD's faksmaskin, med videresending til FD, ble det imidlertid tungen på vektskålen for departementet: 2. oktober videreformidlet de til Utenriksdepartementet at det etter nye drøftinger av sikkerhetssituasjonen i Somalia ikke var ønskelig å sende havnekommando eller feltsykehus til Mogadishu.¹⁷⁰ Med andre ord konkluderte man med at den sikkerhetsmessige situasjonen i Somalia og Mogadishu ikke var god nok for å sende ytterligere ett eller to bidrag til UNOSOM. Å revurdere det uformelle

---

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ FD 016.41: "Uformell anmodning om å avgi havnekommandoen øremerket for FN til UNOSOM (Somalia), 17. september 1992. Notat i margin av dokumentet

¹⁶⁹ Genève – FD016.41: "Somalia. Sikkerhetssituasjonen. Norsk militært personell", 23. september 1992; Ottawa – UD 26.6/109: "FN/Somalia. Vurdering av sikkerhetssituasjonen", 29. september 1992; London – UD 26.6/109: "Vurdering av sikkerhetssituasjonen", 29. september 1992; Roma – FD016.41: "Somalia – sikkerhetssituasjonen. Italienske vurderinger", 22. september 1992.

¹⁷⁰ UD 26.6/109: "Uformelle anmodninger fra FN om å avgi en sanitetsavdeling og en havnekommando (Somalia)", 2. oktober 1992.

tilsagnet med Stabskompaniet var det derimot ikke aktuelt å gjøre noe med. I UD var man klar på ”Vi har forpliktet oss til å bidra til UNOSOM”, og den slags forpliktelser stod man ved.¹⁷¹

Dermed var man i den situasjon at embetsverket gjennom hastebehandling hadde gitt et positivt svar på en uformell forespørsel om et stabskompani til FN, mens de, som et resultat av en årvåken departementsråd, valgte å sette på bremsene da ytterligere to forespørsler ble rettet.

3.2.3 Den formelle beslutningsprosessen

Den formelle beslutningsprosessen angående Stabskompaniet var bare for en formalitet å regne. Men her er det verdt å merke seg at avgivelsen av det norske Stabskompaniet ikke fulgte den normative beslutningsprosessen skissert i Aabreks modell ovenfor, den var kortere og gjenstand for både regjeringskonferanse og kongelig resolusjon allerede *før* den formelle forespørselen fra FN kom.¹⁷² Det ble dessuten ikke konsultert med Stortinget. 18. september 1992 ble avgivelsen av det norske Stabskompaniet fremmet for kongen i statsråd, og vedtatt.¹⁷³ Stabskompaniet ble ikke tatt fra den norske FN-beredskapsstyrken som i all hovedsak var bundet opp i Libanon, men satt opp på siden av denne styrken.¹⁷⁴

Den formelle forespørselen var derfor en formalitet som måtte besvares, men som ikke hadde noen reell funksjon, annet enn som en bekreftelse av den forpliktelsen norske myndigheter allerede hadde bestemt seg for i regjeringskonferansen. Den 27. oktober 1992 fikk FD den formelle forespørselen fra DPKO, og – interessant nok – var det først da Forsvarsdepartementet oppdaget at de hadde begått en prosedyrefeil: De hadde fremmet en *uformell forespørsel* for kongelig resolusjon! I marginen av den formelle forespørselen fra DPKO tusjet departementsråden under ordet ”formell”, og skrev i marginen med et snev av oppgitthet: ”Vi har altså forpliktet oss til den uformelle henvendelsen”.¹⁷⁵ Det var imidlertid ikke stort man kunne gjøre, det var allerede inngått en forpliktende kongelig resolusjon, statsråd Johan Jørgen Holst erkjente (også i marginen av dokumentet) derfor: ”Dette er en forpliktelse som vi må oppfylle”.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ UD 26.6/109: ”UNPROFOR / UNOSOM. Ny utvikling i spm. om ytterligere norsk deltagelse. Notat til politisk avdeling”, 25. september 1992.

¹⁷² FD 016.41: ”Uformell anmodning om norsk deltagelse i UNOSOM – utkast til kgl. Res og R-notat”, 11. september 1992.

¹⁷³ Referatet fra selve møtet var ikke mulig å få tak i (vår 2014), fordi det ligger lagret i arkiv under regjeringskvartalet.

¹⁷⁴ Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes, *Norsk forsvarshistorie – allianseforsvar i endring*, bd. 5, Bergen 2004: 202.

¹⁷⁵ FD 016.41: ”FN. UNOSOM. Formell forespørsel til Norge om å stille stabskompani og stabsoffiserer – totalt 74 personer”, 27. oktober 1992. (Kompaniet ble senere utvidet til 76 personer.)

¹⁷⁶ Ibid

Dette var et ytterligere eksempel på at utredningene og prosedyrene relatert til det norske Stabskompaniet gikk noe raskt for seg. Også her – i likhet med utredningsprosessen – var det tegn på at ikke alle prosedyrer og protokoll var godt kjent blant saksbehandlerne på lavere nivå. Alternativt ser vi her (spesielt med tanke på utredningsprosessen) et embetsverk i startgropen av en prosess hvor man begynner å utvikle rutiner for oppsett av fredsbevarende styrker av mer krevende karakterer.

3.3 Forsvaret klargjør – rekruttering og rekognosering

Hvilke forberedelser ble gjort før første kontingent med soldater ble sendt til Somalia, og hvilken rolle spilte Forsvaret i denne prosessen?

3.3.1 Stabskompaniet – planlegging utenfor FN-beredskapsstyrken

Operasjonsordren for norsk deltagelse i UNOSOM gikk ut 28. oktober, altså før Norge takket ja til den formelle forespørselen fra FN.¹⁷⁷ Operasjonsordrens avsender var Forsvarets Overkommando, mottakerne var enten avdelinger som var tiltenkt å ha en rolle i oppsettings- og utdanningsperioden, eller avdelinger som trengtes å informeres. Operasjonsordren delegerte ansvar for oppsettingen nedover i rekkene. Distriktskommando Østlandet, og derunder ”Akershus forsvarsdistrikt – Akershus infanteriregiment nr 4, FDI 4/IR 4” (heretter IR 4), fikk hovedansvaret for oppsetting og utdanning av Stabskompaniet. IR 4 skulle sette opp og utruste kompaniet, for deretter å se til at utdanningsopplegget gikk etter planen.¹⁷⁸ Hærens forsyningskommando fikk ansvaret for å støtte IR 4 med utrustning og forsyning av nødvendig materiell. Forsvarets regnskapssentral fikk ansvar for pengeforsyning og regnskapsførsel for oppsettings- og utdanningsperioden i Norge. Operasjonsordren ga dessuten ordre til underliggende avdelinger i Forsvarets Overkommando om å bistå med alt fra råd om vaksinasjon til bestilling av flybilletter og pressetjeneste.¹⁷⁹

I denne fasen var en rask oppsetting av Stabskompaniet viktigste prioritet. Operasjonsordren inneholdt derfor et utdanningsdirektiv som avklarte formålet og rollefordelingen i oppsettings- og utdanningsperioden. Direktivet skilte mellom *fellesutdanning*

---

¹⁷⁷ ”RAFA-3488 UNOSOM”, Distriktskommando Østlandet (DKØ), eske 618, deponert i Riksarkivet (heretter ”DKØ, eske 61x”): ”Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norskkontingent som en del av ’UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

og fagutdanning.¹⁸⁰ *Fellesutdanningen* var den utdanningen som skulle formidle forståelse av borgerkrigen og UNOSOMs rolle i den, samt andre nødvendigheter som hygiene og våpenopplæring. *Fagutdanningen* skulle gi opplæring i arbeidsoppgavene som den enkelte soldat var tiltenkt. Ansvar for fellesutdanningen ble gitt til IR 4, mens fagutdanningen skulle deles mellom IR 4, sambandsinspektøren, treninspektøren¹⁸¹ og Sjefsveterinæren Forsvaret.¹⁸²

Hvor hentet forsvaret informasjon om hva som skulle inkluderes, ekskluderes og prioriteres i oppsettings- og utdanningsperioden? I tilfellet med Somalia hadde man svært lite informasjon å støtte seg på. Kun en vag antydning om hva oppdraget gikk ut på var blitt formidlet fra FN i perioden mellom tidspunktet for den uoffisielle forespørselen 4. september og den utsendte operasjonsordren 28. oktober. Beskrivelsene var faktisk så vage at da den norske operasjonsordren ble sendt ut, bestod den kun av enkeltsetninger om hva de ulike troppene i kompaniet skulle gjøre: ”to provide clerical-, file-, and office work support for UNOSOM/HQ” (...) ”provide 24 hour guard and security service for UNOSOM/HQ”, og så videre.¹⁸³ I lys av denne konteksten gjorde Forsvarets Overkommando det som syntes tryggest: De gikk for et oppsett basert på tidligere erfaring med FN-operasjoner: ”Utdanningen skal være målstyrt og eksisterende fagprogrammer nyttes i størst mulig grad”, ble det beordret fra FO.¹⁸⁴

Problemet var bare at den erfaring forsvaret hadde med oppsetting av FN-operasjoner i nær samtid begrenset seg til Libanon (UNIFIL), den FN-sanksjonerte Operation Dessert Storm i Irak, og UNPROFOR på Balkan. Og alle disse operasjonene var igjen basert på den norske FN-beredskapsstyrken.¹⁸⁵ Beredskapsstyrken, som var etablert med formål å være en rask reaksjonsstyrke ved forespørsler fra FN, var en bredt anlagt styrke for forsvaret. Dette betød at soldatene som undertegnet en avtale med forsvaret om å stå i FN-beredskap fikk en utdanning rettet mot et utall av scenarier. Utdanningen innebar blant annet informasjon om FNs organisasjon, aktuelle tjenestesteders klima, geografi, skikker og seder.¹⁸⁶ Det ble også gitt utdanning i metoder for overvåkning av konflikter, og i henhold til forskjellige

---

¹⁸⁰ DKØ, eske 618: Vedlegg D til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁸¹ Treninspektøren var øverste ansvarlige med ansvar for forsyning i hæren.

¹⁸² DKØ, eske 618: Vedlegg D til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁸³ DKØ, eske 618: Vedlegg C ”Table of organization and equipment list” til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁸⁴ DKØ, eske 618: Vedlegg D til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁸⁵ Det norske sanitetskompaniet deployert til Saudi-Arabia som en del av Operation Dessert Storm, var tatt fra FN-beredskapsstyrken. Også transportkontrollavdelingen og MP-laget i UNPROFOR var basert på denne styrken. Se: Magnar Saltnes, *Akershus infanteriregiment nr. 4 1628-1995*, Oslo 1998: 294 ff.

¹⁸⁶ De norske FN-beredskapsstyrker, publikasjon fra Forsvarets Overkommando, uten forfatter, 1978.

stillingsbeskrivelser.¹⁸⁷ FN-beredskapsstyrken sikret dessuten samtrening gjennom årlige repetisjonsøvelser avholdt på samme måte som for vernepliktige disponert i Heimevernet.¹⁸⁸ Ivaretagelsen av utdanning og trening i beredskapsstyrken var blant annet bakgrunnen for at Norge i 1978 kunne sende styrker til Libanon med ekspressfart.¹⁸⁹ FN-beredskapsstyrken representerte en trygghet og et *system* med en uavbrutt historie tilbake til 1964. Men hva skjedde hvis forsvaret måtte planlegge en *førstereiskontingent* utenfor rammene av FN-beredskapsstyrken? Faktum var at dette ikke hadde vært en problemstilling før våren 1992 da Norge for første gang siden 1964 hadde sendt et feltsykehus utenfor beredskapsstyrken til Zagreb og UNPROFOR.¹⁹⁰ Stabskompaniet ble derfor satt opp i en brytningstid hvor Forsvaret etter 28 år med bruk av FN-beredskapsstyrken, begynte å sette opp kontingenter utenfor denne styrken.

Ordren om å bruke ”eksisterende utdanningsprogrammer”, signaliserte derfor et problem for forsvaret. Forsvaret hadde ikke utviklet et *system* for å planlegge for uventede operasjoner hvor Beredskapsstyrken ikke kunne settes inn og ”eksisterende utdanningsplaner” var derfor synonymt (som jeg kommer tilbake til) med samme utdanningsplaner som forsvarets oppsettende avdelinger brukte ved utdanning av UNIFIL-kontingenter.

Hva så med rekruttering? Etter 1978 hadde forsvaret brukt avisannonser og andre *utadrettede* tiltak for å rekruttere reservister fra mobiliseringshæren til tjeneste i Libanon.¹⁹¹ På den måten kunne Forsvaret stille friske ben til UNIFIL, samtidig som FN-reserven ble opprettholdt. Det var *dette* opplegget FO hadde i minne da Stabskompaniet skulle rekrutteres. Samtidig var det opplagt at det ikke gikk å kopiere Libanon-oppsettet til punkt og prikke. For det første var Somalia, i motsetning til Libanon, ukjent territorium. Forsvaret hadde ingen grunnleggende kunnskap om landet og de operasjonelle premissene, dette var informasjon som måtte skaffes før deployeringen. For det andre skulle man rekruttere soldater til en førstereisekontingent, mens forsvarets rekruttering av soldater til Libanon alltid hadde innslag av mannskap som hadde vært der før, noe som hadde etablert en overføringsverdi mellom ”nye” og ”gamle” soldater. Ved oppsettet av UNOSOM-kontingenten var det selvfølgelig ingen med operasjonell erfaring fra området, enhver rekruttering var en ny-rekruttering.

Altså måtte Forsvaret i dagene og ukene etter at operasjonsordren var sendt ut gå opp flere nye stier: Det skulle rekrutteres soldater ut fra kriterier som enda ikke var fastlagt, et

---

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Strømmen 2005: 111; Gjeseth 2007: 152.

¹⁹⁰ Feltsykehuset ble trukket tilbake etter tre måneder. Gjeseth 2007: 160.

¹⁹¹ Gjeseth 2007: 150.

opplegg for å utdanne soldater til internasjonal tjeneste i ukjent område – og utenom FN-beredskapsstyrken – måtte etableres, og nødvendig informasjon om operasjonsområdet måtte innsamles.

3.3.2 Utvelgelse av soldater til tjeneste i UNOSOM

Fordi Stabskompaniet ikke inngikk i FN-beredskapsstyrken, måtte det hentes personell utenfor styrken til oppsettet av den norske førstekontingenten i UNOSOM. Dette var en problemstilling det ikke var tenkt gjennom i FO, Forsvaret fikk derfor en problemstilling de ikke var vant med i fanget: hvilke kriterier skulle etableres for opptak av soldater til UNOSOM? Erfaringen fra oppsettet av feltsykehuset tidligere samme år var ikke til stor hjelp da det hadde vært snakk om spesialiserte profesjoner og klarlagte arbeidsoppgaver.

IR 4 som hadde ansvar for oppsettingen, hadde nemlig lite informasjon å gå ut fra da de skulle finne mannskap til operasjonen. En overordnet skisse fra DPKO i FN var alt som var blitt gitt av ekstern informasjon. Dette var en skisse som delte Stabskompaniet inn i fire tropper, og ut fra disse troppene kom med en vag beskrivelse av hvilke arbeidsoppgaver og derav kompetansekrav som krevdes. Den første troppen skulle være en kompanistab bestående av åtte soldater, befal og offiserer. Den skulle struktureres slik at den foruten kompanisjef og nestkommanderende skulle inkludere en feltprest, en sykepleier og fire kompaniassistenter. Av kompetansekrav – utover det opplagte i profesjonstitlene – var det bare to av assistentene det ble sagt noe om: den ene skulle fungere som vognfører, en annen som sambandsmann. Videre fordelte skissen 14 soldater til kompaniets sikrings- og eskortetropp. FN ønsket at alle i sikrings- og eskortetroppen skulle ha erfaring med vakt og sikringstjeneste, de aller fleste måtte dessuten kunne fungere som sjåfører. I tillegg skulle åtte av de 14 ha bakgrunn som håndverkere: tre som mekanikere, en som snekker, en rørlegger, en elektriker, en våpenmekaniker og en murer. Årsaken til at man trengte å ta med håndverkere var at kompaniet skulle reise til en operasjon hvor lite var på plass, og hvor kompaniet måtte ordne eventuelle reparasjoner og utbedringer selv. Videre fordelte skissen 36 soldater til en servicetropp. I servicetroppen fantes det ingen beskrivelse av kompetansekrav for soldatene, bortsett fra at noe av befalet måtte ha grunnleggende datakunnskaper, og at fem av de menige skulle ha en sekundær funksjon som håndverkere (en snekker, en murer, en rørlegger, en elektriker og en våpenmekaniker). Senere ble det derfor – fra norsk side – bestemt at også flere i det øvrige mannskapet i denne troppen skulle ha grunnleggende datakunnskaper, dette for å møte det som kom til å utgjøre en stor del av servicetroppens arbeidsoppgaver: skrive- og

rapporteringsarbeid.¹⁹² Det mest nøyaktige ønsket fra FN var forpleiningstroppen med sine ti mann. I denne troppen var seks stillinger satt av til kokker, to til vannrensere, og to til bestillingsfunksjonærer.¹⁹³ I IR 4 regnet man med at det tryggeste ville være å forholde seg til FNs vage kompetansekrav.¹⁹⁴

Selve rekrutteringsfasen gikk bra for IR 4, det var ingen store problemer med å rekruttere folk til Somalia. Året før, i 1991, hadde IR 4 opplevd søknadsrekord til utenlandstjeneste med hele fire tusen listeførte kandidater.¹⁹⁵ Den høye arbeidsledigheten på starten av 1990-tallet gjorde det enkelt å rekruttere mannskap til FN-tjeneste. IR 4 behøvde derfor ikke gå direkte ut med en oppfordring om å melde seg til tjeneste for UNOSOM. En del kandidater ble kontaktet, andre meldte seg frivillig. En informant forteller: ”En kompis av meg hadde blitt spurt om å delta, men kunne ikke dra. Han fortalte meg dette, hvorpå jeg ble nysgjerrig. Jeg ringte til IR 4, og ble deretter tilbudt jobb (...) mitt inntrykk var at de fleste hadde søkt på FN-tjeneste i Libanon eller andre plasser, og at de derfra ble plukket ut av kandidatlistene til tjeneste i Somalia”.¹⁹⁶ En håndverkerutdannet informant hadde en lignende erfaring: ”Jeg mener at jeg søkte på flere plasser, blant annet forsvarets operasjoner på Balkan. Det var tilfeldig at jeg havnet i Somalia”.¹⁹⁷ Det disse to informantene forteller stemmer godt overens med hvordan IR 4 rekrutterte soldater til Libanon: Ved hjelp av utadrettede rekrutteringsprosesser (gjerne i form av avisannonser) hadde forsvaret i årene etter 1978 rekruttert tusener av soldater til tjeneste i UNIFIL.¹⁹⁸ Dette arbeidet resulterte i lister med kandidater, som IR 4 så kunne velge soldater fra. Det var samme metodikk, om enn noe forkortet, som gjorde seg gjeldende for oppsettet av Somalia-kontingenten. I tilfellet med UNOSOM gikk man ikke aktivt ut for å rekruttere, men brukte listene som lå til rette for opptak til blant annet UNIFIL. Sånn sett fant ikke forsvaret opp et nytt rekrutteringssystem, men brukte et som allerede var utarbeidet.

Å rekruttere til vage stillingsbeskrivelser var det ingen som rynket på nesen av. Det var sånn det måtte være – hvert fall fram til rekognoseringslaget hadde vært og kartlagt forholdene i Somalia. Det som derimot ble et stridstema var hvorvidt man skulle velge folk med erfaring fra tidligere FN-oppdrag, eller ikke. De aller fleste i det norske Stabskompaniet hadde deltatt i

---

¹⁹² DKØ, eske 618: Anbefalt i rekognoseringsrapport, se: ”Sluttrapport fra rekognosering i Somalia”, 17. november 1992.

¹⁹³ DKØ, eske 618: Vedlegg C ”Table of organization and equipment list” til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

¹⁹⁴ I intervjuene viste informantenes minner å være nærmest identiske med de kompetansekrav FN hadde satt.

¹⁹⁵ Strømmen 2005: 238.

¹⁹⁶ Informant 1.

¹⁹⁷ Informant 2.

¹⁹⁸ Strømmen 2005: 238 ff.

andre FN-operasjoner forut for UNOSOM.¹⁹⁹ I de fleste tilfeller dreide det seg om FN-tjeneste i Libanon. Av de 76 som dro til Somalia i første kontingent var det bare elleve som ikke hadde tidligere erfaring fra fredsbevarende FN-tjeneste.²⁰⁰ At så mange av soldatene hadde erfaring fra tidligere FN-operasjoner var en kilde til uenighet mellom ledelsen i Stabskompaniet og IR 4. Ledelsen i Stabskompaniet ville helst ha soldater ”de kunne forme fra dag en”, folk uten ”føringer” fra for eksempel geværkompani i Libanon.²⁰¹ Man hadde en formening om at slike veteraner ville ha vanskelig for å tilpasse seg de mer primitive innkvarterings- og sanitærforhold i Somalia, og at soldater som var vant med infanteritjeneste fra Libanon ville kunne få problemer med å tilpasse seg en mindre aktiv og annerledes tjeneste i Somalia.²⁰² Disse bekymringer bekreftes i kontingentrapporten fra første kontingent:

Personell til et stabskompani som i stor grad utfører spesielle administrative tjenester, krever personell som er motivert for nettopp en slik tjeneste. Personell med fra 2-6 kontingenters erfaring fra geværkompani i Libanon viste seg ikke å være en udelt fordel i en førstekontingent stabskompani i Somalia. For mange prøvde på ulike måter å komme med i den ”skarpe” delen av kpet.²⁰³

Ledelsen ved IR 4 hadde derimot ikke de samme motforestillingene mot å sende personell med erfaring fra internasjonal tjeneste til Somalia. IR 4 bygde på 14 års gode erfaringer med oppsetting av UNIFIL-kontingenter ved å innvilge ”rekap”, altså det å bruke soldater om igjen.²⁰⁴ På bakgrunn av det som sannsynligvis ble sett på som ”business as usual” ble Somalia-kontingenten satt opp med et betydelig innslag av veteraner fra tidligere FN-operasjoner.²⁰⁵ Hvorvidt IR 4 brydde seg om at ledelsen i Stabskompaniet ikke ønsket veteraner er noe uklart, men en (sentralt plassert) informant hevdet overfor meg at IR 4 visket ut refselsler og anmerkninger fra FN-kontingenter på soldatenes rulleblad.²⁰⁶ At enkelte uheldige vurderinger ble gjort bekreftes i kontingentrapporten forfattet sommeren 1993: ”Personell som er nektet

---

¹⁹⁹ Haakon Bull-Hansen, *I krig for fred*. Oslo 2008:196.

²⁰⁰ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁰¹ Informant 3.

²⁰² Informant 3.

²⁰³ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁰⁴ Da Norge trakk seg ut av Libanon i 1998 var 33.477 kontingentverk avvirket i løpet av 20 år. Bak disse tallene stod 21.326 unike individer. Med andre ord bestod over 36 prosent av enhver kontingent av soldater med erfaring fra (minst) en annen kontingent. Hvis man i tillegg legger til at de første kontingentene antagelig hadde en lavere grad av ”rekap”, vil tallet for de senere år av UNIFIL trolig være enda høyere. Se Strømmen 2005: 238-239.

²⁰⁵ I intervju med informant 2 fremkom det at det virket *ønskelig* med erfaring fra internasjonale operasjoner.

²⁰⁶ Informant 3.

eller ikke anbefalt videre FN-tjeneste, må ikke slippe gjennom i en førstekontingent”.²⁰⁷ Noe kan altså tyde på at ledelsen i Stabskompaniet her ble mer eller mindre overkjørt.

3.3.3 Rekognoseringslag – innhenting av informasjon

Innhenting av informasjon om forholdene på bakken i Somalia var den andre store prosessen som ble gjennomført *før* utdannings- og oppsettingsperioden tok fatt, men *etter* at rekrutteringsfasen var ferdig.

FO hadde i det tidligere omtalte utdanningsdirektivet av 28. oktober 1992, fastsatt at oppsetting og utdanning av Stabskompaniet skulle "følge erfaringer fra rekognosering i området". Dette skulle gjennomføres ved å opprette en rekognoseringsgruppe som skulle reise til Somalia og deretter komme med råd til de oppsettende avdelinger. Rekognoseringsgruppen skulle innhente informasjon til nytte for utdanning og opplæring av soldater og befal, men vel så viktig var det å finne ut av hvilke konkrete oppgaver Stabskompaniet egentlig ville bli konfrontert med. Den tidligere nevnte oppgavebeskrivelsen fra FN var for kort og vag til å gi et fullgodt bilde av hva arbeidsoppgavene i Somalia spesifikt ville være. De oppsettende avdelingene trengte derfor et mer detaljert bilde av hvordan ting så ut i Somalia. FO delegerte ansvaret for å sette opp rekognoseringsgruppen og utarbeide en liste med spørsmål som skulle besvares til Distriktskommando Østlandet (DKØ).²⁰⁸ Hos DKØ hadde de imidlertid lenge før utdanningsdirektivet ble sendt ut, vært klar over at en slik ordre ville komme. De hadde derfor allerede i midten av september startet jobben med å se ut kandidater til rekognoseringslaget, samt å utarbeide en liste over spørsmål som skulle besvares.²⁰⁹

DKØ ønsket i utgangspunktet å ha med en representant fra egen organisasjon, to fra FO, en fra IR 4, kompanisjefen i Stabskompaniet, samt en veterinær fra Sjefsveterinæren Forsvaret. Disse seks skulle besvare 28 spørsmål – med enda flere underpunkter – som var blitt utarbeidet av DKØ i samråd med FO.²¹⁰ Spørsmålene kan grovt deles i fire kategorier. For det første ønsket DKØ svar på spørsmål relatert til operasjonens infrastruktur: De ønsket at rekognoseringslaget utredet spørsmål relatert til baser (hvor Stabskompaniet skulle forlegges), boligforhold (hvordan de skulle bo), og om detaljer som strømforsyning og luftkondisjonering. For det andre ønsket DKØ å avklare om kompaniet burde suppleres med leger, sykepleiere og/eller veterinær. For det tredje ønsket DKØ å bringe klarhet i mengden forsyninger som skulle medbringes, og

---

²⁰⁷ DKØ, eske 617: "Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II", 30. juli 1993.

²⁰⁸ DKØ, eske 618: "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.

²⁰⁹ DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.

²¹⁰ DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.

hvordan videre etterforsyning kunne løses praktisk. For det fjerde ønsket de svar på spørsmål relatert til soldatenes hverdag: DKØ mente at sentrale spørsmål om utrustning, arbeidsoppgaver og sikkerhet ikke var tilstrekkelig klarlagt fra FNs side.

Det utsendte utdanningsdirektivet av 28. oktober (1992), ga imidlertid ikke rom for DKØ sine rekognoseringsplaner. FO hadde regnet på de tilgjengelige ressursene og funnet at rekognoseringslaget måtte kuttes fra seks til tre personer.²¹¹ DKØ måtte derfor i hui og hast finne ut hvem de kunne unnvære. De falt ned på at en representant fra DKØ, en fra Sjefsveterinæren, i tillegg til lederen av Stabskompaniet, ville være det beste utvalget for en god rekognoseringsrunde ut fra forutsetningene. Det skulle imidlertid nok en gang ikke gå som DKØ hadde planlagt. Da rekognoseringslaget samlet seg på Fornebu for avreise til rekognosering i Somalia (2. november 1992), kom det plutselig en beskjed fra Stabskompaniets sjef: Han kunne ikke dra likevel! Avbudet var ikke bare et avbud til selve reisen, men også et avbud på jobben som kompanisjef for Stabskompaniet.²¹² Dette medførte at en ny kompanisjef måtte utpekes, et arbeid som ville kreve tid. Da det samtidig var uaktuelt å utsette avreisen for rekognoseringslaget, ble resultatet at representantene fra Sjefsveterinæren og DKØ var de eneste som dro til Somalia og Mogadishu.²¹³ Med andre ord var det som skulle være seks personer blitt redusert til to, hvorav ingen fra kompaniledelsen eller IR 4 var representert.

Rekognoseringslaget tilbrakte kun to dager i Somalias hovedstad Mogadishu²¹⁴, hvorpå de ved hjemkomst til Norge leverte en ni siders rapport basert på de forhåndsstilte spørsmålene.²¹⁵ Basert på min inndeling i de fire ovenfor nevnte kategoriene kan svarene oppsummeres på følgende måte: 1. Rekognoseringslaget hadde fremforhandlet en avtale med FNs tilstedeværende representanter om at Stabskompaniet skulle få lov til å bruke den (evakuerte) amerikanske ambassaden i Mogadishu som base. De to representantene i rekognoseringslaget kunne fornøyd fortelle at de hadde inngått en avtale med FN om at området ville bli ryddet og planert, innkjørselsvei etablert og aircondition installert, før Stabskompaniet ankom Mogadishu. 2. Fordi ingen nasjoner hadde påtatt seg et ansvar for å stille et sanitetskompani i Mogadishu, anbefalte rekognoseringslaget at Stabskompaniet utvidet sin

---

²¹¹ DKØ, eske 618: "Operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av 'UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA'", 28. oktober 1992.

²¹² I kildene finnes det ingen flere referanser til det plutselige skiftet av kompanisjef. Se: DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.

²¹³ DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.

²¹⁴ I rekognoseringsrapporten står det at reisen ble utført i tidsrommet 2-10 september (1992), før det mot slutten av rapporten eksplisitt nevnes at rekognoseringslaget kun tilbrakte to dager i Somalia/Mogadishu. Resten av tiden gikk med til reise og overnattinger i Nairobi.

²¹⁵ DKØ, eske 618: "Sluttrapport fra rekognosering i Somalia", 17. november 1992.

organisasjon med en lege, to sykepleiere²¹⁶, en veterinær og en veterinærassistent. 3. Rekognoseringslaget anbefalte at Stabskompaniet brakte med mat og drikkevarer for 30 dager, og øvrige forbruksartikler for 60 dager. Etterforsyning ville kunne skaffes fra Kenya, såfremt medbrakte hovedgjenstander var fra anerkjente internasjonale leverandører. 4. Av utrustning ble det vektlagt at Stabskompaniet burde medbringe regntøy, lett fottøy, myggstift og solkrem. Rekognoseringslaget utredning av kompaniets arbeidsoppgaver var ikke særlig dyptpløyende, det ble nevnt at fem stykker måtte ha bussertifikat, at ”skriverne” burde ha grunnleggende opplæring i data, og at kokkene måtte forberede seg på å kokkelere for soldater med religiøse særbehov. Foruten dette kom rekognoseringslaget med en svært overfladisk sikkerhetsvurdering som konkluderte med at sikkerhetssituasjonen var labil, men for øvrig uten anbefalinger som var direkte til nytte for Stabskompaniet ut fra den planlagte forlegningslokalitet og arbeidsoppgaver.

Begge de to ”store” prosessene i forkant av utdanningsperioden – rekruttering og rekognosering – hadde som fellesnevner at ledelsen i Stabskompaniet ikke var deltagende. Hva hadde dette å si for oppsett og utdanning av kontingenten? Slik jeg ser det hadde det to implikasjoner på utdanningsperioden. For det første medførte fraværet av stabskompaniledelsen på rekognoseringsturen at man heller ikke ble gjort kjent med utfordringene ”på bakken” gjennom annet enn en overflatisk og punktmarkert rekognoseringsrapport. Ledelsen i Stabskompaniet skal ha ment at rapporten ”var uten noe realitet” og at den var ”vanskelig å planlegge ut fra”.²¹⁷ Den direkte konsekvens var at utdanningsperioden ble svært avhengig av *standard utdanningsplaner* som forelå i forsvarets oppsettende avdelinger. For det andre fjernet IR 4’ ”kupp” av rekrutteringsrunden enda flere insentiver for stabskompaniledelsen til å forme oppsettet. Veteranene hadde erfaring fra geværkompani i Libanon noe som ifølge kontingentrapporten blant annet førte til at: ”For mange prøvde på ulike måter å komme i den ’skarpe’ delen av kpet”.²¹⁸ Med andre ord en bekreftelse av de forutgående bekymringene til stabskompaniledelsen.

3.4 Oppsetting og utdanning – et stabskompani formes

Hvordan ble utdannings- og oppsettingsperioden påvirket av de forutgående prosesser i departementene og Forsvaret? Hvordan påvirket dette igjen soldatene i Stabskompaniet?

---

²¹⁶ I tillegg til den ene som allerede var satt opp i organisasjonsutkastet.

²¹⁷ Informant 3.

²¹⁸ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

3.4.1 Befal og kompaniledelse planlegger utdanningsperioden

Befal og kompaniledelse møtte til innrykk 7. november 1992 på Onsrud leir på Romerike. Dette var fem dager før (det planlagte) innrykket av menige og korporaler skulle ta til. Befalet og kompaniledelsen skulle i løpet av disse dagene få leksjoner i Somalias politiske og militære forhold, skikker, seder og kulturhistorie, men vel så viktig: De skulle planlegge utdannings- og oppsettingsperioden for menige og korporaler.

Første dag ble brukt til middag og fellesaktiviteter, dagen derpå begynte selve utdanningsprogrammet. På dag to ble det holdt foredrag om Somalia: Utenriksdepartementet holdt et seminar som tok for seg de politiske og militære forhold, mens Røde Kors holdt et foredrag om skikker og seder og den kulturhistoriske bakgrunnen til Somalia.²¹⁹ De øvrige dagene ble fylt med et halvdagsseminar om lokale forhold utarbeidet av den hjemkomne rekognoseringsgruppen, skytetrening og forberedelser til innrykk og utdanning av korporaler og menige.²²⁰

Når det gjaldt forberedelser og planlegging til innrykk og utdanning av soldatene i Stabskompaniet skulle prosessen jeg har beskrevet i de departementale og fagmilitære utredningsfasene komme til å prege dette - ledelsen i Stabskompaniet følte nemlig på ingen som helst måte at de hadde nok informasjon til å sette opp en FN-kontingent. De var spesielt misfornøyd med rekognoseringslagets arbeid: At ingen av deltagerne i rekognoseringsrunden skulle være med til Somalia var – for å bruke en av mine informanternes ord – uforståelig.²²¹ Det ble reagert på at briefingene og rapporten ikke var særlig dyptpløyende, og ledelsen skal ved flere tilfeller ha følt at de måtte *gjette* seg til hva de skulle ha med av materiell og hvordan den operative situasjonen på bakken egentlig var.²²² Dette er påstander som en nærmere lesning av rekognoseringsrapporten støtter opp om. Rapporten er oppramsende, og ganske snever i sin beskrivelse av situasjonen på bakken og operasjonens materielle krav. Samtidig ville det være urettferdig å gi rekognoseringslaget ansvaret, rekognoseringsrapporten var et resultat av premisser påført utenfra, ved DKØ som spørsmålsutformer og FO som nedskjæringsansvarlig. Det kanskje største problemet for ledelsen i Stabskompaniet og IR 4 var at det ikke var opprettet et kontaktpunkt med de nasjonene og FN-offiserene som allerede var i Somalia.²²³ Dette gjorde IR 4 og ledelsen i Stabskompaniet avhengig av å stole på observasjoner gjort av mennesker som de fikk møte noen timer, og en lite omfattende rapport.

---

²¹⁹ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²²⁰ Det skriftlige kildematerialet gir ingen grundig innføring i denne oppsettingsuken, bortsett fra en timeplan som viser tema for undervisning og forberedelser.

²²¹ Informant 3.

²²² Informant 3.

²²³ Informant 3.

Det som – av ledelsen i IR 4 og Stabskompaniet – ble oppfattet som et lite godt utgangspunkt for å planlegge en oppsettings- og utdanningsperiode resulterte i to valg som kom til å prege den videre utviklingen. For det første besluttet man å forholde seg nesten helt og holdent til de utdanningsplanene som operasjonsordren hadde lagt til grunn. Dette var – som tidligere nevnt – utdanningsplaner skreddersydd for Libanon, ikke Somalia. For det andre ble det besluttet å ta med mer materiell og etterforsyninger til operasjonen enn det rekognoseringslaget hadde anbefalt. De ansvarlige på materiellsiden i IR 4 var samarbeidsvillige, og lot ledelsen i Stabskompaniet plukke med seg nesten hva som helst: I stedet for 30 og 60 dager med forsyning ble det medbrakt for 100 dager, på samme måte ble store mengder med byggemateriale, telt og annet materiale man *kunne* få bruk for, tatt med.²²⁴

Det befalet fikk merke på kroppen i disse dagene *kan* ha vært et uttrykk for en brytningstid i forsvaret, hvor forberedelser til internasjonale operasjoner i stor grad var *ad hoc*, og hvor mentaliteten var at det som fungerte et sted, ville fungere et annet sted.

3.4.2 Stabskompanisoldatenes oppsettings- og utdanningsperiode

Korporaler og menige soldater skulle i henhold til utdanningsplanen rykke inn 12. november, fem dager etter befalsinnrykket.²²⁵ Dette ble – av årsaker verken arkivmaterialet eller informantene kan gi svar på – utsatt til 19. november. Utdanningsperioden for korporaler og menige, slik den var definert i utdanningsdirektivet av 28. oktober, skulle ta utgangspunktet i de erfaringer og kunnskaper som rekognoseringslaget hadde innsamlet og omgjøre det til matnyttig utdanning for personellet som skulle til Somalia. Utdanningsdirektivet skilte, som tidligere nevnt, mellom *fellesutdanning* og *fagutdanning* for korporaler og menige. Fellesutdanning var i utdanningsdirektivet tilgodesett med fire dager, og fagutdanning med tre dager, sånn at utdanningsperioden for korporaler og menige i sum ble en uke.²²⁶ Som en konsekvens av at rekognoseringssturen ikke hadde gitt ledelsen mye å planlegge ut fra, ble utdanningen kortet ned på: Fellesutdanningen ble tilgodesett med to dager, mens fagutdanningen fylte de gjenværende fem dagene.²²⁷

Egentlig kunne fellesutdanningen knapt kalles utdanning. Av de to avsatte døgnene, ble halvannen time brukt til foredrag om tropesykdommer, mens resten av tiden ble avsatt til skytetrening, inspeksjon av forsvarssjefen og avdelingsmiddag. Det ble ikke – som i befalets

---

²²⁴ Informant 3.

²²⁵ DKØ, eske 618: ”Oppsetting av norsk kontingent som en del av UNITED NATIONS OPERATIONS IN SOMALIA”, 30. oktober 1993.

²²⁶ DKØ, eske 618: Vedlegg D til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

²²⁷ DKØ, eske 617: Kalender uten navn eller dato.

tilfelle – avsatt tid til orientering om lokale forhold, eller om UNOSOM som operasjon. Hvorfor dette ikke ble prioritert er uklart. Til informasjon om disse studiene ble det dog delt ut brosjyrer til selvstudium.²²⁸

Fagutdanningen skulle – som tidligere nevnt – organiseres av forskjellige fagenheter innad i Forsvaret. IR 4 fikk i oppgave å legge til rette for at de andre enhetene kunne gjennomføre utdanningen, men hadde ikke, med unntak av sikrings- og eskortetroppen, ansvaret for innholdet i fagutdanningen.²²⁹ Det ble under fagutdanningen tatt utgangspunkt i de tidligere nevnte – og vage – arbeidsbeskrivelser fra FN. FN hadde her delt kompaniet inn i en kompanistab, servicetropp, forpleiningstropp og sikrings- og eskortetropp. I tillegg hadde det, som et resultat av nevnte erfaringer gjort av rekognoseringslaget, blitt besluttet å sette opp et sanitetslag bestående av en lege, en veterinær og – i tillegg til den ene sykepleieren som allerede var satt opp som en del av kompanistaben – to sykepleiere. Fordi etableringen av et sanitetslag kom i siste liten før samlingen på Onsrud leir, ble innrykket til dette personellet forsinket med noen dager.²³⁰

Ved fagutdannelsen fikk kompanistaben og servicetroppen samme utdannelse. De to første dagene gikk med til utdanning innen ”grunnleggende sambandstjeneste”, før de siste tre dagene ble tilbrakt på Lillehammer hvor de fikk en enda grundigere innføring i sambandstjeneste, hos sambandsregimentet på Jørstadmoen.²³¹

Forpleiningstroppen fikk opplæring i en rekke temaer relatert til matlaging og vannrensing. Smitterisiko- og hygieneundervisning ble fokusert på de to første dagene, før de resterende dagene ble brukt til å øve med utstyret som skulle medbringes til Somalia. Sjefsveterinæren Forsvaret hadde ansvaret for hygieneundervisningen.²³²

Sikrings- og eskortetroppen fikk de to første dagene utdanning i bruk og vedlikehold av kjøretøyer, deretter fikk de utdanning i vakthold og eskortering av viktige personer.²³³ Et av befalene i denne troppen var politimann fra Oslo med erfaring fra beredskapstroppen, og den delen av utdanningen som handlet om vakthold og eskortering handlet derfor mye om kunnskapsoverføring fra denne personen til resten av gruppen.²³⁴

---

²²⁸ I flere av intervjuene er det blitt nevnt at en kortfattet informasjonsbrosjyre ble delt ut forut for avreise. Brosjyren har ikke latt seg oppdrive.

²²⁹ DKØ, eske 618: Vedlegg D til ”operasjonsordre nummer 1/1992 for oppsetting av norsk kontingent som en del av ’UNITED NATIONS IN SOMALIA’”, 28. oktober 1992.

²³⁰ DKØ, eske 618: ”FN – UNITED NATIONS IN SOMALIA (UNOSOM) – norsk stabskompani”, 28. oktober 1992.

²³¹ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²³² Ibid.

²³³ Ibid.

²³⁴ Informant 2.

På grunn av sanitetslagets sene inntreden i kompaniet ble det ikke avsatt like lang tid til utdanning som for de andre. Utdanningen var nok dessuten mer preg av *repetisjon* av kjente fagfelt som krigskirurgi og tropemedisin, enn introduksjon til ukjente felter. Helsepersonellet fikk derimot, i likhet med befalet og i motsetning til korporaler og menige, undervisning i lokale forhold og om UNOSOM som organisasjon.²³⁵

3.4.3 Soldatenes vurdering av utdanningsperioden

Da utdanningsperioden var over i slutten av november, ble alt personell dimittert for helgepermisjon. I den forbindelse ble kompaniet bedt av IR 4 om å fylle ut et spørreskjema med formål om å evaluere utdanningsperioden. 36 av til sammen 76 soldater fylte ut spørreskjemaet. Altså vel halvparten. Spørreskjemaet kartla hvor godt utrustet personellet følte de var før avreise til Somalia.²³⁶

Gjennomgangsmelodien for svarene var at personellet følte seg tilfreds med *egen* evne til å gjennomføre arbeidsoppgavene. Stabssoldatene følte seg godt rustet til å ivareta hygienemessige forhold og klare til å utføre livreddende førstehjelp hvis nødvendig.²³⁷ De følte seg også rimelig sikre på at troppen de hørte inn under kunne gi den nødvendige støtte til hovedkvarteret i UNOSOM, selv om vel 30 prosent svarte at de var usikre på dette. Disse svarene kan ses i sammenheng med *fagutdanningen*.

Det personellet derimot ikke følte seg sikre på – og som neste kapitel viser at det var god grunn til – var kunnskap om lokale forhold, og om UNOSOM som organisasjon. Hele 63 prosent av de som besvarte spørreundersøkelsen ga uttrykk for at de ikke følte de hadde god nok kunnskap om lokale forhold. 22 prosent svarte at de var usikre. Med andre ord svarte kun 15 prosent bekreftende på spørsmålet om de følte at de hadde nok kunnskap om lokale forhold. På spørsmål om personellet følte de visste nok om UNOSOM' organisasjon svarte 38 prosent nei, og 27 prosent vet ikke. Disse svarene kan ses i sammenheng med *fellesutdanningen*.

Med andre ord viste holdningen i kompaniet før avreise at *fellesutdanningen* ikke hadde gitt nødvendig ballast. Til det var det heller ingen grunn: Den hadde vært overfladisk, og var et uttrykk for at ledelsen oppover representert ved DKØ, FO, FD og UD ikke hadde prioritert å fremskaffe nødvendig kunnskap om lokale og operasjonelle forhold. Da det ikke var gjort, var det heller ikke mye å undervise i. *Fagutdanningen* hadde derimot overbevist

---

²³⁵ DKØ, eske 618: ”Midlertidig tillegg til FOP stabskompani Somalia - utdanning”, 20. november 1992.

²³⁶ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993. (Spørreundersøkelsen utgjør de bakerste sidene av rapporten.)

²³⁷ Opplæring i førstehjelp er ikke beskrevet i utdanningsplanene, men kan ha vært fokusert på i en mindre bolk som på alle utdanningsplanene er beskrevet som ”ENO” som er militær forkortelse for ”etter nærmere ordre”.

stabskompanisoldatene, de følte seg sikre på at kompaniet ville gjøre en god jobb i UNOSOM. Et interessant spørsmål her er jo hvordan det går an å svare positivt på spørsmål om kompaniets evne til å gi nødvendig støtte til UNOSOM, samtidig som en gir uttrykk for at kjennskapen til UNOSOMs organisasjon og mandat er utilstrekkelig. Det virker som et paradoks, men det *kan* hende at det var (UNIFIL-) veteranen og ikke stabskompanisoldaten, som svarte her. Det er klart at en veteran fra UNIFIL ville ha *andre oppfatninger* av egen evne til å støtte opp om en operasjon, fordi denne personen *sammenligner* og trekker paralleller på tidligere erfaringer. På den annen side kan det også være uttrykk for en autoritetstro, der yrkesoffiseren med sin erfaring, hadde tillit hos de vervede soldatene.

3.5 Konklusjon

Norge takket ja til å stille stabskompani til UNOSOM under forutsetning av to vurderingspremisser: For det første vurderte man om balansen i forsvarsbudsjettet ville holde, og for det andre om ”styrkebrønnen” i FN-beredskapsstyrken ville holde seg stor nok ved en forespørsel om ytterligere deployering til UNPROFOR. Da embetsverket senere mottok forespørsel om tre nye bidrag til UNOSOM, foretok man – for første gang – en sikkerhetsvurdering og konkluderte deretter negativt. Man var imidlertid ikke villig til å foreta en ny vurdering av sikkerhetssituasjonen med tanke på UNOSOM.

Forsvaret gjennomførte to store prosesser før utdannings- og opptreningsperioden til Stabskompaniet startet. Det ene var *rekruttering* og det andre var *rekognosering*. Rekrutteringsprosessen var preget av at IR 4 ønsket å bruke 14 års gode erfaringer fra Libanon i oppsettet av UNOSOM. Dette tok form av at de først brukte UNIFILS rekrutteringslister for å finne kandidater, hvorpå de rekrutterte 65 soldater (av 76) med tidligere erfaring fra fredsbevarende tjeneste. Dette var ikke populært hos ledelsen i Stabskompaniet som ønsket færrest mulig ”veteraner” fra andre FN-operasjoner. IR 4 satt imidlertid med makten i rekrutteringsprosessen, og valgte å ignorere stabskompaniledelsens ønske. Den andre store prosessen – rekognoseringen i Mogadishu – bar preg av at det opprinnelige rekognoseringslaget var blitt redusert fra seks til to personer. Disse to tilbrakte *to dager* i Mogadishu hvor de skulle utrede svar på 27 hovedspørsmål med enda flere underpunkter. Resultatet var en tynn og punktmarkert rekognoseringsrapport som av ledelsen i Stabskompaniet ble oppfattet som lite brukbar.

Da ledelsen i Stabskompaniet samlet seg på Onsrud leir i begynnelsen av november 1993 for å planlegge utdanningsperioden for soldatene, følte de seg hensatt til å bruke allerede foreliggende utdanningsplaner – og da hovedsakelig inspirert av UNIFIL.

Stabskompanisoldatene fikk som et resultat av dette en kort utdanningsperiode. Kun en uke ble satt av til *fellesutdanning* og *fagutdanning*. Fagutdanningen bar preg av å følge standardiserte utdanningsplaner uten tanke på Somalia for øvrig. Kursing i UNOSOMs organisasjon og lokale forhold ble det ikke avsatt tid til, men utgitt brosjyrer til selvstudium. Resultatet var at soldatene følte seg de visste lite om UNOSOM som operasjon og Somalia som land. Samtidig følte flertallet av stabssoldatene at de trodde de ville være i stand til å løse oppgavene og utfordringene i Somalia på en god måte. Stabskompanisoldatenes utdanningsperiode bar preg av at ledelsen oppover representert ved DKØ, FO, FD og UD ikke hadde prioritert å fremskaffe nødvendig kunnskap om lokale og operasjonelle forhold.

Kapittel 4. Pragmatiske løsninger i Mogadishu

Hva preget UNOSOMs første måneder? Hvordan påvirket utviklingen Stabskompaniet som organisasjon? Hvordan håndterte stabskompanisoldatene de første månedene av operasjonen?

I dette kapitlet diskuteres Stabskompaniets første fem måneder i Somalia. Denne perioden *skulle* bli starten på UNOSOMs operasjoner i Somalia, men ble i stedet et hvilepunkt i påvente av en amerikanskledet operasjon. Kapitlets intensjon er å diskutere hvordan en slik utvikling påvirket Stabskompaniet, hvilke utfordringer som fulgte av det, og hvorledes stabs soldatene taklet det. En slik avdekning av utfordringer og reaksjoner kan sees som et bidrag til forståelsen av 1990-tallets *fredsbevarende-soldat*, og Norges rolle i fredsbevarende operasjoner etter den kalde krigens opphør. Kapitlet dekker perioden fra ca. 15. november 1992 til og med 4. mai 1993. Med denne avgrensningen forholder jeg meg til det som i ettertid har blitt omtalt som *UNOSOM I*, den *fredsbevarende* delen av FNs operasjoner i Somalia.

4.1 UNITAF – en amerikanskledet operasjon

I dette delkapitlet redegjør jeg for opprettelsen av den amerikanske FN-sanksjonerte operasjonen UNITAF. Dette gjøres for å vise *hvordan* og på *hvilken måte* UNITAF påvirket Stabskompaniets første fem første måneder. Det er ikke dette kapitlets intensjon i detalj å redegjøre for hvordan UNITAF utviklet seg utover i dets virkeperiode. Dette blir bare kort tatt opp, og da med mål for øye å forklare hvordan Stabskompaniets første periode hang sammen med UNITAF sin introduksjon. I neste kapittel – kapittel 5 – vil det videre forholdet mellom UNITAF og UNOSOM utbroderes nærmere.

4.1.1 Da FN inngikk allianse med USA

I november 1992, samtidig som det norske Stabskompaniet gjennomførte sin utdanningsperiode i Norge, eskalerte konflikten i Somalia. Det vil si, volden mot sivile eskalerte ikke, den var stabilt høy, det som skjedde var at partene i og rundt Mogadishu begynte å se FN og nødhjelpsorganisasjonene som et militært og finansielt mål. De somaliske krigsherrene hadde over lang tid drevet utpressing av nødhjelpsorganisasjoner, og steget mot utpressing av en

lettbevæpnet og mandatbegrenset FN-styrke syntes sannsynligvis kort.²³⁸ UNOSOM-observatører i Mogadishu ble kidnappet og ranet, skip fra World Food Program ble utsatt for bombekasterangrep, og de nyankomne pakistanske UNOSOM-styrkene kom stadig under ildgivning fra krigsherren Aideed.²³⁹ I FN ble utviklingen tolket som uheldig av to årsaker. For det første var UNOSOMs mandat ikke tilpasset en situasjon hvor volden rettet seg mot FN og nødhjelpsorganisasjonene. UNOSOMs mandat tillot selvforsvar, men FN-styrken var hjelpeløs i forhold til å hamle opp med det underliggende problemet: Bygater og landeveier yrende av bevæpnet militis med utpressing som viktigste inntektskilde.²⁴⁰ Dette utgjorde en utrygg situasjon for FN-styrken, så vel som for hjelpeorganisasjonene, og blokkerte de humanitære hjelpeleveransene til landet. Den andre bekymringen knyttet seg derfor til at UNOSOM i sin daværende form, ikke ville være i stand til å sikre at nødhjelpsleveransene kom fram til de som sultet i Somalia. UNOSOM hadde verken personell, midler, eller mandat til å løse det fundamentale: å avvæpne klanene.²⁴¹ Under det daværende mandatet hadde FN nok problemer med å få styrkene sine deployert. Fordi UNOSOM under resolusjon 775 (1992) opererte under et fredsbevarende mandat skulle FN egentlig sikre seg tillatelse fra de stridende parter i borgerkrigen for å kunne deployere styrker til Somalia.²⁴² Men soldatene som i resolusjon 775 (1992) var planlagt deployert ved fire forskjellige somaliske lokasjoner, fikk – med unntak av Mogadishu-området – ikke tillatelse av lokale klanlederne til å etablere seg i Somalia.²⁴³ Den usikre sikkerhetssituasjonen i kombinasjon med problemene med å få UNOSOM i sin helhet deployert til Somalia, gjorde at det i FN begynte å bre seg en skepsis mot hvordan UNOSOM i sin daværende form var organisert.

Det var imidlertid ikke bare i FN man så med bekymrede øyne på situasjonen i Somalia. I USA hadde president George Bush nylig tapt presidentvalget for den demokratiske kandidaten Bill Clinton. I følge Jarat Chopra (et. al) sørget valgnederlaget for at Bush den andre uken i november 1992, bestemte seg for å gjøre "(...) a last good thing" i Somalia.²⁴⁴ Fullt så enkelt var det nok likevel ikke: Den såkalte "CNN-effekten" hadde sitt og si. I følge George Bush pressesekretær Marlin Fitzwater førte den "politiske dødtiden" etter presidentvalget til at

---

²³⁸ The United Nations and Somalia 1992-1996, *The United Nations Blue Book Series*, Vol. VIII, New York 1996: 29.

²³⁹ Ann Ödlund, *Världssamfundets insats i Somalia 1992-95: UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II*, Stockholm 2001: 21; Chopra 1995: 38

²⁴⁰ Chopra 1995: 38

²⁴¹ The United Nations and Somalia 1992-1996, *The United Nations Blue Book Series*, Vol. VIII, New York 1996: 30.

²⁴² Ibid: 25.

²⁴³ Ibid: 27.

²⁴⁴ Chopra 1995: 38

media begynte å fokusere på den humanitære situasjonen i Somalia. Dekningen ble i følge Fitzwater så intens at President Bush ikke maktet å ha det hengende over seg helt frem til Clintons innsettelsesdag: "The president said 'I just can't live with this for two months'".²⁴⁵ At "President-elect" Bill Clinton heller ikke hadde innvendinger mot amerikansk innblanding i Somalia, gjorde valget desto enklere for president Bush: Han besluttet å etablere en Somalia-gruppe med mandat til å utrede scenarier for hvordan USA skulle hjelpe til med å stoppe hungersnøden.²⁴⁶

Arbeidsgruppen kom opp med tre alternativer: 1) Gi UNOSOM-styrken et nytt mandat med økt bemanning, tyngre bevæpning og mulighet for utstrakt bruk av tvangsmidler. 2) Øke UNOSOM til 15.000 mann, hvoretter amerikanske krigsskip skulle legge seg langs den somaliske kysten og bruke helikoptre og innsatsstyrker for å støtte opp om FN-styrken. 3) Etablere en amerikanskledet FN-sanksjonert koalisjonsstyrke som ved hjelp av militære muskler skulle presse de somaliske militslederne til å innstille angrepene på nødhjelpsbyråer og ansatte.²⁴⁷ President Bush konfererte med sine rådgivere, som overbeviste han om at FN-systemet var så trege til å mobilisere ressurser og medlemsland, at en kunne forvente at opptil 700.000 somaliere døde av sult før FN kom på banen med et nytt mandat. Av den grunn bestemte President Bush bestemte seg for å forfølge det FN-sanksjonerte, men amerikanskledete, alternativet.²⁴⁸

For å muliggjøre en slik operasjon måtte selvfølgelig FN involveres. Den amerikanske arbeidsgruppen tok kontakt med Boutros Boutros-Ghali og FN-sekretariatet for å diskutere mulige løsninger. Boutros-Ghali delte den amerikanske vurderingen av at mer burde gjøres, og at det var best om amerikanerne selv gjorde jobben. Etter flere uformelle møter kom FN og USA til enighet om en firepunkts skisse for samarbeid: 1) Sikkerhetsrådet skulle gi mandat til en "robust operasjon" hvor USA tok en lederrolle. 2) FN-styrker skulle erstatte de amerikanske troppene med en gang sikkerhetssituasjonen tillot det. 3) USA skulle ikke operere alene, men lede en bred multinasjonal koalisjonsstyrke. 4) FN-mandatet skulle være begrenset til å sikre leveranser av humanitær hjelp.²⁴⁹ Ballen var med det spilt over til FN, som fikk ansvaret for å lansere et akseptabelt alternativ til medlemmene av Sikkerhetsrådet.

---

²⁴⁵ Nik Gowing, *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*, Harvard 1994: 49.

²⁴⁶ Rutherford 2008: 79.

²⁴⁷ Rutherford 2008: 75-76.

²⁴⁸ Ibid:77.

²⁴⁹ Ibid: 78.

Generalsekretæren lyktes med å forvise sikkerhetsrådets medlemmer om at en USA-ledet innsats i Somalia trengtes.²⁵⁰ Og 3. desember 1992 ble UNITAF etablert gjennom sikkerhetsrådsresolusjon 794 (1992).²⁵¹ Resolusjonen markerte et vendepunkt i FN-historien: For første gang hadde FN reflektert seg fram til at en humanitær katastrofe utgjorde en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet: ”The magnitude of human tragedy caused by the conflict in Somalia, further exacerbated by the obstacles being created to the distribution of humanitarian assistance, constitutes a threat to international peace and security”.²⁵² For å støtte opp om ordbruken ga FN, i tråd med kapittel VII i FN-pakten, tillatelse til å ta i bruk: “(...) all necessary means to establish as soon as possible a secure environment for humanitarian relief operations in Somalia”.²⁵³ Fordi Somalia ikke hadde hatt en sittende regjering eller fungerende administrasjon på bortimot et år ble da heller ikke resolusjonen sett på som en innblanding i landets interne affærer.²⁵⁴

Operasjonen som fikk det offisielle navnet ”Unified Task Force” (heretter UNITAF) samlet soldater fra 23 deltagernasjoner, selv om den absolutte majoriteten bestod av amerikanske soldater.²⁵⁵ Styrkene ble deployert på Mogadishus sandstrand like etter midnatt 9. desember 1992. UNITAF var imidlertid ikke kommet for å bli. Intensjonen med operasjonen var å etablere en midlertidig overgangsløsning fram til sikkerhetssituasjonen var såpass stabil at FN igjen kunne overta ansvaret. I utgangspunktet hadde president George Bush lovet å trekke styrken ut innen Bill Clintons tiltredelsesdag, 19. januar 1993, dette var imidlertid – som jeg kommer tilbake til i neste kapittel – et noe optimistisk anslag.²⁵⁶

4.1.2 Hvordan påvirket etableringen av UNITAF UNOSOM?

I utredningsperioden til UNITAF (ca. 14. november 1992 – 3. desember 1992) brukte FN det de hadde av ressurser for å planlegge og tilrettelegge for den amerikanskledete koalisjonsstyrken. Som en følge av dette ble arbeidet med UNOSOM nedprioritert i denne perioden. Dessuten skulle det – få dager etter UNITAFs deployering i Mogadishu – oppstå splid

---

²⁵⁰ Generalsekretær Boutros Boutros-Ghali presenterte i et åpent brev adressert til sikkerhetsrådets medlemmer fem mulige skisser for hvorledes verdenssamfunnet kunne møte utfordringene i Somalia. Han brukte mesteparten av brevet til å argumentere aktivt mot fire av de fem forslagene, før han til slutt konkluderte med et forslag som inneholdt alt det FN og USA hadde blitt enig om. Forslaget ble senere omskrevet til sikkerhetsrådsresolusjon 794 (1992). Se: *United Nations Operation in Somalia – Background*, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html> u.å. sist aksessert 29.8.2014.

²⁵¹ S/RES/794 (1992).

²⁵² Ödlund 2001: 22.

²⁵³ Ibid: 22.

²⁵⁴ James Mayall, *Humanitarian Intervention and International Society: Lessons from Africa*, i Jennifer M. Welsh (red.) *Humanitarian Interventions and International Relations*, New York 2004: 133.

²⁵⁵ Operasjonen blir ofte omtalt som “Operation Restore Hope” i amerikansk litteratur.

²⁵⁶ Ödlund 2001: 41.

mellom FN og USA om hvordan UNITAFs resolusjonstekst skulle tolkes: Det var tekstens formulering om å skape et "(...) secure environment for humanitarian relief" det oppstod en *tolkningsuenighet* om.²⁵⁷ Boutros Boutros-Ghali og FN mente at setningen skulle leses som en enighet om total avvæpning og pasifisering av militsene, og ikke som en "tilrettelegging av sikkerhetskorridorer" slik USA tolket det.²⁵⁸ Amerikanerne mente at Boutros-Ghalis tolkning kom i seneste laget: Skulle det være realistisk å pasifisere *hele* Somalia måtte det ha blitt planlagt *før* avreise til Somalia, og ikke etter ble det argumentert med.²⁵⁹

I USA var dessuten den positive stemningen til UNITAF i ferd med å snu. Frykt for høye kostnader, angst for at operasjonen skulle utvikle seg til en hengemyr á la Vietnam, og en usikkerhet rundt hvorvidt FN-sanksjonerte operasjoner var riktig vei å gå for USA etter avslutningen av den kalde krigen, bidro til å senke den amerikanske viljen til å komme FNs resolusjonstolkning i møte.²⁶⁰

Resultatet var at planleggingen og deployeringen av UNOSOM ble satt på vent i flere måneder i årsskiftet 1992–1993. Uenigheten om tolkningen av mandatet medførte at brorparten av styrkene som var vedtatt i sikkerhetsresolusjon 775 (1992), ikke ble deployert.

Unntaket var de 500 UNOSOM-soldatene – derav 76 norske – som skulle utplasseres i Mogadishu: Da UNITAF ble vedtatt, var nemlig en av forutsetningene at Generalsekretæren *senest* 15 dager etter at UNITAF var deployert i Somalia, skulle legge frem en plan for en overgang fra UNITAF til et *fredsbevarende* FN-ledet mandat.²⁶¹ Generalsekretærens måte å løse dette på, *samtidig* som han ikke ga etter i tolknings-polemikken med USA, var å bestemme at Mogadishu-basen skulle etableres som *planleggingsbase* for "(...) the eventual transition to peacekeeping operations".²⁶² Hovedkvarteret som Stabskompaniet skulle jobbe under ble av den grunn deployert i sin *fulle og hele størrelse*. Stabskompaniet som var et av flere planlagte *støttelementer* for hovedkvarteret, skulle vise seg å bli *det eneste* av støttelementene som ble deployert i løpet av de første tre månedene. Årsaken til dette – som jeg kommer tilbake til – handlet om at andre aktuelle nasjoner enten ikke ville sende styrker til UNOSOM fordi den ble ansett som en "frosset" operasjon, eller valgte midlertidig å konvertere bidraget til UNITAF. Som vi skal se kom dette til å påvirke Stabskompaniets hverdag på flere måter.

---

²⁵⁷ S/RES/794 (1992), 3. desember 1992.

²⁵⁸ Chopra 1995: 42.

²⁵⁹ Ibid: 44.

²⁶⁰ Ödlund 2001: 23

²⁶¹ S/RES/794 (1992), 3. desember 1992.

²⁶² The United Nations and Somalia 1992-1996, *The United Nations Blue Book Series*, Vol. VIII, New York 1996: 225.

4.1.3 Hva foretok norske myndigheter seg ut fra utviklingen i forholdet UNOSOM-UNITAF?

Hvilke signaler fikk UD og FD om utviklingen i forholdet mellom UNOSOM og UNITAF? Hva gjorde de med denne informasjonen, og fikk det eventuelt noen betydning for kompaniets første måneder i Somalia?

Allerede tidlig i utredningsprosessen til UNITAF fikk Utenriksdepartementet rede på at amerikanske interesser jobbet for å endre det internasjonale samfunnets tilnærming til utfordringene i Somalia. Så tidlig som 19. november 1992, samme dag som utdanningen for soldatene i Stabskompaniet begynte i Norge, holdt en representant fra den norske ambassaden i Washington møte med en kilde i det amerikanske Utenriksdepartementet om saken. Der ble han orientert om at amerikanerne var misfornøyd med slagkraften i mandatet til UNOSOM, og at det fra amerikansk side ville bli vurdert alternative amerikansk-ledete tilnærminger for å hindre den humanitære katastrofen i landet.²⁶³ Det var ikke bare i Washington rykter om endringer i tilnærmingen til Somalia svirret, også hos den norske FN-delegasjonen i New York ble den slags signaler plukket opp. Den norske FN-delegasjonen kunne den 24. november derfor orientere Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet at det i FN-sekretariatet var en voksende bekymring for om FN egentlig kunne gjøre noe som helst for å sikre at nødhjelpsleveransene kom fram til sultende somaliere.²⁶⁴ Kilden til delegasjonen viste til at det i FN-systemet hadde begynt å bre seg en oppfatning om at sikkerhetsresolusjon 775 (1992) ikke ga FN-styrkene nok handlekraft, og at det av den grunn også i FN ble snakket om alternative tilnærminger til situasjonen i Somalia.²⁶⁵

På bakgrunn av ryktene ble FN-delegasjonen beordret av det hjemlige embetsverket til å skaffe konkret informasjon om hvilke alternative scenarier som kunne være aktuelle. Delegasjonen tok av den grunn kontakt med FNs visegeneralsekretær Marrack Goulding for å forsøke å skape klarhet i hva som foregikk, og hvilke implikasjoner det kunne få for det allerede vedtatte UNOSOM-mandatet. Goulding kunne – akkurat som ryktene delegasjonen tidligere hadde plukket opp – fortelle at flere i FN-sekretariatet var av den oppfatning at situasjonen i Somalia krevde et mer robust mandat enn det sikkerhetsresolusjon 775 (1992) ga. Han understreket at det i sekretariatet var en oppfatning om at en utvidelse til et slikt mandat var for ressurs- og tidkrevende for FN, og at det derfor var best å delegere ansvaret til USA. Goulding kunne videre fortelle at etter hans vurdering ville UNOSOM *mest sannsynlig aldri bli realisert*

---

²⁶³ UD 26.6/109: ”Somalia – amerikansk misnøye med FNs nåværende operasjon i landet”, telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 19. november 1992.

²⁶⁴ UD 26.6/109: ”FN. UNOSOM. Mulige endringer i FNs konsept”, telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 24. november 1992.

²⁶⁵ Ibid.

slik det var vedtatt i resolusjon 775 (1992). Nesten som for å understreke alvoret i situasjonen avsluttet Goulding møtet med å forespørre den norske delegasjonen om ikke også Norge kunne tenke seg å legge Stabskompaniet under amerikansk kommando i en USA-ledet koalisjon.²⁶⁶

I perioden som fulgte ble det norske embetsverket flere ganger gjort oppmerksom på at UNOSOM var å anse som en ”frosset” operasjon, og at resolusjon 775 (1992) aldri ville bli implementert, men sannsynligvis *erstattes* av et nytt UNOSOM-mandat i grenseland mellom fredsbevarende og fredsopprettende tjeneste. De ble dessuten gjort oppmerksom på at flere land valgte å konvertere sine nasjonale bidrag fra UNOSOM til UNITAF.²⁶⁷ Dette viser at embetsverket var orientert om at det var knyttet stor usikkerhet rundt deployeringen av de norske styrkene. Det viser *dessuten* at embetsverket var klare over at andre nasjoner kom til å konvertere sine bidrag til UNITAF, og at dette var noe FN (jmf. Marrack Gouldings spørsmål til den norske FN-delegasjonen) ønsket velkommen. Samtidig ble det fra departementshold *aldri* drøftet eller spurt hva dette potensielt kunne innebære for Stabskompaniet.

Fikk det departementale forarbeidet innvirkning på soldatenes hverdag? Som en følge av at arbeidet med UNOSOM ble ”frosset” var det de første månedene bare Norge og Pakistan (i tillegg til det *multinasjonale* UNOSOM-hovedkvarteret) som var representert med FN-styrker i Somalia.²⁶⁸ Andre nasjoner takket enten nei til å delta, eller valgte å gå inn som medlem av UNITAF fremfor UNOSOM. Dette medførte at flere støtteoppgaver som var nødvendige for å opprettholde et operativt UNOSOM-hovedkvarter i Mogadishu (som var en av forutsetningene for at UNITAF ble deployert) helt uforberedt ble overført til det norske Stabskompaniet. Fraværet av en *fulltallig* UNOSOM-organisasjon medførte dessuten at flere av planene som var lagt på forhånd, som for eksempel hvor Stabskompaniet skulle innkvarteres, ikke kunne realiseres. Stabskompaniet var attpåtil, som en følge av at Stabskompaniet utførte ekstraarbeid utover de ordinære arbeidsoppgavene, svært underbemannet, noe som blant annet ble påpekt av kompaniledelsen som i kontingentrapporten antydte at størrelsen på kompaniet burde vært minst dobbelt så stor.²⁶⁹ Stabskompaniets hverdag ble i det hele preget av en gjennomgående ad hoc – tilnærming: ”Vi var på en oppdagelsesferd”²⁷⁰; ”Tjenesten ble til etter hvert som vi var

---

²⁶⁶ UD 26.6/109: ”FN. UNOSOM/Somalia. ”Visegeneralsekretær Goulding orienterer troppebidragsyterne. Spørsmål for avklaring i Norge”, telefaks fra den norske FN-delegasjonen til UD, 1. desember 1992.

²⁶⁷ UD 26.6/109: ”Somalia forholdet mellom UNOSOM og operasjon Restore Hope”, telefaks fra den norske ambassade i Washington til UD, 5. desember 1992; ”FN. UNOSOM. Utvikling. Beredskap”, telefaks fra FN-delegasjonen til UD, 3. desember 1992; ”FN. UNOSOM/Somalia. FN-sekretariatet holder møte situasjonsrapport”, telefaks fra FN-delegasjonen til UD, 7. desember 1992.

²⁶⁸ DKØ, boks 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1 UNOSOM I/II”, 8. juli 1993.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ Informant 3.

der”²⁷¹; ”Det var behovene der nede som definerte hva vi skulle gjøre”²⁷², er alle utsagn som oppsummerer arbeidshverdagen de første fem månedene i Somalia.

Men kan utviklingen i sin helhet kan tilskrives det departementale forarbeidet? Kan det hende at rekognoseringsarbeidet gjort i forkant av deployeringen (se forrige kapittel) også var en medvirkende årsak? Rekognoseringslaget – som var blitt kuttet kraftig ned på før avreise – hadde vært overveldende *teknisk* rettet i sin rekognoseringsrunde: Størstedelen av rapporteringen hadde handlet om detaljer som hvilken type aggregat man burde bringe med ned og hva spenningsnivået i stikkontaktene var. De forhåndsdefinerte spørsmålene som rekognoseringslaget var blitt utstyrt med fra DKØ var i og for seg brett anlagt, men rekognoseringslaget hadde likevel valgt å svare utfyllende på tekniske detaljer og mindre utfyllende på spørsmål om for eksempel arbeidsoppgaver. I et intervju fortalte en av informantene at informasjonen fra rekognoseringsarbeidet var preget av ”svært lite realitet” og at situasjonen som ventet i Somalia, sammenlignet med hva Stabskompaniet på forhånd var orientert om, ”best kunne sammenlignes med at faren din hadde fortalt et eventyr til deg”.²⁷³ Også i kontingentrapporten kritiseres Forsvaret for forarbeidet, ved at det påpekes at den informasjon Stabskompaniet fikk på forhånd på ingen måte var god nok.²⁷⁴ Sånn sett kan ansvaret deles. At det ikke ble tatt grep for å undersøke hva FNs problemer med rekruttering til UNOSOM betydde kan – selv om det ikke nødvendigvis var et *bevisst valg* – ta sin del av skylden for at Stabskompaniet fikk ekstra arbeidsoppgaver. Samtidig var nok rekognoseringsarbeidet den delen av forarbeidet som bar det største ansvaret. Det var – som vi skal se – nemlig flere problemer enn de relatert til arbeidsoppgaver som definerte hverdagen i Mogadishu.

4.2 Problemløserne i Mogadishu

Hvordan påvirket utviklingen i forholdet mellom FN og USA Stabskompaniets fem første måneder (23. desember 1992 – 4. mai 1993) i Mogadishu? Hvordan reagerte soldatene på utfordringene de måtte hankses med?

---

²⁷¹ Informant 2.

²⁷² Informant 1.

²⁷³ Informant 3.

²⁷⁴ DKØ, boks 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1 UNOSOM I/II”, 8. juli 1993.

4.2.1 Ankomst Somalia

Avreisen til Somalia var en treg affære. Opprinnelig skulle Stabskompaniet reise av gårde så fort som mulig etter at utdanningsperioden på Onsrud var ferdig 27. november 1993. Dette viste seg å være vanskelig. Først ble avreise utsatt med to uker på grunn av deployeringen av UNITAF, deretter var det logistikken det stod på. Stabskompaniet skulle fly til Somalia i to etapper, og hadde leid inn et Ilyushin-fly til første pulje og en Antonov til andre pulje. Flyene (eller muligens operatørselskapene) viste seg å være notorisk upålitelige: Flere ganger trodde soldatene at tiden for avreise var kommet, de ble busset til Gardermoen, men måtte dra tilbake til Onsrud da det innleide russiske Ilyushin-flyet ikke kom. ”Vi feiret jul mange ganger” husker en informant det som.²⁷⁵ Først på tredje forsøk gikk alt etter planen, og lille julaften lettet de første 30 stabskompanisoldatene (sammen med 25 tonn med materiell) fra Gardermoen med kurs for Mogadishu. Flyturen var en opplevelse i seg selv med mellomlanding på Kypros, i Kairo og Djibouti. Ved flyplassen i hovedstaden Djibouti (som er navnet på både landet og hovedstaden) fikk nordmennene beskjed om at det ikke var mulig å fly videre, fordi flyet da ville ankomme Somalia om natten, noe flyplassfasilitetene i Mogadishu ikke var disponert for. Befalet i kompaniet måtte derfor i all hast rekvirere hotellrom til stabskompanisoldatene. Da kom det godt med at ledelsen ikke hadde fulgt god regnskapsførsel og medbrakt en sekk full av dollar-sedler.²⁷⁶ Ved hjelp av disse pengene fikk de innkvartert personellet for noen timer med søvn, før det igjen bar til flyplassen og videre til Mogadishu.²⁷⁷

Kompaniet, som på forhånd var blitt forespeilet innløsning på den nedlagte amerikanske ambassaden, oppdaget ved ankomst i Mogadishu at byen ikke var sikret, bortsett fra et lite område rundt hovedflyplassen hvor de pakistanske FN-soldatene lå nedgravd i kringvern.²⁷⁸ Av den grunn var det uaktuelt å forlegge kompaniet ved den amerikanske ambassaden inne i selve byen. Som vist i forrige kapittel hadde imidlertid ledelsen i Stabskompaniet på bakgrunn av det de følte var en lite god rekognoseringsrapport, valgt å ta med store mengder ekstra materiale som man *kunne* få bruk for. Dette utstyret inkluderte blant annet såkalte ”svensketelt” med plass til opp til 16 mann, samt mengder med byggemateriale. Soldatene i kompaniet kunne derfor umiddelbart gå i gang med å etablere en leir som de timer i forkant ikke var forberedt på å bygge: ”Da vi lettet fra Gardermoen visste vi ikke hvor vi skulle etablere oss. Vi visste vi skulle til flyplassen i Mogadishu, men ikke mer enn det”.²⁷⁹ Med et

---

²⁷⁵ Informant 3.

²⁷⁶ Informant 3.

²⁷⁷ Informant 3.

²⁷⁸ Informant 3.

²⁷⁹ Informant 3.

imponerende tempo ble det i løpet av de første dagene bygget plattinger, satt opp sponplatedekkede telt, bygget sanitæranlegg og laget sandsekkstillinger.²⁸⁰

Opplevelsen av å måtte etablere egen leir ved ankomsten var overraskende for soldatene: ”Da vi kom ut av flyet ble vi jo svært overrasket – det var jo ingen ting der” fortalte en informant.²⁸¹ Innsatsen til Stabskompaniet de første dagene av operasjonen var, som vi skal se, beskrivende for første kontingent som helhet, og kan oppsummeres med et sitat fra hvordan ”informant 3” opplevde de første dagene i Mogadishu: ”Var det en ting vi var flinke til, så var det å improvisere. Der var vi jævla gode”.²⁸²

4.2.2 Pragmatiske hverdagsløsninger

Evnen til ”improvisasjon” kunne også sees ved overgangen til Stabskompaniets arbeidshverdag, som for eksempel da servicetroppen like etter ankomst i Mogadishu fikk ordre fra UNOSOMs ledelse om å drifte *hovedkvarterets sambandssentral*. Servicetroppen var en tropp som i utgangspunktet var satt opp for å hjelpe offiserene i UNOSOMs multinasjonale hovedkvarter, med alt fra skrivearbeid til sjåførtjenester og lignende. Arbeidsoppgavene var *ikke* definert før Stabskompaniet dro fra Norge, sånn sett var soldatene i servicetroppen ikke forberedt på *nøyaktig* hva de skulle gjøre ved ankomst i Somalia.

Ordren om å stille hovedkvarterets sambandssentral kom som en følge av at FN ikke hadde fått andre nasjoner til å påta seg arbeidet med å stille et sambandselement til UNOSOM. Stabskompaniet som i utgangspunktet var satt opp med én sambandsansvarlig, var selvfølgelig ikke forberedt på å drifte samband for hele hovedkvarteret til UNOSOM. Organisatorisk betydde dette at flere av stabssoldatene måtte omdisponeres til en egen sambandstropp. Det ble derfor plukket ut en egen lagleder som fikk ansvar for å sette opp en slik tropp. Da sambandstroppen var ferdig sammensatt bestod den av ni personer, hvor alle hadde vært utgangsdisponert som kontorister (*clerck*) i Servicetroppen.²⁸³

Rent utdanningsmessig bød ikke dette på noen større utfordringer – de fleste med stillingsbeskrivelsen ”kontorist” hadde allerede fått en grunnleggende innføring i samband på Onsrud og Jørstadmoen. Likevel valgte kompaniledelsen å ta ut sambandspersonell *med erfaring fra sambandsarbeid fra Libanon*.²⁸⁴ På den måten fikk man soldater med erfaring fra tidligere FN-operasjoner, til å drive sambandstjeneste i en annen FN-operasjon. Med andre ord

---

²⁸⁰ Informant 3.

²⁸¹ Informant 1.

²⁸² Informant 3.

²⁸³ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁸⁴ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

visste ledelsen å sette pris på overføringsverdien fra tidligere FN-operasjoner, *hvis* det ga praktisk nytte.

Sambandsmateriell var en større utfordring. Kompaniet var på grunn av løftet om å bruke bygningene i den nedlagte amerikanske ambassaden ikke utstyrt med egne sambandstelt, de måtte derfor benytte ”svensketeltene” også som arbeidsplass til den nyetablerte sambandstroppen. Dette var en klam, trang og teknisk uheldig løsning. Teltet var ikke stort nok til å huse arbeidsplasser til ni sambandssoldater med fullt sambandsutstyr. Mesteparten av sambandsutstyret ble derfor lagret utendørs. Satellittens mottakstransformator tålte ikke dette og brøt i slutten av januar 1993 sammen som en følge av varme, fuktighet og støvpartikler.²⁸⁵ Kompaniet hadde ikke brakt med reservedeler til satellittforbindelsen, noe som gjorde at Stabskompaniet og UNOSOMs hovedkvarter var uten faks- og telefonforbindelse en hel uke før reservedeler ble fløyet inn fra Norge. For å hindre at slike problemer skulle oppstå flere ganger viste stabskompanisoldatene sin pragmatiske side: De fikk, ved hjelp av en ikke helt legal prosess rekvirert en konteiner fra Mogadishu havn som ble ombygd med vinduer, dører og luftavkjøling, og derpå innredet til ett fullverdig kontor. Denne erfaringen ga mersmak, og slike konteinere ble derfor også bygget til ”KpKO” (kompaniets kommandoplass), ”OPS-en” (operasjonsrommet), verkstedet og sanitetskontoret. Ledelsen i kompaniet var faktisk så fornøyd med løsningen at de i kontingentrapporten anbefalte forsvaret å utvikle en prototype for bruk i senere internasjonale operasjoner.²⁸⁶

De øvrige av stabskompanisoldatene i servicetroppen ble satt til å jobbe med varierende kontorarbeid for *planleggingsoffiserene* i UNOSOMs hovedkvarter.²⁸⁷ Arbeidet under disse offiserene forutsatte – på bakgrunn av hovedkvarterets rolle som *planleggingsbase* for en eventuell overgang etter UNITAFs operasjoner – at stabssoldatene ble med sine overordnede ut på møter og rekognosering i både Mogadishu og det øvrige Somalia (og en sjelden gang til Somalias naboland).²⁸⁸ Å bevege seg utenfor leiren ble regnet som risikofyllt, og offiserene kontoristene jobbet under insisterte derfor på at de skulle bevæpne seg slik at de kunne forsvare seg selv og andre hvis nødvendig. Imidlertid var hele kompaniet, med unntak av vakt- og eskortelaget, utstyrt med pistol som tjenestevåpen. Soldatene i servicetroppen fikk derfor, for å være i stand til å forsvare seg selv, utlevert *beslaglagte automatvåpen* fra de stridende partene i Mogadishu. ”Informant 1”, en norsk kontorist som jobbet under en belgisk offiser var en av

---

²⁸⁵ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁸⁶ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁸⁷ ”Chief Military Personnel officer” (CMPO); ”Chief Logistics Officer” (CLO); ”Chief Military Information Officer” (CMIO); ”Chief Operation Officer” (COO).

²⁸⁸ Informant 1.

disse: ”Vi fikk lov til å gå bort til en av de ti-tolv lastebilene med beslaglagte våpen å plukke oss ut noe vi likte”.²⁸⁹ ”Informant 1” tok med seg en russiskprodusert Kalasjnikov, mens hans norske kollega plukket med ”en liten tsjekkisk sak”.²⁹⁰ Ryktet om at kontoristene hadde fått utlevert beslaglagte våpen spredde seg etter hvert til den norske kompaniledelsen, som straks la ned forbud mot å bruke ureglementerte våpen i tjenesten.²⁹¹ Praksisen opphørte ikke for det. Det eneste det medførte var at stabssoldatene satte igjen våpnene på kontorplassen ved endt tjenestedag. I følge ”Informant 1” var dette en løsning som tilfredsstilte både de norske offiserene og deres ikke-norske overordnede.²⁹²

Pragmatismen viste seg også på den måten at stabskompanisoldatene hadde evne til å *tenke utenfor boksen* også i de tilfellene hvor det betydde å bryte regler for å lette hverdagen. Løsningen på det vi kan kalle et *utrustningsproblem*, kom som et resultat av en slik ”utenfor boksen tenkning” – for når det gjaldt *personlig utrustning* hadde soldatene i Stabskompaniet mange utfordringer. I tillegg til åpenbare bommerter som medbrakt skismøring og vinterjakker, var kompaniet satt opp med en personlig utrustning som på ingen måte var tilpasset forholdene i Somalia. Stabskompaniet var blant annet blitt utstyrt med stålhjelmer, noe som gjorde utendørs tjeneste svært varmt. Som fottøy var kompaniet utstyrt med støvelen ”Alfa M-77”, den samme skoen som ble brukt vinterstid i Norge. Skotøyet førte til en rekke utbrudd av fotsopp i kompaniet.²⁹³ Teltene kompaniet skulle bruke var norske vintertelt. Disse var umulig å gjennomlufte og hadde ikke tilkoblet luftavkjøling, noe som gjorde at det nesten alltid var varmere inne i teltet enn utenfor. Sengene kompaniet var utstyrt med var feltseng av ”IKEA-type”, som i tillegg til å være ubehagelig fort ble ødelagt.²⁹⁴ ”Indian Bush” -uniformen som Forsvaret hadde god erfaring med fra Libanon, holdt ikke mål i Somalia. Uniformen var ikke bare for varm til å passe inn i de klimatiske forholdene, den var også av så dårlig søm at den ofte raknet.²⁹⁵

Løsningen på den uheldige materialsituasjonen ble en utstrakt *bytteøkonomi* med andre lands soldater. Det norske Stabskompaniet hadde fått brakt med seg en pall med øl fra Norge. Denne pallen skulle vise seg å være nyttig til mer enn å slukke tørsten.²⁹⁶ Stabskompanisoldatene fant ut at alkohol var et utmerket byttemiddel for å få tak i bedre utstyr.

---

²⁸⁹ Informant 1.

²⁹⁰ Informant 1.

²⁹¹ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁹² Informant 1.

²⁹³ Informant 1; Informant 2.

²⁹⁴ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Informant 1; Informant 2; Informant 3.

Det var særlig de amerikanske UNITAF-soldatene det ble byttet utstyr med. I følge en UNOSOM-informant ”solgte amerikanerne moren sin for ei flaske juleøl”.²⁹⁷ Fra amerikanerne fikk soldatene byttet til seg lette og kjølige kevlarhjelmer, behagelige feltsenger, og praktiske ørkenstøvler.²⁹⁸ Bytteøkonomien ble akseptert av befalet i kompaniet.²⁹⁹ Det var en billig forsikring for å holde moralen oppe.

Bytteøkonomien virket også på kompaninivå, hvor den tok form som ”vennetjenester” mellom Stabskompaniets ledelse og UNOSOMs ledelse. Det norske Stabskompaniet hadde, som vi har sett tidligere, vært gode på uttak av materiell. Noe av dette håndverksmateriellet var materiell som hovedkvarteret til UNOSOM manglet, og som Stabskompaniet av *taktiske* årsaker valgte å dele med dem.³⁰⁰ Til gjengjeld fikk Stabskompaniet utstyr som ledelsen i hovedkvarteret følte de hadde nok av, og dermed kunne gi som motytelse. Dette inkluderte blant annet luftkjøling til noen av teltene. Byttehandelen ga også Stabskompaniet *godvilje* som i minst et tilfelle ble utnyttet som argument for at en norsk representant fikk være med FN-ledelsen på ”shoppingtur” til Dubai. Der kunne representanten kjøpe inn materiell som Stabskompaniet trengte, som det var vanskelig å få tak i på Afrikas Horn.

Utfordringene var mange, men var de unike? Torunn Laugen Haaland avdekket i sin doktorgradsavhandling at de norske fredsbevarende soldatene i den parallelle UNPROFOR-operasjonen på Balkan, opplevde en hverdag preget av utstyr som ikke var tilpasset situasjonens kontekst, samt en *forsvarsorganisasjon* som ikke var villig til å gjøre noe med den vanskelige materialsituasjonen.³⁰¹ Mine undersøkelser av UNOSOM har vist et lignende mønster, hvor soldatene opplevde at personlig utrustning og våpen ikke var tilpasset situasjonen i Somalia, og hvor soldatene selv måtte ta grep for å bedre forholdene.

4.2.3 Hardt arbeid

Stabskompaniet første måneder i Somalia var også preget av møtet med tøffe arbeidsforhold som ikke kunne løses med annet enn *hardt arbeid*. Forpleiningstroppens hverdag var et slikt eksempel. Troppen var i utgangspunktet forespeilet en arbeidsbyrde hvor de skulle servere 300 mann hver dag. I løpet av første kontingent økte dette antallet til omtrent 700 mann, noe som var et resultat av at ingen andre nasjoner tok på seg oppgaven med å drive kjøkkentjeneste i Mogadishu. Forpleiningstroppen, som var eneste tropp med medbrakte arbeidstelt, jobbet til

---

²⁹⁷ Informant 2.

²⁹⁸ Informant 1; Informant 2.

²⁹⁹ Informant 1.

³⁰⁰ Informant 3. Informanten hevder dette var en bevisst strategi for å oppnå godvilje blant ledelsen i UNOSOM.

³⁰¹ Torunn Laugen Haaland: *Small forces with a global outreach. Role Perceptions in the Norwegian Armed Forces after the Cold War*, Oslo 2008: 138-139.

tider under ekstreme forhold. Teltene som var beregnet på norske klimatiske forhold, ble så varme at kokkene sjeldent kunne oppholde seg der lenger enn 10-15 minutter om gangen. Ved et tilfelle kom temperaturen opp på 88 C°. ³⁰² Under disse forholdene jobbet kokkene opptil 16 timer hver eneste dag. Arbeidsmiljøet var til stor bekymring for ledelsen i kompaniet, som betegnet situasjonen som ”rovdrift på personalet”. ³⁰³ Også legen i kompaniet involverte seg, han anmodet (i samråd med kompaniledelsen) IR 4 om å sende fem ekstra kokker til Somalia for å bøte på det han betegnet som en varm, primitiv og tungvinn arbeidsplass – en anmodning som aldri ble fulgt opp. ³⁰⁴ Tross alle utfordringer viste forpleiningstroppen en stor grad av arbeidsdisiplin. Det var – tross kompaniledelsen og legens bekymringer – aldri problemer med *gjennomføringen* av arbeidet – dette var yrkeskokker som var vant til hektisk arbeid og lange skift og som gjennom hele perioden serverte riktig mengde mat til fast oppsatte tidspunkter. ³⁰⁵ Kokkene hadde ikke gjennomført noen relevant fagutdanning i oppsetningsperioden på Onsrud. Bortsett fra en kortere teknisk innføring i hvordan forswarets feltkjøkken skulle brukes og en innføring i *hygiene*, var de på ingen måte øvet i å betjene 700 soldater under til tider svært varme forhold. Erfaringen kom fra det sivile liv, *og dessuten* fra tidligere FN-tjeneste. For også i Forpleiningstroppen hadde det store flertall erfaring fra tidligere FN-tjeneste, noe som betydde at de var vant til å servere mat under press og vanskelige arbeidsforhold.

4.2.4 Hvor kom pragmatismen og arbeidsviljen fra?

Kan tidligere FN-erfaring bidra til å forklare pragmatismen og arbeidsmoralen man så under første kontingent? Som vi så i forrige kapittel ønsket ledelsen i Stabskompaniet at soldatene ikke skulle ha erfaring fra tidligere FN-tjeneste. Ledelsen mente at ”FN-veteraner” hadde forestillinger om fredsbevarende operasjoner som ville gjøre dem mindre tilpasningsdyktig i en ny operasjon hvor ingenting var etablert på forhånd.

Men som vi så med opprettelsen av sambandstroppen: Kompaniledelsen visste å *bruke* tidligere FN-erfaring hvis det kunne omsettes i pragmatiske løsninger. Det kan dessuten argumenteres for at ledelsens *egen erfaring* fra tidligere FN-operasjoner satte *dem* i stand til å skjønne at rekognoseringsrapporten og forarbeidet gjort av Forsvaret ikke var tilstrekkelig. Ledelsens viten om at rekognoseringsrapporten ikke var god nok resulterte i at det ble tatt med ekstra utstyr som Stabskompaniet fikk bruk for *både* ved etableringen på flyplassen i

---

³⁰² Informant 1.

³⁰³ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

³⁰⁴ Riksarkivets forsvarsarkiv ”3808 UNOSOM/NORCOY” (heretter *kun*: ”RAFA 3808”): ”Vedr. nytt personell før kontingentrotasjon”, 10. mai 1993.

³⁰⁵ Informant 3.

Mogadishu, *men også* som byttemiddel med UNOSOM-ledelsen. På samme måte gjorde tidligere FN-soldaters *sambandserfaring* det enklere å sette opp og drifte en egen sambandstropp da Stabskompaniet overraskende ble beordret til å drifte en slik ved ankomst i Mogadishu. Også blant kokkene i forpleiningstroppen ga tidligere FN-tjeneste og erfaring fra det sivile liv nyttelast da arbeidsdagene ble lange, og arbeidsmengden stor. Hva med ”bytteøkonomien” på soldatnivå? Det *kan* ha handlet om *trygghet* med hvilke rammer en kunne operere innenfor i FN-systemet uten at det medførte konsekvenser. Kanskje spesielt på den måten at (nesten) alle satt inne med samme type erfaring fra Libanon, og at man dermed hadde samme utgangspunkt for å vurdere om ”bytteøkonomi” var hensiktsmessig med tanke på hvordan en FN-operasjon ”burde se ut”.

Torunn Laugen Haaland har i sin doktorgradsavhandling vist hvordan datidens norske fredsbevarende soldater la sin ære nettopp i å *få jobben gjort* samme hva.³⁰⁶ I flere tilfeller utførte de dessuten arbeidet *raskere* enn hva som var vanlig i Norge, som da vedlikeholdsprosedyrer som vanligvis tok seks uker i Norge, ble utført på 10-12 dager i UNPROFOR.³⁰⁷ Derav mener Laugen Haaland at datidens fredsbevarere først og fremst så seg selv som *problemløsere og improvisasjonister*.³⁰⁸

En nærmere lesning av UNOSOMs kontingentrapport gir samme inntrykk. Ledelsen nølte ikke med å gi uttrykk for at utfordringene hadde vært mange og tunge, samtidig som man *alltid* understreket Stabskompaniets evne til å løse dem. Arbeidspresset troppen opplevde oppsummerte man for eksempel ved å si: ”Kpet har, på tross av et enormt arbeidspress, ytet uforpliktende støtte til avdelinger, organisasjoner og enkeltpersoner”.³⁰⁹

På den annen side er det viktig å huske at stabskompanisoldatene *ikke bare* var tidligere FN-soldater fra Libanon og andre operasjoner. De var først og fremst sivilister med mesteparten av sin arbeidserfaring knyttet opp mot det sivile liv. Sånn sett kan det å kjenne FN-systemets irrganger og smutthull like mye handle om *sivilistens* evne til å gripe til de mest nærliggende og pragmatiske løsninger.

4.3 Konklusjon

UNOSOMs første måneder var preget av at operasjonen avvartet i forhold til utviklingen av den amerikanskledete operasjonen UNITAF. For UNOSOM ga det seg utslag i at FN brukte

---

³⁰⁶ Laugen Haaland 2008: 167.

³⁰⁷ Ibid: 135.

³⁰⁸ Ibid: 167.

³⁰⁹ DKØ, eske 617: ”Kontingentrapport NORCOY 1, UNOSOM I/II”, 30. juli 1993.

mesteparten av ressursene sine til å planlegge og tilrettelegge for UNITAF i stedet for å fortsette oppbyggingen av UNOSOM. Dessuten valgte flere av nasjonene som hadde gitt tilsagn på deltagelse i UNOSOM å overføre disse bidragene til UNITAF. Dette var en utvikling det norske embetsverket ble holdt informert om, men som de ikke valgte å handle ut fra.

Stabskompaniet merket utviklingen ved at de fikk tilført ekstra arbeidsoppgaver utover det de på forhånd var forespeilet. Dette hang sammen med at mangelen på en *fulltallig* UNOSOM-organisasjon gjorde at Stabskompaniet måtte dekke inn arbeidsoppgavene der andre nasjoner hadde falt fra. Dette ga seg igjen utslag i blant annet underbemanning. Samtidig var det ikke bare utviklingen i UNOSOMS ”makrobilde” og embetsverkets manglende respons som ga Stabskompaniet utfordringer i første kontingent. Også rekognoseringslagets mangelfulle rapportering av forholdene i Mogadishu bidro til å gjøre Stabskompaniets hverdag vanskelig. Dette ga seg blant annet utslag i utstyr som på ingen måte var tilpasset operasjonens krav.

Stabskompanisoldatene opplevde at første kontingent var preget en ad hoc – tilnærming til både arbeidsoppgaver og arbeidsmengde. Likevel klarte soldatene å tilpasse seg alle utfordringene ved rask omstilling og tilvenning til de nye oppgavene og den uventede arbeidsmengden. Det som kanskje kjennetegnet soldatene mest var likevel den pragmatiske løsningsorienteringen. Stabskompanisoldatene opplevde en hverdag fylt med utfordringer: Utrustning ikke tilpasset de operasjonelle og klimatiske forhold, mangelfull bevæpning, utilfredse arbeidsplasser til ”KpKO”, ”OPS-en”, verkstedet og sanitetskontoret. Disse problemene løste de ved å ta i bruk pragmatiske løsninger som å bytte norsk juleøl mot amerikanske kevlarhjelmer, og ved å ta i bruk beslaglagte Kalashnikov-rifler fra Mogadishus stridende milits. Soldatenes pragmatisme *kan* ha hatt bakgrunn i deres erfaring fra tidligere FN-operasjoner, ved at de visste hvor grensene for pragmatismen gikk.

Kapittel 5. UNOSOM II: Vold, frykt og lønnskamp

Hvilke vurderinger gjorde norske myndigheter da Stabskompaniet ble en del av UNOSOM II? Hvordan virket økningen i volden sommeren og høsten 1993 inn på det norske Stabskompaniets soldater? I hvor stor grad ble de rammet av volden? Hvilke reaksjoner og tiltak avstedkom dette?

Dette kapittelet omhandler ”den voldelige vendingen” i UNOSOMs operasjoner. Bakgrunnen for denne vendingen var at UNOSOM fikk et nytt mandat basert i FN paktens kapittel VII, et kapittel som hjemler rett til å bruke makt hvis en part truer freden, bryter freden eller på annen måte opptrer truende overfor freden.³¹⁰ Dette medførte et ambisiøst mandat: Operasjonen skulle gå i spissen for å gjenoppbygge Somalias politiske institusjoner, trygge matleveranser, sørge for at flyktninger og internt fordrevne kunne returnere og andre forsonende tiltak.³¹¹ Omstendighetene rundt innføringen av mandatet medførte at UNOSOM havnet i konflikt med Mohamed Farah Aidids SNA-milits. En kumulativ prosess fulgte hvorpå Mogadishu de neste fire månedene ble omformet til en regelrett krigssone. Flere titalls UNOSOM-soldater ble i denne perioden drept, og enda flere skadet.³¹²

Kapittelet dekker perioden fra implementeringen av mandatet 26. mars 1993, gjennom iverksettelsen av mandatet 4. mai 1993, til og med rotasjonen av Stabskompaniet 28. oktober 1993 som markerte avslutningen på kontingent to.

5.1 Årsakene til den ”voldelige vendingen” i Mogadishu sommer og høst 1993

I forrige kapittel viste jeg hvordan det var *enighet* om at UNITAF på sikt skulle erstattes av et forsterket FN-mandat, men at *uenighet* mellom FN og USA rundt hvorvidt USA skulle deployere soldater til hele eller bare deler av Somalia, førte til at datoen for en FN-overtagelse lenge var uvisst. Uenigheten mellom FN og USA la seg imidlertid i midten januar 1993, da Boutros Boutros-Ghali og FN-sekretariatet bestemte seg for å godta at USA ikke var villig til å deployere styrkene sine til hele Somalia. Dette skyldtes i stor grad UNITAFs (i samarbeid med UNOSOM) suksess med å få partene i konflikten til å snakke med hverandre: Tidlig i januar

---

³¹⁰ Chapter VII: *Action with respect to threats to the peace, breaches of the peace, and acts of aggression*, <www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml> 1948, sist aksessert 25. oktober 2014.

³¹¹ S/RES/814 (1993).

³¹² United Nations Operations in Somalia II (UNOSOM II) – Facts and Figures, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014: 1-2.

1993 lyktes det å få 14 av Somalias militser til å inngå en midlertidig våpenstillstand. De samme militsene lovte dessuten å samarbeide med UNITAF og UNOSOM om å levere inn våpen som del av våpenstillstanden. Resultatet av avtalen kunne raskt sees: På det lokale våpenmarkedet i Mogadishu steg prisen på en AK-47 rifle med over 2000 prosent (50 til 1000 dollar) som et resultat av at færre våpen nå var i omløp. I en av Somalias største byer, Bardera, sank den daglige dødsraten fra 300 til 5 personer i løp av tilsvarende kort tid.³¹³ Dette og flere andre parametere indikerte for FN at situasjonen i Somalia var på rett vei. Samtidig var FN klar på at en overgang til et utvidet FN-mandat med ressurser til å *overta* og *utvide* prosjektet UNITAF hadde påbegynt, ville kreve både planlegging og tid. En utvidet UNOSOM-operasjon (heretter UNOSOM II) var for Boutros-Boutros-Ghali en glimrende anledning til å få prøvd ut intensjonene i ”An Agenda for Peace”.³¹⁴

UNOSOM II tegnet nemlig til å bli en *ambisiøs* operasjon: FN håpet å inkludere *politisk gjenoppbygging* av Somalia som en av komponentene i et fremtidig mandat. Dette ble understreket av Boutros Boutros-Ghali i en rapport levert til sikkerhetsrådet 26. januar hvor han påpekte at ”The crisis in Somalia can only be resolved by the Somali people themselves through a process of national reconciliation”.³¹⁵ For best mulig å komme i gang med dette arbeidet ble det av FN jobbet for å sikre et solid fundament for en slik gjenoppbyggingsprosess. Ved hjelp av en rekke møter mellom FN og klanledere, initierte FN en konferanse 11-13 mars 1993 i Addis Abeba mellom 190 somaliske representanter, giverlandsrepresentanter, regionale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner. På konferansen ble et avtaleverk for de *kostnadskrevende* delene av en gjenoppbyggingsprosess forhandlet fram: Etablering av lokal administrasjon; etablering av en nasjonal politistyrke; støttetiltak for utsatte kvinner; returneringsordning for 1.3 millioner flyktninger og internt fordrevne; utvikling av et mattrygghetssystem; sikring av et ikke-forurenset vannsystem; tiltak for å verne jordbruk og pastorale næringer; etablering av et helsevesen; ulike arbeidsmarkettiltak og reetablering av et utdanningssystem.³¹⁶ Dette arbeidet hadde en estimert kostnad på 166.5 millioner dollar hvorav donorlandene lovet å stille i overkant av 130 millioner dollar – resten håpet man å få inn etter hvert som programmene var kommet i gang.³¹⁷

---

³¹³ Rutherford 2008: 119

³¹⁴ Se: Boutros Boutros-Ghali, *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, New York 2000

³¹⁵ Makinda: 85

³¹⁶ Somalia – UNOSOM II - Background, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014: 3-4.

³¹⁷ Ibid: 4.

For å støtte opp om Addis Abeba -konferansen lanserte Boutros Boutros-Ghali en rapport til FNs sikkerhetsråd hvor han anbefalte å igangsette overgangen fra UNITAF til UNOSOM II. Generalsekretæren pekte på at mye var blitt utrettet av UNITAF, men at mye fremdeles sto ugjort, spesielt med tanke på nasjonsbyggende tiltak. Dette, mente Boutros-Ghali, kunne FN gjøre noe med, men *kun* hvis de fikk et mandat med tilstrekkelig styrke. Boutros-Ghali pekte på at i så tilfelle ville FN-paktens kapittel VII som autoriserte tvangsmakt være nødvendig.³¹⁸

Addis Abeba -konferansen og Boutros-Ghali's rapport overbeviste sikkerhetsrådets medlemmer om at brikkene begynte å falle på plass og at en overgang til et utvidet mandat kunne vedtas. Den 26. mars 1993 stemte sikkerhetsrådet over resolusjon 814 (1993), og vedtok den enstemmig.³¹⁹ Resolusjon 814 (1993) innebar et bredt og ambisiøst mandat som inneholdt tre hovedelementer for fredsbygging i Somalia:

A) Militærstøtte

- UNOSOM II ble gitt mandat i henhold til FN-paktens kapittel VII, som ga mulighet for tvangsbruk der det var nødvendig for å *tvinge gjennom* resolusjonen.
- UNOSOM II skulle etablere seg i *hele* Somalia.
- Mandatet ga operasjonen 28.000 soldater til rådighet.
- USA forpliktet seg til å bidra med et logistikelement på 3000 mann, en Quick Reaction Force (QRF) og etterretningsenhet til UNOSOM II. Kommandoen over de amerikanske styrkene ble imidlertid ikke overført til FN, men beholdt innenfor de amerikanske styrkene.³²⁰

B) Forsonende tiltak

- Overvåke inngåtte fredsavtaler.
- Sikre humanitær forsyninger.
- Muliggjøre retur for flyktninger og internt fordrevne.
- Muliggjøre overgang til en sivil regjering, med dertil underliggende organer som politi og helsevesen.

C) Giverlandstøtte

- Drift av hjelpefond.

---

³¹⁸ Somalia – UNOSOM II - Background, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014: 2.

³¹⁹ S/RES/814 (1993).

³²⁰ De amerikanske soldatene i operasjonen rapporterte til Generalmajor Thomas Montgomery som var leder for de amerikanske styrkene *samtidig* som han var nestkommanderende for UNOSOM II. Alle andre nasjoner rapporterte direkte til UNOSOMs leder, tyrkiske Generalløytnant Çevik Bir.

- Søke etter nye donorland, samt legge press på eksisterende.³²¹

Mandatet søkte ikke å implementere alle målsetningene *med en gang*, men i en rekkefølge hvor prosessene bygde på hverandre:

1. Tilvenning og kompetanseoverføring fra UNITAF til UNOSOM II.
2. Konsolidere og ekspandere det militære nærværet: Sikre humanitære leveranser, nedrustningsavtaler og gjeldende våpenhviler.
3. Overføring av politiske og militære oppgaver til en sivil somalisk regjering.
4. Tilbaketrekning.³²²

Boutros-Ghalis intensjon var å legge vedtaket av resolusjon 814 (1993) tett opptil en politisk oppfølgingskonferanse av Addis Abeba -konferansen. Oppfølgingskonferansen (som *også* gikk i Addis Abeba) samlet lederne av de 15 største somaliske militsene med formål å realisere et parlament og en overgangsregjering i Somalia. Konferansen som ble avsluttet 27. mars 1993, skulle *egentlig* vært fullført før implementeringen av resolusjon 814 (1993) men ble på grunn av kamper i Somalias nest største by, Kismayu, først avsluttet etter at sikkerhetsrådsresolusjonen var vedtatt. Oppfølgingskonferansen resulterte i *to avtaleverk*. Det første var en avtale fremforhandlet av FN. Denne avtalen ble vedtatt 27.mars og var et avtaleverk som sikret *bred* politisk representasjon i et framtidig somalisk parlament: 27. mars - avtalen ga de femten militsene én representant hver i parlamentet, sikret at kvinner var representert med en tredel av parlamentsplassene, og fordelte øvrige plasser til by og periferi gjennom en demokratisk fordelingsnøkkel. Svakheten med 27. mars - avtalen var at den ikke sa noe om *hvordan* valg av medlemmer til parlamentet skulle foregå.³²³

Den andre avtalen var en uoffisiell avtale, fremforhandlet *etter* at konferansen var avsluttet. Det var lederne av Somalias 15 største militser, som tre dager etter 27. mars avtalen forhandlet frem en avtale seg i mellom. I denne avtalen avtalte militslederne at representantene til Somalias parlament skulle utnevnes av de ”politiske lederne” (les: militsene) i hver region. 30. mars -avtalen var i egenskap av å være utformet av militsene selv, kanskje den mest

---

³²¹ S/RES/814 (1993); Somalia – UNOSOM II - Background, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014: 2.; Durch 1997: 330-32; Makinda 1993: 76ff; Rutherford 2008: 119ff.

³²² Makinda 1993: 78.

³²³ Durch 1997: 331.

realistiske avtalen, men samtidig en avtale som *spilte* på konfliktlinjene i Somalia og som ikke slapp til alternative demokratiske krefter.³²⁴

Oppfølgingskonferansen var egentlig ment å supplere sikkerhetsrådsvedtaket, men ble i stedet en nesestyver både for FN og militsene. FN anerkjente ikke militsledernes 30. mars – avtale, men startet arbeidet med å implementere 27. mars -avtalen. Militsene oppfattet dette som om FN fulgte sin egen agenda, og avvisningen av 30. mars – avtalen ble første steg mot det som etter hvert utviklet seg til en dyp mistro mellom FN og de somaliske militsene.

Sterkest var mistroen fra den Mogadishu-baserte militslederen Mohamed Farrah Aidid leder av *Somali National Alliance* (SNA). Da UNOSOM II overtok ansvaret fra UNITAF 4. mai 1993 hadde Aidid lite tiltro til FNs varslede nasjonsbyggingsprosess. Aidid, som hadde vært en av de sentrale i å få Siad Barre kastet ut av Mogadishu, så på seg selv som en naturlig kandidat for presidentvervet i Somalia: Han kom fra Somalias største klan og kontrollerte dessuten størstedelen av Mogadishu, inkludert flyplassen og sjøhavna. Han så derfor med skepsis på FNs forsøk på å implementere 27. –mars avtalen. For Aidid var det den sterkestes rett som gjaldt, ikke vestlig inspirert demokratiinnføring.³²⁵

I tillegg til havneområdet og flyplassen kontrollerte Aidid Somalias største radiostasjon. Ved hjelp av radiostasjonen startet han i mai 1993 en omfattende motkampanje mot FNs nasjonsbyggingsprosess ved blant annet å beskyldte dem for innblanding i Somalias interne affærer, drap, voldtekt og plyndring av somaliske borgere.³²⁶ FN var bekymret over det stadig mer hatefulle budskapet på Aidids ”Radio Mogadishu”. Dette var selvfølgelig Aidid klar over, så da FN i starten av juni varslet at de ville inspisere radiostasjonen på leting etter *våpen*, ble Aidid svært mistenksom. Han fryktet at våpeninspeksjonen bare var et påskudd for å stenge eller ødelegge ”Radio Mogadishu”. Da pakistanske FN-styrker ankom Radio Mogadishu for inspeksjon på morgenkysten 5. juni (pakistanerne hadde advart FNs ledelse om å forhåndsinformere Aidid om inspeksjonen) stod Aidid og ventet på dem. Ved hjelp av et høytaleranlegg hisset han militssoldatene til å gå til angrep på pakistanerne. Da kampene var over var 23 pakistanske FN-soldater drept og over 50 såret.³²⁷

Som en respons på bakholdsangrepet stemte FNs sikkerhetsråd 6. juni over resolusjon 837 (1993) som fordømte angrepene dagen i forkant, gjentok UNOSOM II’s ansvar for å bruke *makt* for å implementere sikkerhetsråd mandat 814 (1993), og uttrykte bekymring for

---

³²⁴ Durch 1997: 331.

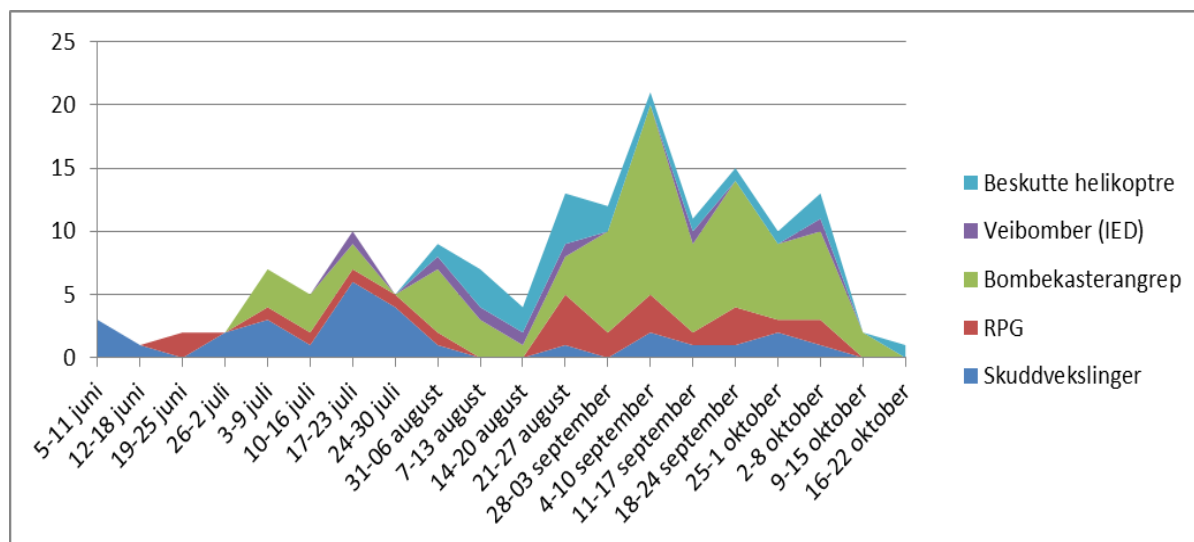
³²⁵ Rutherford 2008: 129.

³²⁶ Ibid: 129.

³²⁷ Makinda 1993: 80

propagandasendingene på Aidids "Radio Mogadishu".³²⁸ I UNOSOM' hovedkvarter tolket man resolusjon 837 (1993) dit hen at Aidid måtte pågripes. Dette ble starten på fire måneder med intens krigføring mellom FN og Mohamed Farrah Aidids SNA-milits, og startet med at amerikanske QRF-styrker i samarbeid med UNOSOM II gikk til angrep på Aidids stillinger (inkludert "Radio Mogadishu") tre netter på rad i midten av juni. Senere forsøkte UNOSOM-styrker å pågripe Aidid ved åtte anledninger og misslyktes i samtlige. Boutros Boutros-Ghali innså i juli 1993 at det måtte sterkere lut til og henvendte seg til President Bill Clinton med en forespørsel om å sende amerikanske spesialsoldater (*Task Force Rangers*) til Somalia. Dette helte bare ytterligere bensin på bålet og bidro til at Aidids SNA-milits ved gjentatte anledninger gikk til angrep, skjøt granater og plantet veibomber med hensikt å drepe UNOSOM-soldater eller amerikanske støttestyrker (Se figur 5.1).³²⁹

Som et resultat var Mogadishu sommeren og høsten 1993 preget av voldsomme kamper som resulterte i titall drepte og hundretalls skadde UNOSOM-soldater og amerikanske støttestyrker (se figur 5.2). Kampene "toppet seg" i dagene 3-4 oktober da amerikanske styrker etter å ha tatt til fange 24 SNA-soldater ble fanget i kraftige kamper kjent som "Battle of Mogadishu" i Sør-Mogadishus boligområder. Da kampene var over var 18 amerikanere og i overkant av 1000 somaliere drept.³³⁰

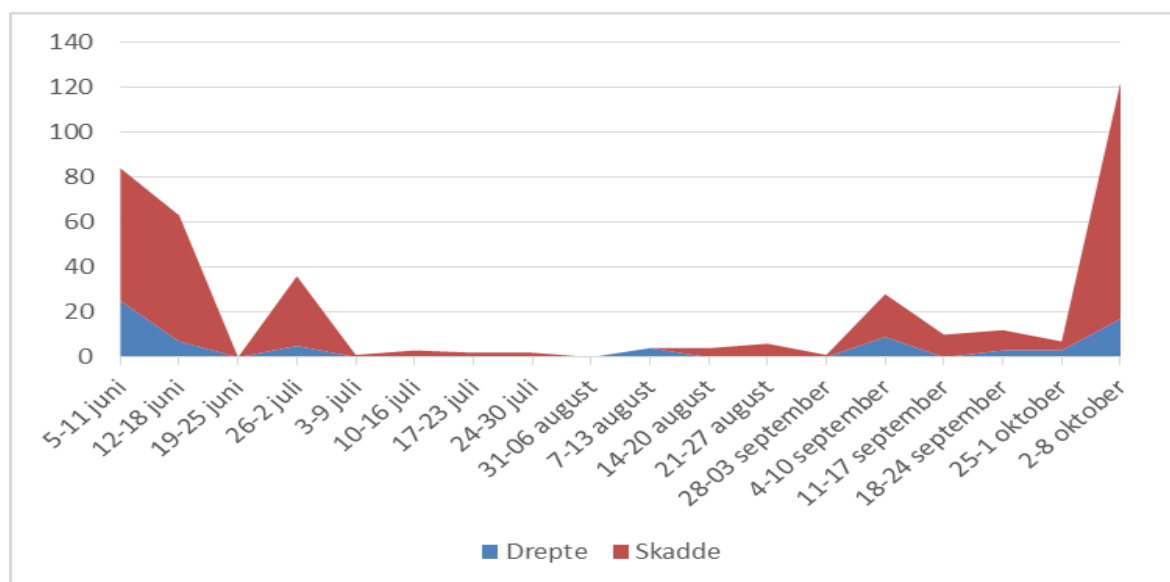
Figur 5.1 Figuren viser antall initierte angrep på UNOSOM-styrker i tidsrommet 5. juni til 22. oktober 1993. Tallene er hentet fra: "Note by the Secretary-General", S/1994/653 annex. 4, 1. juni 1994. NB: Flere av hendelsene rapportert i offisielle norske rapporter er ikke omtalt i Generalsekretærens notat. Det kan indikere at tallene var enda høyere.

³²⁸ S/RES/837 (1993).

³²⁹ Makinda 1993: 80-81.

³³⁰ Durch 1997: 347-348.

I USA førte TV-bildene av drepte amerikanske soldater som ble slept gjennom gatene i Mogadishu til det som i ettertid er blitt døpt ”CNN-effekten”: TV-seerne ble sjokkert da bildene fra det de trodde var en ”humanitær suppekjøkken -operasjon” viste fullskala krigshandlinger. President Bill Clinton var sensitiv for amerikansk opinion: ”Americans are basically isolationists (...) They understand at a basic gut level Henry Kissinger’s vital interest argument. Right now the average American doesn’t see our interest threatened to the point where we should sacrifice one American life”.³³¹ For Clinton ble dette et vendepunkt. Den 6.oktober ga han ordre om at de amerikanske styrkene i Somalia skulle innstille jakten på Aidid, fokusere mindre på militære løsninger og mer på *politiske* løsninger og forberede seg på uttrekning fra Somalia innen 31. mars 1994.³³²

Figur 5.2 Figuren viser antall drepte UNOSOM-soldater, og amerikanske støttestyrker i tidsrommet 5. juni til 22. oktober 1993. Tallene er hentet fra: ”Note by the Secretary-General”, S/1994/653 annex. 4, 1. juni 1994.

Clintons beslutning om å avslutte jakten på Aidid ble avgjørende for at samtlige andre UNOSOM-bidragstende land bestemte seg for å gjøre det samme.³³³ Resolusjon 837 (1992) ble ikke blitt trukket tilbake, men ”døde” naturlig av seg selv da de nasjonale kontingentene i UNOSOM bestemte seg for å følge USAs eksempel. Aidid på sin side fryktet amerikansk

³³¹ George Stephanopoulos, *All Too Human: A political Education*, Boston 1999: 213-214. Sitert i Rutherford 2008: 162.

³³² Rutherford 2008: 164.

³³³ Durch 1997: 348.

gjengjeldelsesangrep og innrømmet en ensidig ”våpenhvile” med amerikanerne bare få dager etter ”Battle of Mogadishu”.³³⁴

Fra midten av oktober 1993 døde derfor de kraftige kampene helt ut i Mogadishu. I løpet av det neste halve året trakk dessuten de fleste av UNOSOMs 30 nasjoner (med unntak av Pakistan, India, Australia og noen smånasjoner) seg ut av Somalia.

5.2 Norske vurderinger av deltagelse i UNOSOM II

5.2.1 Da Norge takket ja til å delta i UNOSOM II

Hvilke vurderinger ble gjort da Norge bestemte seg for å delta i UNOSOM II? Samtidig som UNOSOM II ble vedtatt, og de første tegnene til mistro mellom FN og militslederne begynte å vise seg, fikk Norge den 8. april 1993 den formelle forespørselen om å la Stabskompaniet bli stående i Somalia under transformeringen av UNOSOM sitt mandat. På bakgrunn av den kraftige økningen av soldater i UNOSOM II ble Norge oppfordret til å øke deltagelsen fra 76 til 136 mann (dette tallet ble senere utvidet til 142).³³⁵

I Utenriksdepartementet var man glad for at en slik invitasjon: ”(...) det dreier seg om en bred internasjonal aksjon hvor det er naturlig at Norge deltar, gitt vårt tradisjonelle engasjement både humanitært og i fredsbevarende operasjoner” fastslo politisk avdeling.³³⁶ Dette var en fin mulighet for å teste ut intensjonene i Stortingsmeldingen ”Beredskap for fred” (lansert i desember 1992) hvor det var understreket at Norge måtte være forberedt på å ta på seg ansvar også for *fredsopprettende* operasjoner, og da fortrinnsvis ved å sende støtteavdelinger.³³⁷

Årsaken til at Regjeringen så forespørselen som en ”velkommen mulighet” var at ”Beredskap for fred” hadde møtt problemer i Stortinget under vårsesjonen. På Stortinget hadde man ment at en *utredning* måtte foretas før man kunne gi regjeringen ”blankofullmakt” til å sende norske styrker til fredsopprettende operasjoner. Stortinget hadde imidlertid poengtert at det ikke betydde at de utelukket norsk deltagelse i fredsopprettende operasjoner, men at det i så tilfelle var et anliggende som skulle fremlegges Stortinget.³³⁸ For Regjeringen var derfor forespørselen om norsk deltagelse i en fredsopprettende operasjon en velkommen anledning til

---

³³⁴ Ibid: 348.

³³⁵ FD 016.41: ”FN. UNOSOM II. Formell forespørsel om norsk deltagelse”, 8. april 1993.

³³⁶ UD 26.6/109: ”UNOSOM II/Somalia. Utvidet norsk engasjement”, Notat til utenriksministeren fra politisk avdeling, 16. april 1993.

³³⁷ St.meld. nr. 14 (1992-1993).

³³⁸ Innst. S. Nr. 135 (1992-1993).

å fremme egen politikk overfor Stortinget. Utvidelsen måtte uansett fremmes for Stortinget fordi det ville bety at *taket på FN-reserven* ble oversteget.³³⁹ På en regjeringskonferanse 16. april konkluderte Regjeringen med at: ”Dette vil være første gang totalrammen for deltagelse i FN-operasjoner overskrides. Det er også første gang FN organiserer en operasjon hjemlet under kapittel VII i FN-pakten (...) Det anbefales videre at saken oversendes Stortinget i proposisjons form”.³⁴⁰

Hvilke vurderinger gjorde man med tanke på sikkerheten i en kapittel VII -operasjon? Den sikkerhetsmessige redegjørelsen framlagt i stortingsproposisjonen bygde på en militærfaglig vurdering levert av FO. FO hadde allerede tidlig i februar utarbeidet en analyse over mulige konsekvenser i tilfelle UNOSOM fikk et utvidet kapittel VII – mandat. ”februarvurderingen” var laget med bakgrunn i et premiss om at Stabskompaniet ved en overgang til et nytt UNOSOM-mandat, ville se ut som kompaniet gjorde på tidspunktet for vurderingen. Denne vurderingen konkluderte med at risikomomentet kunne øke, men at det i tilfelle ville gå utover UNOSOMs infanteribataljoner og dermed ikke hadde betydning for Stabskompaniet.³⁴¹ Da Norge i april fikk anmodningen om å utvide deltagelsen sin til UNOSOM II overtagelse den 4. mai, gjorde FO en ny vurdering. Det spesielle med den nye vurderingen var at den både var kortere enn den forrige, og at den utelot den delen av risikovurderingen som problematiserte et kapittel VII -mandat: Vurderingen sa kort og godt at bruk av kapittel VII ville ha ”liten innvirkning på Stabskompaniets arbeidssituasjon” – vurderingen ga ingen videre drøfting eller begrunnelse for påstanden.³⁴² Da Regjeringen overleverte Stortingsproposisjon nr. 72 (1992-1993) ble derfor FOs analyse presentert uten noen imøtekommende forklaring: ”Den fagmilitære vurderingen er at overgangen til UNOSOM II ikke vil få sikkerhetsmessige konsekvenser for personellet” var det eneste som ble opplyst i proposisjonen.³⁴³ Med utvidelsen til 142 mann fikk imidlertid Stabskompaniet – dette kommer jeg tilbake til nedenfor – *flere* oppgaver *utenfor* leiren, enn det de hadde i første kontingent. Det kan derfor virke merkelig at den siste sikkerhetsvurderingen ikke gjorde en mer grundig vurdering av konsekvensene ved et mandatskifte. Sannsynlig tok den siste sikkerhetsvurderingen utgangspunkt i den første mer

---

³³⁹ UD 26.6/109: ”UNOSOM II/Somalia. Utvidet norsk engasjement”, Notat til utenriksministeren fra politisk avdeling, 16. april 1993.

³⁴⁰ UD 26.6/109: ”Utvidet norsk deltagelse i FNs operasjon i Somalia (UNOSOM)”, R-notat fra forsvarsministeren, 16. april 1993.

³⁴¹ FD 016.9: ”Norske intensjoner og utvidelse av norsk deltagelse”, 17. februar 1993.

³⁴² FD 016.9: ”FN – United Nations Operations in Somalia II – norsk deltagelse”, 16. April 1993.

³⁴³ St. prp. nr. 72 (1992-1993).

vurderingen. Akkurat hvorfor det ble sånn er ikke helt godt å få tak på, men det kan ha handlet om at FO i 1993 var midt oppe i en større reorganisering.³⁴⁴

I Stortinget hadde ikke Regjeringen noen problemer med å få proposisjonen gjennom: Et flertall i Forsvarskomiteen bestående av Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet anførte at en fredsopprettende operasjon i Somalia var det riktige med tanke på den humanitære situasjonen i landet og bevilget opp til 100 ekstra (midlertidige) soldater til beredskapsstyrken. *Men* komiteen opplyste at ”Flertallet vil peke på at deltagelse i UNOSOM II er forbundet med en viss risiko, selv om den fagmilitære vurderingen er at en endring av UNOSOMs mandat ikke vil få sikkerhetsmessige konsekvenser for personellet”.³⁴⁵ Med andre ord *ble* sikkerhetssituasjonen oppfattet som utfordrende av stortingspolitikerne. Samtidig så forsvarskomiteen ikke det som nødvendig å kompensere risikoen med økt ulempegodtgjøring: ”Komiteen er enig i at den høyeste sats for ulempegodtgjøring – kr 3000 pr måned – som i dag utbetales til det norske personellet i Somalia, også nyttes i forbindelse med UNOSOM II”.³⁴⁶

5.2.2 Forsvaret klargjør for UNOSOM II

Dagen etter at stortingsproposisjon nr. 72 var vedtatt i Stortinget ble soldatene som allerede var i Somalia forelagt ny arbeidskontrakt hvor de fikk valget mellom å signere på deltagelse i henhold til UNOSOM II premisser, alternativt returnere hjem. Alle soldatene underskrev.³⁴⁷ Soldatene ble ikke innvilget ekstra lønn eller ulempegodtgjørelse.

På Onsrud leir, hos IR 4, var man klar på at oppsettingen av en ny kontingent til Somalia skulle utstyres og utdannes bedre enn første kontingent. IR 4 understreket at de hadde erfaring med å utnytte kompetanse fra befal med erfaring fra operasjonsområdet i utdanning av nye kontingenter, og at dette var veien å gå også med UNOSOM og Stabskompaniet. Lærdommen fra første kontingent materialiserte seg på tre måter: For det første insisterte IR 4 på at *ledelsen* i Stabskompaniet skulle utarbeide et eget utdanningsprogram for kontingent II. For det andre ønsket de at Stabskompaniet sendte hjem instruktører til innrykket.³⁴⁸ For det tredje tok de initiativ til å kjøpe inn det som hadde manglet av utstyr under første kontingent: Moderne

---

³⁴⁴ Kjell Inge Bjerga, *Forsvarets overkommando 60 år*, Oslo 2002: 19.

³⁴⁵ Innst. S. nr. 159 (1992-1993).

³⁴⁶ Innst. S. nr. 159. (1992-1993).

³⁴⁷ Påstanden baseres på to indisier: For det første at det ikke finnes repatrieringspapirer på soldater i tidsrommet for overgangen til UNOSOM II. For det andre har informant 1 gitt uttrykk for at han tror at ingen sa opp kontrakten.

³⁴⁸ RAFA 3808, boks 3: ”Instruktørstøtte til oppsettingsperiodene – reiseutgifter”, faks fra Stabskompaniet til IR 4, 4. mars 1993.

kevlarhjelmer, nye splintvester, ørkensko og amerikanske ørkenuniformer var noe av det som ble anskaffet.³⁴⁹

På bakgrunn av sikkerhetsrådsmandat 814 (1993) og den påfølgende vedtatte Stortingsproposisjon nr. 72 ble det norske Stabskompaniet utvidet fra 76 til 142 mann. Det meste av økningen kom som et resultat av at UNOSOM II ble en større operasjon og at arbeidsoppgavene til Stabskompaniet dermed økte proporsjonalt. Det innebar imidlertid også *nye arbeidsoppgaver*: Den tidligere sikrings- og eskortetroppen ble splittet i to tropper, MP-tropp og eskortetropp, og tilført ekstra personell i begge (for det meste personell med MP-utdanning). Eskortetroppen hadde som hovedoppgave å passe på UNOSOMs nestkommanderende Thomas Montgomery, men gjorde også andre eskorteringsoppdrag. MP-troppen fikk sikkerhetsansvar for indre del av leiren, bemanning av inngangsporten til basen og militærjuridisk oppfølging av norske soldater. I tillegg til oppdelingen av eskortetroppen ble Stabskompaniet tilført en transporttropp med 20 menige, korporaler og befal. Denne troppen fikk ansvar for lastebiltransport i Mogadishu-området.³⁵⁰

Utdanningsperioden for befal og offiserer gikk fra 10. mai til 18. mai. I den forbindelse kom befal fra Stabskompaniet i Somalia til Norge for å være instruktører for nytt befal. Utdanningen fokuserte derfor på kompetanseoverføring, lederutvikling og forvaltning av relasjonene Stabskompaniet allerede hadde opparbeidet seg i Somalia.³⁵¹

Utdannings- og repetisjonsperioden for menige og korporaler gikk i Norge fra 18. mai til 12. juni og var således økt fra en til tre uker sammenlignet med første kontingent.³⁵² Utdanningen var mye mer grundig enn det den hadde vært for første kontingent. Soldatene fikk blant annet fire fellesleksjoner om Somalia: ”Innføringer i lokale forhold”, ”politiske og religiøse forhold i Somalia”, ”kjennskap til hvordan en skal opptre overfor partene” og ”hygieniske krav som stilles i innsettingsområdet”. I tillegg ble de kurset grundig både i mandat og ”Rules of Engagement”.³⁵³

Fagutdanningen var også mye mer *konsis* i forhold til *arbeidsoppgavene* som ventet i Somalia. Utdanningsprogrammet ble i stor grad ivaretatt av nestkommanderende i Stabskompaniet som for anledningen var i Norge for å hjelpe til med utdanningsperioden. MP-troppen og eskortetroppen var to av de troppene som ble grundig klargjort for deltagelse under

---

³⁴⁹ RAFA 3808, boks 3: ”Kommentarer til utdanningsrapport for stabskompani/HQ/UNOSOM II kontingent II”, faks fra Stabskompaniet til IR 4, 26. juni 1993.

³⁵⁰ DKØ. Boks 618: ”NORCOY/UNOSOM II Kontingentrapport”, 24. oktober 1993.

³⁵¹ DKØ, boks 618: ”Program befalskurs. Stabskompani/HQ/UNOSOM/Kontingent II” 30. mars 1993; DKØ, boks 618: ”Instruktørstøtte til utdanning av UNOSOM II”, faks fra IR 4 til Stabskompaniet, 16. april 1993.

³⁵² DKØ, boks 618: ”Tidsplan avdelingsstøtte STKP/UNOSOM KONT II”, kalender, 12. mai 1993.

³⁵³ DKØ, boks 618: ”Program for utdanningsperiode”, udatert.

de da rådende forhold. De to ukene avsatt til fagutdanning ble i disse troppene brukt til våpentjeneste, eskortetjeneste (i bil og til fots), sambandstjeneste og sanitetstjeneste (i størrelsesorden 50, 30, 10 og 10 prosent).³⁵⁴ På samme måte ble også de andre troppene forberedt bedre enn før første kontingent.

Forsvaret gjorde egentlig en ganske god jobb med å forberede nye soldater på operasjonen i Somalia. De nye soldatene skulle etter planen dra til Somalia 15. juni, men ”rotasjonen” ble utsatt med ti dager da kampene blusset opp i Mogadishu tidlig i juni.

Kontingenten for de som dro ut 25. juni var ikke seks måneder slik det pleide å være, men kortere. Dette hang sammen med at det under overgangen fra UNOSOM I til UNOSOM II var blitt skrevet ny kontrakt med soldatene som da var i Somalia. På bakgrunn av det valgte Forsvaret å se på det som om at en ny kontingent var iverksatt og vedtok rotasjonsdato for andre kontingent 28. oktober. De som undertegnet kontrakten ved mandatskiftet hadde imidlertid *fortsatt anledning* til å dra hjem ved ordinær rotasjon i juni 1993.³⁵⁵ På denne bakgrunn ble andre kontingent også forkortet for dem som dro til Somalia 25. juni.

5.3 Da volden i Mogadishu rammet det norske Stabskompaniet

5.3.1 Angrep på norske soldater

Hvordan merket stabskompanisoldatene kampene i Mogadishu? Ble de rammet av volden?

Soldatene i Stabskompaniet hadde i forbindelse med overgangen til UNOSOM II i mai 1993, byttet leir fra flyplassen i Mogadishu, til den amerikanske ambassaden hvor de *egentlig* skulle ha vært forlagt allerede fra desember 1992. Ambassadebygningen lå inne i Mogadishu by, noe avskjermet fra øvrig bebyggelse, men fremdeles med en mye mer urban beliggenhet enn flyplassen.

Soldatene i Stabskompaniet hadde derfor hørt skuddsalvene og merket rystningene fra granatnedslag i lengre tid, da det første angrepet i den norske leiren plutselig kom. Rundt midnatt 8. juni klarte en bevæpnet somalier å ta seg *inn i leiren* hvor soldatene akkurat var i ferd med å legge seg. Somalieren, som klarte å flykte etter angrepet, spredde i løpet av 5-10 minutter heftig frykt blant stabssoldatene med en rekke skuddsalver. Stabskompaniet, som tidligere samme dag – på bakgrunn av en ny sikkerhetsordre – hadde innført både alkoholforbud og hjelmpåbud, ble på kort tid evakuert inn i en tilstøtende murbygning hvor de gikk i dekning.

---

³⁵⁴ DKØ, boks 618: ”Evaluering fagkurs MP UNOSOM” 4. juni 1993; DKØ, boks 618: ”Forslag til utdanningsprogram for vaktropp”, utydelig dato.

³⁵⁵ Informant 1.

Inntrengeren traff ingen av de norske soldatene, men spredte en velbegrunnet panikk i leiren.³⁵⁶ Hendelsen representerte en brå overgang for det som til da hadde vært en relativt udramatisk FN-operasjon for stabssoldatene.

Ganske nøyaktig en måned senere kom det neste angrepet på den norske forlegningen. Den 9. juli 1993 slo en granat ned midt i den norske leiren. Granaten traff 4-5 meter fra velferdsteltet hvor Stabskompaniet hadde fått ordnet seg med vektløfterutstyr, og bare tretti meter fra hvor flere av forlegningsteltene lå. Granatsplintene unngikk til alt hell å treffe noen av de som oppholdt seg i *umiddelbar nærhet*, selv om to stykker ”ble tilgriset av krutt slam” og ”mørbanket av trykket”.³⁵⁷ Fire andre som stod litt lenger unna var derimot ikke like heldige, de ble alle truffet av granatsplinter: En i venstre maveregion, en annen i armene, den tredje i ryggen og hodet, mens fjerdemann ble truffet i håndflaten.³⁵⁸ Selv om de ble truffet i til dels vitale organer, ble alle skadene regnet som ”lettere skader”.³⁵⁹ Splintene kunne trekkes ut på sykestua, og allerede to dager senere var soldatene tilbake i arbeid.³⁶⁰

Den 15. september smalt det igjen. To norske kokker var godt i gang med å tilberede dagens lunsj da en granat helt uforvarende slo ned samme sted som to måneder i forveien. Den ene kokken trodde først det var en av gassbrennerne som var blitt ødelagt, før han noen sekunder senere kjente en stikkende smerte i venstre legg, og skjønnte at det var snakk om et granatnedslag. De to skadde kokkene fikk umiddelbart hjelp av kollegaene sine til å evakuere inn i ”aggregathuset” som var deres nærmeste tilfluktssted. Også disse skadene ble betegnet som ”lette”, hvorpå kokkene var tilbake i arbeid allerede den etterfølgende dag.³⁶¹

Det må derfor ha følt dramatisk da *de samme kokkene* tre dager senere, nok en gang ble utsatt for et granatnedslag. I løpet av kort tid falt det fire granater ned over ambassadeområdet. Granatene slo ned på alle sider av messeområdet hvor de norske kokkene var i gang med å forberede nok en lunsj. Til alt hell ble ingen av kokkene skadet, men et telt som sto 4-5 meter unna ble gjennomboret med minst 70 splinter.³⁶² I følge ”informant 4” skjedde granatnedslaget akkurat der matkøen pleide å stå før servering.³⁶³

---

³⁵⁶ RAFA 3808, boks 2: Telefaks fra feltprest til feltprost, 8. juni 1993.

³⁵⁷ RAFA 3808, boks 1: Telefaks fra feltprest til feltprost, 26. juli 1993.

³⁵⁸ UD 26.6/109: ”FN. UNOSOM II. FN's rapport om såret norsk personell”, faks fra FN-delegasjonen til UD, 12. juli 1993.

³⁵⁹ Ibid.

³⁶⁰ RAFA 3808, boks 7: ”Sak: Rapport i forbindelse med bombekasternedslag”, rapport fra Stabskompaniet til diverse instanser, 11. juli 1993.

³⁶¹ RAFA 3808, boks 7: ”Sak: Rapport etter personellskade i NORCOY II UNOSOM”, rapport fra Stabskompaniet til diverse instanser, 17. september 1993.

³⁶² RAFA 3808, boks 7: ”Vitnerapport angående nedslag av bombekaster”, rapport fra militærpolitiet i Stabskompaniet, 18. september 1993.

³⁶³ Informant 4.

Noen dager senere, den 27. september, ble Stabskompaniet angrepet nok en gang – denne gangen var det kompanisjefen som fikk gjennomgå. Majoren som disponerte en brakke som sin private forlegning hadde akkurat lagt seg ned på sengen for en liten lur, da en granat falt ned like utenfor. Granaten blåste inn alle dører i brakken og knuste klesskapet til offiseren til pinneved. Kompanisjefen ble sendt rett i bakken av det voldsomme trykket, ørene ringte og mannen var full av treflis, men også den gangen gikk det bra: Han var tilbake i arbeid allerede etter noen timer.³⁶⁴

Allerede dagen etter ble Stabskompaniet utsatt for enda et angrep. En MP-Soldat stod på kontrollpost ved inngangen til leiren og sjekket ID-papirer, da en granat falt ned om lag 500 meter fra der han stod.³⁶⁵ Soldaten ble truffet av en granatsplint som gikk inn i høyre tinning og videre inn bak høyre øye.³⁶⁶ Dette var den første skaden som ble betraktet som ”alvorlig”, og soldaten ble av den grunn fraktet tilbake til Norge (med mellomlanding i Nairobi) allerede dagen derpå.³⁶⁷ Ved ankomst i Norge ble han lagt inn på sykehus, hvor han kom seg relativt raskt på fote igjen.³⁶⁸

I starten av oktober var det nok en gang en somalisk skytter inne i leiren. Åtte norske soldater befant seg i nærheten da det som sannsynligvis var en ”snikskytter” begynte å skyte etter tilfeldige UNOSOM-soldater.³⁶⁹ De norske soldatene måtte ”stupe i dekning med kuler susende rundt bena”, men slapp unna med skrekken.³⁷⁰

Hvor mange granater som egentlig falt ned over leiren finnes det ingen god oversikt over, men en av informantene mente at granatene (som var av kinesisk fabrikk) var så ineffektive at de bare eksploderte to av ti ganger.³⁷¹ Ved et tilfelle falt en slik defekt granat ned over naboleiren til Stabskompaniet, hvor et zimbabwisk kompani lå forlagt. Stabssoldatene kunne i sekundene før det de trodde skulle bli et granatnedslag, høre den velkjente plystrelyden som indikerte at en granat var på vei og en panisk stemme på sambandet som skrek ”fire in close”. Alle kastet seg til bakken og ventet, men ingen eksplosjon fulgte. Da soldatene etter noe tid reiste seg forsiktig opp igjen, kunne de derimot høre både sang og jubel fra der hvor den zimbabwiske leiren lå: Granaten hadde slått rett gjennom taket på et av forlegningsteltene og –

---

³⁶⁴ Informant 3; RAFA 3808, boks 5: ”NORCONTICO ukerapport UKE 38-39 1993”, 30. september 1993.

³⁶⁵ Verdens Gang (1993). ”Må leve med granatsplint i hjernen”, artikkel av Harald Vikøyr 3. september 1993.

³⁶⁶ RAFA 3808, boks 5: ”NORCONTICO ukerapport UKE 38-39 1993”, 30. september 1993.

³⁶⁷ UD 26.6/109: ”UNOSOM II. Ulykkesrapport. Norsk soldat alvorlig såret”, telefaks fra Norges FN-delegasjon til UD, 29. september 1993.

³⁶⁸ Bergens Tidende (1993). ”Såret FN-soldat til Haukeland”, artikkel av Ragnhild Hov 1. oktober 1993.

³⁶⁹ Informant 4

³⁷⁰ DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

³⁷¹ Informant 3

til alt hell – ikke gått av. Den gode stemningen skyldtes at zimbabwerne satt og kastet granaten fram og tilbake i tydelig lykkerus over ikke å bli rammet av det som kunne blitt den sikre død.³⁷²

Også utenfor leiren ble nordmenn angrepet. Disse angrepene er dårlig dokumentert, men huskes glimtvis av informantene. Det var eskortetroppen som var målet for de fleste av angrepene. En av informantene mener at eskortetroppen ble utsatt for 4-5 skuddvekslinger i løpet av sommeren og høsten 1993.³⁷³ I alle disse tilfellene skal man ha kommet seg unna ved å skyte varselskudd.³⁷⁴ Ved et tilfelle ble også medlemmer av eskortetroppen forsøkt angrepet med eksplosiver. Dette skjedde da eskortetroppen var på vei til flyplassen med tre biler: En Ford Econline minibuss og to Isuzu SUV-er foran og bak som sikring. Da de nærmet seg flyplassen ble de tatt igjen av en amerikansk Humvee som hengte seg på kolonnen, slik fortsatte det noen hundre meter før gaten helt plutselig ble tømt for mennesker – dette var ikke slik det skulle være, denne gaten var normalt full av folk. I løpet av sekunder skjønnte personellet at noe galt var på gang, her måtte man få snudd raskt! De tre norske bilene snudde på flekken, mens amerikaneren fortsatte. Sekunder senere smalt det: Den amerikanske Humveen fikk motoren blåst ut og ble totalskadd, mens eskortetroppen slapp unna.³⁷⁵

Det kanskje tøffeste for soldatene var likevel frykten som oppstod av å leve i en krigssone. En av de verste formene for frykt opplevde soldatene i eskortetroppen: Soldatene fikk høre at de som en følge av eskortekjøringen for General Montgomery, var blitt satt skuddpremie på.³⁷⁶ Trusselen oppsto som et rykte som nådde ørene til soldatene. Trusselen opplevdes svært belastende og var direkte foranledning til at flere av soldatene i eskortetroppen valgte ikke å ta ”rekap”.³⁷⁷ En annen form for frykt var den snikende og alltid tilstedeværende frykten for at ”noe kan skje”. For enkelte av soldatene var det å måtte gå med splintvest og hjelm inne i egen leir, der man egentlig skulle være trygg, derfor det verste. Det minte dem på den alltid tilstedeværende faren for bombekasterneslag eller snikskyttere.³⁷⁸ En av informantene mente sågar at de som opplevde den største psykiske belastningen var de soldatene som aldri kom seg ut av leiren, de som alltid jobbet innenfor murene og bare hørte om angrepene gjennom den hvinende lyden av fallende granater, eller over en øl med kompisene i ”Nedslagsbar”³⁷⁹ ved endt arbeidsdag.³⁸⁰

---

³⁷² Informant 3

³⁷³ Informant 2.

³⁷⁴ DKØ, boks 617: ”NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport”, 24. oktober 1993.

³⁷⁵ Informant 3.

³⁷⁶ Informant 2.

³⁷⁷ Informant 2.

³⁷⁸ Informant 4.

³⁷⁹ ”Nedslagsbar” var navnet stabssoldatene ga kompanibaren.

³⁸⁰ Informant 1.

For noen ble frykten altomfattende og resulterte i psykiske sammenbrudd og repatriering.³⁸¹ Andre valgte å døyve frykten med litt for mye alkohol noe som også resulterte i flere repatrieringshendelser.³⁸² Det var dessuten flere soldater som ”valgte å repatriere seg selv” fordi de erkjente at deres tålegrense var nådd.³⁸³ Til sammen ble 16 personer repatriert i løpet av andre kontingent, eller 11.5 prosent av den totale styrken. Dette var visstnok den høyeste repatrieringsprosenten i hele UNOSOM.³⁸⁴ Stabskompaniet hadde dessuten den høyeste skadeprosenten i UNOSOM II’s første måneder med syv skadde, eller fem prosent av hele kompaniet.³⁸⁵

Stabskompaniet opplevde gjennom sommeren og høsten 1993 å være midt i en krigssone. Hver dag kunne granatnedslag og skyting høres eller bevitnes. At ikke flere nordmenn ble skadet, eller til og med drept³⁸⁶, ble i Stabskompaniet korrespondanse med norske myndigheter og fagmilitære avdelinger omtalt som et utslag av rene tilfældigheter, eller med feltprestens ord: ”Det kan best karakteriseres som flaks eller englevakt, alt etter øynene som ser”.³⁸⁷

5.4 Reaksjoner på den voldelige vendingen

I løpet av våren, sommeren og høsten 1993 begikk flere UNOSOM-nasjoner overgrep mot somaliere. Det ble av den italienske *Gallo-kommisjonen* sett som sannsynlig at italienske soldater både hadde utført vold og voldtekter i Somalia.³⁸⁸ Kanadiske infanteritropper ble i den offentlig oppnevnte *Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia*, anklaget for drap (som senere førte til domfellelse), vold og tortur.³⁸⁹ På samme måte ble belgiske styrker anklaget for tortur, vold, drap og seksuelle overgrep. Den belgiske offisielt

---

³⁸¹ RAFA 3808, boks 2: ”Situasjonsrapport uke 39 – UNOSOM II”, 3. september 1993.

³⁸² Informant 4.

³⁸³ DKØ, boks 617: ”NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport”, 24. oktober 1993. (Det nevnes i delen hvor sanitetstroppen rapporterer om sin erfaring at ”flere valgte å repatriere seg selv”.)

³⁸⁴ Påstanden om at det var den høyeste repatrieringsprosenten stammer fra stabskompanisoldatene selv. Se: DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

³⁸⁵ Påstanden fremmes av lederen i sanitetstroppen i kontingentrapporten: DKØ, boks 617:

”NORCOY/UNOSOM II kontingentrapport”, 24. oktober 1993.

³⁸⁶ Én stabskompanisoldat ble i desember 1993 drept som en følge av en trafikkulykke: Se: ”RAFA 3808, boks 3” for dokumenter om saken.

³⁸⁷ RAFA 3808, boks 1: Telefaks fra feltprest til feltprost, 26. juli 1993.

³⁸⁸ Gallo-kommisjonens to rapporter – ”Relazione conclusiva sui fatti di somalia” (1997) og ”Relazione conclusiva” (1998) – er oppsummert i Amnesty Internationals engelske årsrapport av Italias arbeid mot tortur: *Italy: A Briefing for the UN Committee Against Torture*, <www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/002/1999/en>, (sist aksessert 6.11.2014), 1999: 9-14.

³⁸⁹ *Dishonoured Legacy: The Lessons of the Somali Affair: Report of the Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia*, kan lastes ned fra Queens University sine nettsider: <space.library.queensu.ca/handle/1974/6881>, (sist aksessert 6.11.2014), Ottawa 1997.

utnevnte kommisjonen *Commission d'enquête Somalie* fikk i oppdrag å utrede hele 268 påståtte tilfeller av overgrep.³⁹⁰ Også amerikanske tropper har blitt anklaget for tilfeller av unødvendig voldsbruk. I disse tilfellene dreide det seg om blant annet å skyte inn i store folkemengder, hvor man ikke kunne skille vanlige mennesker fra militser.³⁹¹ Et flertall av de påståtte overgrepene ble utført i samme tidsrom som UNOSOM opplevde den ”voldelige vendingen” i Mogadishu.

5.4.1 Begikk norske soldater overgrep i Somalia?

Begikk norske soldater overgrep i Somalia? Det har blitt påstått. I Søndagsrevyen på NRK 25.2.2007 hevdet en anonym norsk UNOSOM-veteran at norske soldater begikk overgrep i Somalia.³⁹² Sekvensen der påstanden rettes begynner med at reporteren legger premissene for klippet ved å si ”Det hendte at enkelte av de norske FN-soldatene begikk overgrep mot sivile”. Deretter starter intervjuet mellom reporteren (”R”) og UNOSOM-veteranen (”UV”):

UV: ”Det er noen episoder på det, hvor vanlig sånn soldatetikk kanskje ikke ble helt fulgt”. R: ”Hva kan du fortelle om det da?” UV: ”Nei det har jeg ikke lyst til å fortelle noe om.” R: ”Var det overgrep mot sivile?” UV: ”Ja, hva du legger i overgrep? Men, ja du kan nok kalle det dét. Ikke seksuelle overgrep, men ja bruk av makt.” R: ”Utført av nordmenn?” UV: ”Ja.” R: ”Hva tenker du om det nå i ettertid?” UV: ”Det har jeg tenkt på både da, etter og nå. Det er veldig uheldig”.³⁹³

Deretter intervjues en tidligere norsk UNOSOM-offiser, og samtalen dreier seg inn på det nyhetsinnslaget *også* kretser rundt: Drepte norske soldater sivile i Somalia? Nyhetsinnslaget presenterer tre indisier for at så skjedde: 1. Den anonyme soldaten forteller om en gang han og eskortetroppen returnerte fra flyplassen for så å havne midt i en skuddveksling mellom stridende somaliere. Eskortetroppen ble fanget i kryssild hvorpå en somalier som kom ut av en døråpning med Kalasjnikov siktet opp mot bilen hvor soldaten satt, for så å bli skutt ”inn i døråpningen igjen” av ”en nordmann”. 2. Reporterstemmen presenterer deretter det andre indisiet: ”Flere FN-soldater som deltok i Somalia bekrefter at de var involvert i episoder hvor sivile blir drept” (...) ”Ofte ble hendelsene forbigått i stillhet. Noen ble ikke en gang

---

³⁹⁰ Alex de Waal, U.S. War Crimes in Somalia, *New Left Review*, 30, 1998: 131-144; *Amnesty International News*, <<http://www.amnesty.org/en/library/info/NWS21/005/1997/en>>, (sist aksessert 6.11.2014), 1997 vol. 27 no. 5: 1.

³⁹¹ Alex de Waal, U.S. War Crimes in Somalia, *New Left Review*, 30, 1998: 131-144.

³⁹² NRK (2007): Søndagsrevyen. 25. Februar. [Hentet 6. 11.2014 fra] <<https://www.youtube.com/watch?v=-mcqXNJ-VuU>>

³⁹³ NRK (2007): Søndagsrevyen. 25. Februar. [Hentet 6. 11.2014 fra] <<https://www.youtube.com/watch?v=-mcqXNJ-VuU>>

innrapportert”. 3. Det tredje indisiet som presenteres er at UNOSOM-offiseren mot slutten av innslaget igjen presenteres ved at reporteren sier: ”En av dem som hadde ansvaret beklager at det norske samfunnet ikke fikk vite om de alvorligste hendelsene”. Deretter klippes offiseren inn med følgende utsagn³⁹⁴: ”Her har det vært informasjonssvikt i fra Forsvarets øverste ledelse når det gjelder denne typen hendelser, fordi man ikke har hatt noe kultur for det”.³⁹⁵

Støtter oppgavens kildegrunnlag påstandene fremført av NRK? La oss først se på påstanden om at sivile somaliere ble drept. Det er i det skriftlige kildematerialet – også det som tidsmessig ligger utenfor rammen av oppgaven – ikke referert til drepte sivile Somaliere. Dette tar imidlertid TV-innslaget høyde for ved at reporteren etter historien om somalieren som ble ”skutt inn døråpningen” spør den anonyme UNOSOM-veteranen: ”Kan det hende at sånne skyteepisoder ikke ble rapportert inn”? Hvorpå veteranen svarer: ”Det kan godt tenkes ja, for jeg har ikke hørt om den episoden eller lest om den noen steder. Den jeg sjøl var med på”.³⁹⁶ De *muntlige kildene* har imidlertid heller ikke kommentert hendelser der norske soldater har begått overgrep eller drept sivile somaliere. Det utelukker ikke at soldater i Stabskompaniet noen ganger måtte skyte: MP-laget hadde under såkalt ”takvakt” (i leiren) ordre om ”å skyte rettet ild ved mistanke om angrep”.³⁹⁷ MP-laget hadde faktisk som vaktlag *alltid* ordre om å skyte ved mistanke om angrep: De bemannet porten ”gate A1” i leiren, en port de hadde ansvar for å vokte hele døgnet. Det er dessuten vanskelig å avslå sannhetsgehalten når en UNOSOM-veteran står direkte frem på TV og sier at han var med på en episode der en bevæpnet sivil somalier ble ”skutt inn i døråpningen igjen”. Men som den anonyme UNOSOM-veteranen påpeker: Han var bevæpnet. Sivil er det mulig han var, men i følge UNOSOM II ”Rules of Engagement” (ROE) hadde soldatene lov til å skyte for å drepe om de selv var i livsfare.³⁹⁸

Hva med overgrep da? Innenfor oppgavens avgrensning i tid (4. september 1002 – 28. oktober 1993) fremkommer det ingen slike opplysninger hverken i det skriftlige kildematerialet eller i de muntlige intervjuene. Men i perioden etter (30. desember 1993) fremkommer det en hendelse som *kan* være det den anonyme UNOSOM-veteranen refererer til: Et av UNOSOMs mannskap ble prøvd fratatt et armbåndsur, hvorpå han trakk en ”boot knive” og skar den antatte

---

³⁹⁴ Her er det ikke nødvendigvis offiseren som *påstår* noe. Det er minst like sannsynlig at NRK (med eller uten vilje) har klippet noe tendensiøst.

³⁹⁵ NRK (2007): Søndagsrevyen. 25. Februar. [Hentet 6. 11.2014 fra] <<https://www.youtube.com/watch?v=-mcqXNJ-VuU>>

³⁹⁶ NRK (2007): Søndagsrevyen. 25. Februar. [Hentet 6. 11.2014 fra] <<https://www.youtube.com/watch?v=-mcqXNJ-VuU>>

³⁹⁷ DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

³⁹⁸ For UNOSOM II’s mandat se: Trevor Findlay, *The Use of Force in UN Peace Operations*, New York 2002: 423-424.

tyven i hånden.³⁹⁹ Soldaten ble på bakgrunn av denne og tre hendelser av varselskudd i dagene umiddelbart rundt knivstikkingen, ansett for å ha en ”lav tåleranseterskel (sic!)” og repatriert.⁴⁰⁰ (Om mannen som ble skåret i hånden ble tatt hånd om eller kompensert for skaden sier kildene ingen ting om.)

En forsiktig konklusjon på spørsmålet om norske soldater begikk overgrep i Somalia er at det ut fra mine undersøkelser (med unntak av knivepisoden) verken kan bekreftes eller avkreftes. Det skriftlige kildematerialet peker ikke på at noe sånt har skjedd og intervjuene har heller ikke gitt slike indikasjoner. På den annen side er ikke *alle* 270 veteraner fra UNOSOM intervjuet. Soldater med erfaring fra tredje og siste kontingent er heller ikke intervjuet.

Spørsmålet om norske soldater drepte ”sivile somaliere” er vanskelig å gi noe entydig svar på. Her må vi ta høyde for en mulig sammenblanding av ”sivil” og ”milit” . Det kan være at milit-soldater som ikke bar uniformer har blitt skutt. Disse kan ha fortonet seg som ”sivile”. Men militser med våpen i hånd kan vel neppe sies å tilhøre kategorien ”sivile”. Og det var ikke spesifisert i UNOSOMs ”Rules of Engagement” at en angriper måtte være *uniformert* eller *yrkessoldat* for at rettet ild skulle være lov.⁴⁰¹

5.4.2 En norsk reaksjon?

Hvis det forekom noen reaksjon i det norske Stabskompaniet må det ha vært gjennom det soldatene selv omtalte som ”lønnskampen”. Lønnskampen handlet om to ulike oppfatninger om hva som skulle brukes som grunnlag for utregning av en anstendig lønn. På den ene side var det departementene, representert ved Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet, med sin *generelle og konsekvente* tolkning av lønnsspørsmål. På den annen side var det soldatene med sine *erfaringsorienterte* tolkninger av lønnsspørsmålet. Fordi lønnskampen kan sies å ha sin opprinnelse i forhold som lå *forut* for den lønnskonflikt som oppstod sommeren 1993, vil jeg først foreta et lite tilbakeblikk.

Den departementale tolkningen hadde sin bakgrunn i lønnsforhandlinger foretatt høsten 1992 (se fotnote for forhandlingsparter).⁴⁰² Allerede i september 1992 hadde de første

---

³⁹⁹ RAFA 3808, Boks 6: ”Rapport om knivbruk 30.12.93”, 30. 12.1993.

⁴⁰⁰ RAFA 3808, boks 6: ”Vedrørende repatriering av xx xx” (navn er fjernet av forfatter for å beskytte identiteten til vedkomne), 12.1.1994.

⁴⁰¹ Findlay 2002: 423-424

⁴⁰² Partene som forhandlet om lønn var fra arbeidsgivers side Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet (sistnevnte var ikke til stede under selve forhandlingene, men virket som premissleverandør ved å formulere flere av Forsvarsdepartementets argumenter i forkant). Og fra arbeidstakers side: Norsk Offiserforbund og Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforening (på vegne av offiserene), Befalets Fellesforbund (på vegne av øvrig befal), Norsk Tjenestemannslag og Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund (på vegne av menige og korporaler). Partene ble enige i løpet av få timer med forhandlinger 30. september 1992. Se: FD 016.41: ”Lønns- og arbeidsvilkår for eventuelt norsk FN-personell til Somalia (UNOSOM)”, 2. oktober 1992.

lønnsforhandlingene i forbindelse med UNOSOM både blitt startet og sluttført. Disse lønnsforhandlingene foregikk *uten* at det fantes soldater, befal eller offiserer tilknyttet operasjonen til stede: Ingen hadde tegnet kontrakt med Forsvaret om deltagelse i UNOSOM – på tidspunktet for forhandlingene var ikke en gang den formelle forespørselen om deltagelse i UNOSOM mottatt. Partene som forhandlet gjorde det derfor på et *generelt* grunnlag og uten tvil med øye på øvrige FN-operasjoner som sådan. Kravene de rettet ovenfor myndighetene høsten 1992, var nesten identisk med de betingelser som norske FN-soldater i Libanon (UNIFIL), Balkan (UNPROFOR) og Kuwait (UNIKOM) opererte under. Det eneste *særskilte* lønnskrav som ble rettet fra arbeidstakerorganisasjonene i forbindelse med UNOSOM (som på tidspunktet for forhandlingene fremdeles var en rimelig *ukjent* operasjon med tanke på forutsetninger og arbeidsoppgaver) var at hvis det ikke ble innvilget skattefritak på ”ulempegodtgjørelsen” slik andre FN-operasjoner var blitt innrømmet, måtte dette kompenseres ved at myndighetene ga en forhøyet ulempegodtgjørelse som kompenserte for skattetrekket. I tillegg til dette lønnskravet, ble det også rettet krav om at staten forhøyet sin maksimale utbetalingserstatning ved alvorlig skade fra 15G til 60G. Det siste var et forhandlingspremiss som ble lagt inn fordi man på det tidspunktet antok at private forsikringsselskap kunne være uvillige til å forsikre mannskapet på vegne av staten, slik det var gjort i andre FN-operasjoner.⁴⁰³

Avtalen som partene falt ned på var derfor sterkt påvirket av andre FN-operasjoner, noe ordlyden i avtaleteksten også la vekt på ved flere ganger å referere til Libanon og Jugoslavia som mal for den utarbeidede avtalen. Det eneste *særegne* unntaket operasjonen ble innrømmet var en maksimumserstatning fra staten (i det tilfelle private forsikringsselskap ikke ville ta på seg forsikringsansvar) på 30G i stedet for 15G ved alvorlig skade. Ekstra ulempegodtgjørelse ble ikke innvilget.⁴⁰⁴

Det viktigste poenget med lønnsforhandlingene fra arbeidsgivers side (og muligens også fra arbeidstagers side) var å legge seg *så nært som mulig* opptil andre FN-operasjoners avtaleverk. For staten – representert ved departementene – hadde dette sin bakgrunn i at det på det tidspunkt ikke fantes en *felles* avtalemal for FN-operasjoner, *men* at man arbeidet med å få på plass en slik mal: Forsvarsdepartementet planla i samme tidsrom som lønnsforhandlingene

---

⁴⁰³ I) Befalets Fellesorganisasjon: FD 016.41: ”Norsk personell til UNOSOM/SOMALIA – krav”, forhandlingsdokument fra BFO, 25. september 1992.; II) Forsvarets Sivile Tjenestemenns Landsforbund: FD 016.41: ”Krav om forhandlinger”, forhandlingsdokument fra FSTL, 21. september 1992.; III) Norsk Tjenestemannslag: FD 016.41: ”Forhandling vedrørende UNOSOM”, forhandlingsdokument fra NTL, 25. september 1992.; IV) Norsk Offiserforbund: FD 016.41: ”Krav om forhandlinger”, forhandlingsdokument fra NOF, 21. september 1992.

⁴⁰⁴ FD 016.41: ”Protokoll fra møte i Forsvarsdepartementet”, referat fra lønnsforhandlingene, 30. september 1992.

å sende ut en høringsuttalelse om et felles avtaleverk for FN-operasjoner. Fordi Forsvarsdepartementet la til grunn at en høringsuttalelse kom til å resultere i et felles avtaleverk for alle utenlandsoperasjoner, var de svært lite interesserte i å inngå arbeidskontrakter som kunne gi *en* FN-operasjon andre vilkår enn øvrige FN-operasjoner.⁴⁰⁵

For soldatene i Somalia så situasjonen imidlertid annerledes ut enn fra departementskontorene. Da volden i Somalia tiltok i juni 1993, rettet UNOSOM-soldatene krav om *ekstra* risikotillegg utover de 3000 kronene de allerede (og som i mellomtiden var blitt gjort skattefritt⁴⁰⁶) mottok. Dette kunne de gjøre fordi det originale avtaleverket ga muligheter for nye forhandlinger *hvis* forutsetningene for operasjonen skulle endre seg. En av de viktigste forutsetningene for den opprinnelige arbeidsavtalen var at UNOSOM var å betrakte som en *fredsbevarende* operasjon. Dette kunne imidlertid ikke hevdes sommeren 1993. Av den grunn gikk Forsvarsdepartementet med på kravet om en re-forhandling av avtalen. Forhandlingskravet ble rettet gjennom arbeidstakerorganisasjonene, og de noe forsinkete forhandlingene tok til på ettersommeren 1993 (7-10 september). Arbeidstakerorganisasjonene gikk inn i forhandlingene med et krav om tillegg i den skattefrie ulempegodtgjørelsen på 5000 kroner utover de 3000 kronene soldatene allerede mottok. Til sammen krevde de altså en ulempegodtgjørelse på 8000 kroner for menige og korporaler hver måned. I forhandlingene ble den ekstraordinære ulempegodtgjørelsen forhandlet ned til 1200 kroner ekstra pr. måned, og gitt tilbakevirkende virkning til og med 16. juni samme år.⁴⁰⁷

Det tok imidlertid ikke lang tid før stabskompanisoldatene igjen følte misnøye med lønnsbetingelsene. I slutten av september – etter de ovenfor nevnte bombekasterneslagene i leiren – begynte det å murre. Motivasjonen i kompaniet var laber: Rundt middagsbordet snakket soldatene om at man håpet neste bombekasterneslag ikke ville ramme en selv. At Forsvaret ikke ville bevilge mer penger kunne man ikke fatte.⁴⁰⁸

Da ”Battle of Mogadishu” tok fatt 3-4 oktober rant begeret over for flertallet i Stabskompaniet. Tillitsmennene i kompaniet ble engasjert og en pressemelding med følgende overskrift rettet til landets avisredaksjoner sendt ut: ”Det norske stabskompani i Somalia reiser hjem”. I den firesiders lange pressemeldingen ble kompaniets frustrasjoner luftet for allmennheten: Om lønnsøkningen tidligere i september ble det sagt at den følte som ”et slag i

---

⁴⁰⁵ Se: FD 016.41: ”Skattefri ulempegodtgjøring – militært FN-personell til FN-tjeneste i Somalia”, brev fra forsvarsministeren til finansministeren, 30. september 1992.

⁴⁰⁶ FD 016.41: ”Skattefri ulempegodtgjøring – militært personell til FN-tjeneste i Somalia”, brev fra FD til finansdepartementet, uten dato men sortert i slutten av september 1992 i arkivet.

⁴⁰⁷ FD 016.41: ”Lønnsforhold – Stabskompaniet – Somalia – UNOSOM II”, pressemelding fra FD, 11. oktober 1993.

⁴⁰⁸ RAFA 3808, boks 2: ”Ukerapport uke 38-39”, 30. september 1993.

ansiktet, og som et hån mot den innsatsen vi gjør midt i en krigssone”.⁴⁰⁹ Videre mente man om sikkerhetssituasjonen at ”det er sannsynlig at flakskvoten vår snart er brukt opp, og at situasjonen er en helt annen enn den var da vi fikk tillegget på 40 kroner dagen”.⁴¹⁰ Misnøyen resulterte i kollektiv oppsigelse: ”Det er beklagelig at vi ikke møter større forståelse på politisk hold i Norge, og konsekvensen blir derfor at 95 % av Stabskompaniet sier opp sine kontrakter og reiser hjem”.⁴¹¹ Etter ovenfor nevnte repatrieringer var det 126 soldater igjen i kompaniet på dette tidspunktet, av disse hadde man underskrift fra 117. Av de resterende ni ble det sagt at ”7 stykker er på permisjon og disse har vi ikke fått tak i enda, men vi regner det som overveldende sannsynlig at de skriver under ut fra tidligere utsagn fra dem (...) Kun to stykker har funnet det umulig å være med på oppsigelsen, da de er arbeidsledige i Norge. Disse har likevel stilt seg fullt ut solidariske med resten av kompaniet”.⁴¹²

Hvor dramatisk var masseoppsigelsen? Brevet ble sendt ut 10. oktober, altså vel 20 dager før planlagt rotasjon. Av soldatene som da stod i Somalia skulle 60 ta ”rekap”.⁴¹³ I følge Forsvarets Overkommando sa 51 av disse opp kontraktene sine.⁴¹⁴ Med andre ord var det en litt mindre dramatisk oppsigelse enn pressemeldingen tilsa, men fremdeles drastisk nok.

Lønnskampen gikk utenfor alle normale lønnsforhandlingskanaler, den var ikke organisert av fagforeningene selv om disse etter hvert støttet opp om kravet. Det som fulgte pressemeldingen var derfor en lønnskamp ført gjennom media. Allerede dagen etter pressemeldingen, 11.10.1993, trykket avisene nyheten: ”Somaliasoldater vil ha tillegg” (Aftenposten), ”Norske Somalia-soldater i lønns-krig” (VG), ”Norges FN-styrke i Somalia reiser hjem” (Bergens Tidende).⁴¹⁵

For Forsvarsdepartementet ble det oppfattet som en lei situasjon at saken ble tatt til pressen. De forsøkte derfor å distansere seg mest mulig. I en pressemelding sendt ut 11.10.1993 spesifiserte de at Forsvarsdepartementet ikke var rette adressat for et direkte krav fra soldatene, og at et slikt krav måtte komme fra arbeidstakerorganisasjonene.⁴¹⁶ Faktisk kom

---

⁴⁰⁹ DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

⁴¹⁰ Ibid.

⁴¹¹ DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

⁴¹² DKØ, boks 618: ”Det norske Stabskompaniet i Somalia reiser hjem”, pressemelding fra Stabskompaniet, 10. oktober 1993.

⁴¹³ Rekap er et militært slenguttrykk for også å delta i en etterfølgende kontingent, i samme operasjon.

⁴¹⁴ NTB (1993): ”Somalia 51 FN-soldater trekker seg”, artikkel 12. oktober 1993.

⁴¹⁵ Aftenposten (1993): ”Somaliasoldater vil ha tillegg”, artikkel uten oppgitt forfatter 11. oktober 1993; Verdens Gang (1993): ”Norske Somalia-soldater i lønns-krig”, artikkel av Lars Chr. Wegner 11. oktober 1993; Bergens Tidende (1993): ”Norges FN-styrke i Somalia reiser hjem”, artikkel uten oppgitt forfatter 11. oktober 1993.

⁴¹⁶ FD 016.41: ”Lønnsforhold – Stabskompaniet Somalia – UNOSOM II”, pressemelding fra FD 11. oktober 1993.

arbeidstakerorganisasjonene på banen allerede samme dag, men uten at det bidro til å dempe konflikten.⁴¹⁷ De neste dagene gjorde Stabskompaniet nemlig ytterligere fremstøt gjennom media. Under overskriften ”Boikott FN-styrken i Somalia” i Bergens Tidende 13. oktober stod for eksempel en løytnant fra Stabskompaniet fram. Løytnanten, som også var tillitsvalgt for befalet i kompaniet, oppfordret eventuelle erstatningsmannskaper til å takke nei til tjeneste i Somalia.⁴¹⁸

Det var nettopp denne type utspill som gjorde at Stabskompaniet ikke vant fram i lønnskampen. Avstanden mellom partene var altfor stor, og med en ”tredje front” i media valgte heller Forsvarsdepartementet å anskaffe erstatningsmannskap for soldatene enn å risikere langvarige og vanskelige forhandlinger. Den 15. oktober, etter en dag med rekrutteringsarbeid, kunne Forsvarsdepartementet fortelle media at saken nå var løst med at det var funnet erstatningsmannskap for alle soldatene.⁴¹⁹ Med det var også alle krav fra stabskompanisoldatene avvist.⁴²⁰

Konsekvensene for Forsvaret var at det i perioden etter andrekontingents ”rotasjon” 28. oktober 1993, var et underskudd på omtrent 50 mann frem til erstatningsmannskapet kom på plass 15. november. Med andre ord gikk Stabskompaniet for redusert kapasitet i vel to og en halv uke. Juridisk var det imidlertid ingen ting i veien for soldatene å si opp kontraktene sine. Da de var å anse som vanlig ansatte, brydde Forsvaret seg ikke med hva motivasjonen for oppsigelsen var. Forsvaret anså det dessuten som *problematisk* å skulle ta saken videre. For som FO antydte: ”FO kan ikke utelukke at tjenesteforholdene har utviklet seg på en måte som ikke var spesifikt dekket i tilgjengelige informasjoner ved kontraktsinngåelse eller etter de siste forhandlingene. Slike forhold vil kunne komme frem i en rettssak”.⁴²¹

Var den krigshandlingene i Mogadishu eneste årsak til at Stabskompaniet valgte å gå til ”lønnkamp”? Det er ingen grunn til å betvile at den bakenforliggende årsaken for forhandlingene var bombekasternes slag, skader og frykt. Men hvorfor tok motreaksjonen form av krav om økt risikotillegg og deretter ”lønnkamp”? Akkurat dette er litt vanskelig å få tak på men det *kan* ha handlet om at soldatene *sammenlignet* med tidligere erfaringer (Libanon), så at sikkerhetsbildet var vesentlig forskjellig fra Somalia, og derav trakk konklusjonen at de fikk utbetalt en urimelig lav ulempegodtgjørelse. Det finnes imidlertid ingen holdepunkter for å si

---

⁴¹⁷ FD 016.41: ”Anmodning om hastemøte – Situasjonen for Stabskompaniet i Somalia” Brev fra Norges Offiserforbund (NFO) på vegne av NFO og Norsk Tjenestemannslag, 11. oktober 1993.

⁴¹⁸ Bergens Tidende (1993): ”Boikott FN-styrken i Somalia”, artikkel uten forfatter 13. oktober 1993.

⁴¹⁹ NTB (1993): ”FN-styrken snart fulltallig igjen”, artikkel 15. oktober 1993.

⁴²⁰ Bergens Tidende (1993): ”Ingen tillegg for Somalia-soldatene”, artikkel av Ole Irgens 16. oktober 1993.

⁴²¹ FD 016.41: ”Krav fra tillitsvalgte ved HQ NORCOY/UNOSOM II”, 25.11.1993.

at dette var tilfellet. I det skriftlige kildematerialet blir andre operasjoner aldri nevnt som utgangspunkt for sammenligninger, og i intervjuene har ingen av informantene gitt uttrykk for at den slags sammenligninger forekom. På den annen side ville kanskje ikke stabskompanisoldatene bruke andre FN-operasjoner som brekkstang, fordi dette kunne bli oppfattet som *usolidarisk*. Lønnsforhandlinger handler jo i stor grad nettopp om solidaritet

Libanon kan imidlertid ha hatt en annen innvirkning. I Libanon 15 år før, i 1978, hadde det oppstått en lignende konflikt rundt ulempegodtgjørelsen til UNIFIL-soldatene. Denne saken ble til slutt løst i voldgiftsdomstolen, men ikke uten betydelig medieoppmerksomhet. På samme måte skapte ”vakttillegget” uro i tidsrommet rundt 1980, før lønsspørsmålet igjen kom på banen våren 1990. Den gang – i 1990 – vant UNIFIL-soldatene frem i forhandlingene med Forsvarsdepartementet. De ble innrømmet både økt lønn og velferdsgoder.⁴²² Konflikten i 1990 var et resultat av en *uttalt* sammenligning utenlandsoperasjoner i mellom. Den var blitt utløst av at soldatene i UNIFIL *sammenlignet* sine vilkår med mannskapet på KV Andenes i Persiabukten: Til UNIFIL-soldatenes forargelse hadde mannskapet på KV Andenes langt bedre lønnsforhold enn dem selv.⁴²³

Det er ikke urimelig å tenke at det blant UNOSOM-soldatene var en bevissthet rundt UNIFIL sin historie. Det var – som vi tidligere har sett – en høy gjennomstrømming av soldater fra UNIFIL til UNOSOM. Det er dessuten heller ikke umulig at noen av soldatene som var i Somalia høsten 1993 også hadde vært i Libanon våren 1990.

5.5 Konklusjon

Fra departementenes og Regjeringens side var det velkomment med en overgang til et mandat med basis i FN-paktens kapittel VII. For Regjeringen var dette en fin mulighet for å få prøvd ut intensjonene fremmet i stortingsmeldingen ”Beredskap for fred”. Utredningsfasen bar imidlertid – i likhet med oppsettet til første kontingent – preg av at sikkerhetssituasjonen ikke ble vurdert ordentlig.

Forsvaret gjennomførte en mer grundig oppsettings- og utdanningsperiode enn før første kontingent. Oppsettende avdeling IR 4 poengterte at de hadde gode erfaringer med å bruke *erfaringsbasert* utdanning i etterfølgende kontingenter, noe utdanningsperioden til Stabskompaniets andre kontingent også bar preg av: utdanningsperioden ble utvidet fra en til

---

⁴²² Strømmen 2005: 243-246.

⁴²³ Ibid: 246.

tre uker, en bred fellesutdanning ble innført, fagutdanningen var mye mer konsis enn under første kontingent og kompaniet ble tilført nytt og moderne utstyr tilpasset operasjonen.

Stabskompaniet ble i stor grad rammet av den voldelige vendingen i UNOSOM II. Skadeprosenten i Stabskompaniet var mellom juni og september 1993 på fem prosent, noe som i følge et brev forfattet av Stabskompaniet selv var høyeste skadeprosent for noen nasjonal kontingent i UNOSOM II. Det høye voldsnivået førte til mye *frykt* blant soldatene i Stabskompaniet. Frykten ga seg igjen utslag i psykiske sammenbrudd, økt alkoholforbruk, og ikke minst mange repatrieringer. Stabskompaniet hadde i løpet av andre kontingent hele 16 hjemsendelser, et antall som visstnok også var det høyeste for noen nasjonal kontingent.

Stabskompaniet reagerte på volden i operasjonen ved å gå til det de selv omtalte som ”lønnskampen”, med kollektiv oppsigelse som resultat. Lønnskampen ble startet *utenfor* fagforeningssystemet og ble av den grunn først og fremst ført i pressen. Forsvarsdepartementet prøvde i størst mulig grad å distansere seg fra ”lønnskampen” og valgte til slutt ikke å imøtekomme soldatenes krav, men heller rekruttere nye soldater som kunne overta deres plass.

Kapittel 6. Konklusjon

Spørsmålet jeg stilte i innledningen var: *Hva var de norske stabskompanisoldatenes erfaringer i UNOSOM?* For å svare på dette delte jeg problemstillingen inn i tre underspørsmål, hvor jeg undersøkte følgende ut fra hovedproblemstillingen: Hva var utfordringene i operasjonen? Hvordan påvirket det soldatene? På hvilken måte ble utfordringene håndtert?

6.1 Erfaringer fra oppsettings- og utdanningsperioden

Hva var utfordringene i operasjonen? Den 4. september 1992 mottok Forsvarsdepartementet forespørsel fra FN om deltagelse i UNOSOM med et stabskompani. Forsvarsdepartementet utredet konsekvensene ved deltagelse ut fra to vurderingskriterier: Økonomi og FN-beredskapsstyrken. Spesielt var man opptatt av om et ”ja” til UNOSOM ville kunne være til hinder for en utvidet norsk deltagelse i FN-operasjonen UNPROFOR på Balkan. Da verken økonomien eller FN-beredskapsstyrken viste seg å være til hinder for deltagelse, konkluderte Forsvarsdepartementet med at Norge burde sende et stabskompani til Somalia.

Forsvarsdepartementet gjorde ingen vurdering av sikkerhet knyttet til Stabskompaniets deltagelse i UNOSOM. Da det senere ble rettet ytterligere tre forespørsler om norsk deltagelse i UNOSOM, ble en sikkerhetsvurdering av disse sin deltagelse foretatt, hvorpå man besluttet å takke nei. Ingen ny vurdering av Stabskompaniets sikkerhet ble foretatt – i stedet ble det signalisert at det var viktig at Norge sto ved sin forpliktelse om et stabskompani.

Den politiske delen av beslutningen ble avgjort ved at Forsvarsdepartementet ved en *prosedyrefeil* fremmet en ”uformell henvendelse” for kongelig resolusjon. Dermed hadde Norge allerede forpliktet seg til å stille med et stabskompani da den ”offisielle forespørselen” kom.

Akershus infanteriregiment nr. 4 (IR 4) hadde ansvaret for oppsetting og tilrettelegging av utdanningsperioden. IR 4 hadde også ansvar for oppsett av UNIFIL-, UNPROFOR og andre FN-kontingenter. Erfaringene med oppsett av andre FN-operasjoner var med på å forme Stabskompaniets oppsetting og utdanning. Først rekrutterte IR 4 soldater ut fra samme lister og med samme vurderingskriterier som til øvrige FN-operasjoner. Ingen egen prosess ble satt i gang for å rekruttere soldater til UNOSOM. Dette til fortvilelse for Stabskompaniets ledelse som ønsket færrest mulig ”FN-veteraner”. Deretter ble det sendt ut et rekognoseringslag, som på bakgrunn av økonomiske prioriteringer og frafall ble redusert fra seks til to mann. Disse to produserte en rapport som ble oppfattet som et tynt grunnlag å drive utdannings- og

undervisningsarbeid ut fra. Dette kom i kombinasjon med at embetsverket ikke hadde mottatt noen grundig beskrivelse av Stabskompaniets arbeidsoppgaver i Somalia. IR 4 og ledelsen i Stabskompaniet besluttet derfor å bruke *utdanningsplaner* utviklet for Libanon (UNIFIL) til oppsettet av Stabskompaniet.

Hvordan påvirket det soldatene? Stabskompaniet merket i sin utdanningsperiode de foregående departementale og forsvarsfaglige utredningene og forarbeid på to måter. For det første ble det – med unntak av i befalets tilfelle – ikke undervist i lokale forhold eller om UNOSOM som organisasjon. Dette var et resultat av at aktørene involvert i utredning (departementene) og planlegging (Forsvarets overkommando, IR 4 og Distriktskommando Østlandet) ikke hadde innhentet nok informasjon om Somalia eller de operasjonelle forhold. Det ble i følge informantene delt ut hefter til selvstudium til dette undervisningsformålet. For det andre ble ”fagutdannelsen” (utdanningen som relaterte seg til soldatenes spesifikke arbeidsoppgaver) preget av at man tok i bruk samme utdanningsplaner som ved oppsett av UNIFIL-kontingenter.

Når det gjaldt det materielle oppsettet av operasjonen, følte man i Stabskompaniet at man måtte gjette seg til hva som skulle medbringes. Dette fordi rekognoseringslaget ikke hadde skaffet ordentlig oversikt over hva man trengte av materiell. Dette førte til at ledelsen i kompaniet valgte å ta med mer etterforsyninger enn pålagt, i tillegg til telt, byggemateriale og annet utstyr det ble vurdert Stabskompaniet *kunne* få bruk for.

På hvilken måte ble utfordringene håndtert? Soldatene opplevde at de i oppsettings- og utdanningsperioden ikke hadde blitt tilfredsstillende undervist om lokale forhold, og om UNOSOMs organisasjon. Samtidig mente de at *troppen* var forberedt til å gjennomføre arbeidsoppgavene. Dette kan ses på som et paradoks da en følelse av mestring av arbeidsforhold normalt forutsetter kjennskap om organisasjonen en skal jobbe under, og en nøyaktig definisjon av arbeidsoppgavene.

Her konkluderer jeg ikke entydig, men spør om det kan ha bakgrunn i at 65 (av 76) soldater i første kontingent hadde erfaring – og derav mestringsfølelse – fra tidligere FN-tjeneste?

6.2 Erfaringer fra første kontingent

Hva var utfordringene i operasjonen? Stabskompanisoldatenes møtte flere utfordringer i sin første kontingent i Somalia. Like før Stabskompaniet skulle deployeres til Mogadishu i desember 1993, ble en USA-ledet, FN-sanksjonert styrke (UNITAF), vedtatt i FNs sikkerhetsråd. UNITAF fikk mandat til å opprette såkalte ”sikre soner”, hvoretter UNOSOM

skulle deployeres da de ”sikre sonene” var etablert. Uenighet mellom FN og USA om hva ”sikre soner” var, førte til at UNOSOM ble holdt tilbake. FN gjorde likevel et unntak: Hovedkvarteret til UNOSOM – hvor Stabskompaniet skulle tjenestegjøre – skulle som eneste del av UNOSOM deployeres. Da flere nasjoner meldte sin overgang til UNITAF, fikk imidlertid hovedkvarteret til UNOSOM store problemer med å rekruttere støtteenheter. Dette resulterte i at flere arbeidsoppgaver ikke var dekket da det norske Stabskompaniet ankom Somalia.

Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet ble holdt orientert om utviklingen i forholdet mellom UNOSOM og UNITAF. De ble også gjort oppmerksom på at flere land ville avvente deltagelse i UNOSOM, eller overføre sine styrker til UNITAF. Likevel ble det ikke stilt spørsmål med om hva det ville bety for det norske Stabskompaniets situasjon i Somalia.

Hvordan påvirket det soldatene? Den overordnede utviklingen i UNOSOM, og rekognoseringslaget mangelfulle utredning før avreise, gjorde at Stabskompaniet ble utsatt for flere *krevende* utfordringer: Arbeidsoppgaver kompaniet ikke var forberedt på, eller utrustet til, ble tildelt dem ved ankomst i Somalia. Arbeidsmengden ble derfor også større enn forventet. Kompaniet var på bakgrunn av forarbeidet i Norge, heller ikke tilfredsstillende *utrustet* eller *bevæpnet*. Kompaniet ble ikke forlagt ved den amerikanske ambassaden (som de hadde forventet), men måtte slå opp telt på flyplassen i Mogadishu.

På hvilken måte ble det håndtert? Soldatene håndterte utfordringene ved å opptre pragmatisk. Den mangelfulle utrustningen ble løst ved at soldatene brukte øl til å bytte til seg amerikanske kevlarhjelmer, ørkenstøvler og feltsenger. Problemet med bevæpning ble løst ved å ta i bruk beslaglagte automatvåpen fra Mogadishus stridende milits. Omstillingene i forhold til arbeidsoppgaver ordnet seg ved at flere hadde den nødvendige erfaringen fra Libanon. Den økte arbeidsmengden slet på soldatene, men var overkommelig.

I tillegg til pragmatismen blant de enkelte soldatene, var man også på kompaninivå pragmatiske. Ledelsen i Stabskompaniet viste innovasjonsevne ved å anskaffe forlatte konteinere på Mogadishus havn, for deretter å få dem bygget om til kontorlokaler. Det ble også på kompaninivå – i likhet med soldatenes ”bytteøkonomi” – byttet varer med ledelsen i UNOSOMs hovedkvarter. På den måten fikk kompaniet ordnet seg med luftkondisjonering og handleturer til Dubai. Ledelsens valg om å ta med seg *ekstra* forbruksmateriale før avreise til Somalia, ga seg utslag ved at kompaniet var godt utrustet til å møte ad hoc –utfordringer. Ved hjelp av dette ekstra forbruksmaterialet kunne de blant annet bygge leir på flyplassen.

Torunn Laugen Haaland har vist at norske FN-soldater i den parallelle UNPROFOR-operasjonen på Balkan så på seg selv som *improvisasjonister* og *problemlødere*, og at de la ned

stolthet i å få jobben gjort uansett hva.⁴²⁴ Dette ligner på oppførselen til stabssoldatene i UNOSOM.

6.3 Erfaringer fra andre kontingent

Hva var utfordringene? Stabskompaniets andre kontingent var preget av ”den voldelige vendingen” i UNOSOMs operasjoner sommeren og høsten 1993. Den ”voldelige vendingen” var en konsekvens av at UNOSOM ble til UNOSOM II med et nytt mandat basert i FN-paktens kapittel VII. Mandatet forpliktet UNOSOM-styrkene til å ta i bruk makt hvis noen truet mandatets nasjonsbyggende intensjoner. UNOSOM II havnet av den grunn i konflikt med militslederen Mohamed Farrah Aidid. Dette resulterte i at Mogadishu sommeren og høsten 1993 var preget av voldsomme kamper mellom UNOSOM II og amerikanske støttestyrker på den ene side, og Aidids SNA-milits på den andre.

Samtidig som UNOSOM II ble vedtatt av FN, og deretter faset inn 4. mai 1993, ble det i Norge vurdert om man skulle gå med på deltagelse i UNOSOM II. Det ble i den anledning – i likhet med oppsettet av første kontingent – ikke foretatt en skikkelig sikkerhetsvurdering av Forsvarets overkommando. Bestemmelsen om å la norske styrker inngå i en kapittel VII-operasjon ble avgjort i Stortinget, hvor Regjeringen fikk støtte av sentrums- og venstrepartiene. Stabskompanisoldatene ble – tross Stortingets anmerkning om at operasjonen var å anse som mer risikofylt – ikke innvilget økt risikotillegg.

I Forsvarets oppsettende avdeling IR 4 hadde man tatt lærdom av første kontingent. Mye av utstyret Stabskompaniet manglet fra første kontingent ble av den grunn byttet ut med nytt og moderne utstyr. Videre var IR 4 opptatt av at de som oppsettende avdeling hadde gode erfaringer med å bruke befal fra en kontingent, til å hjelpe til med oppsettet av en annen kontingent. Andre kontingents opplæring og utdanning (kompaniet økte fra 76 til 142 soldater) var derfor både lenger og mer detaljert med tanke på arbeidsoppgaver og dagligliv i Somalia.

Hvordan påvirket det soldatene? Den ”voldelige vendingen” gikk i stor grad utover soldatene i Stabskompaniet. Stabssoldatene opplevde at de sommeren og høsten 1993 ble utsatt for flere granatnedslag og skyteepisoder. Til sammen ble fem prosent (syv mann) av kompaniets 142 soldater skadet i løpet av denne perioden, hvorav en alvorlig. Skadene, granatnedslagene og skyteepisodene gjorde noe med stemningen i kompaniet. En følelse av frykt spredte seg. Frykten avstedkom igjen individuelle reksjoner som psykiske sammenbrudd,

---

⁴²⁴ Laugen Haaland 2008: 167.

økt alkoholforbruk (tross forbud), og soldater som valgte å reise frivillig hjem. Til sammen var det 16 repatrieringer (tolv prosent av kompaniet) av ulike årsaker sommeren og høsten 1993.

Hvordan ble det håndtert? I tillegg til de psykiske sammenbruddene, det økte alkoholforbruket og de mange frivillige hjemreisene, reagerte soldatene i Stabskompaniet ved å danne felles front i det de selv omtalte som ”lønnskampen”. Lønnskampen handlet kort fortalt om at Stabskompaniet i fellesskap rettet krav om økt risikotillegg for å kompensere for opplevelsene under ”den voldelige vendingen”. Ved de første forhandlingene i starten av september 1993, fikk de forhandlet frem et ekstra risikotillegg på 1200 kroner i måneden. Da ”den voldelige vendingen” i Mogadishu ”toppet seg” med 18 drepte amerikanske soldater 3-4 oktober, rettet kompaniet et kollektivt krav om ytterligere 3800 kroner i ulempegodtgjørelse. Kravet ble denne gang ikke ført gjennom arbeidstakerorganisasjonene, men gjennom media. Forsvarsdepartementet prøvde å distansere seg fra stabskompanisoldatenes krav fordi de var opptatt av å følge prinsippet om å forhandle med arbeidstakerorganisasjonene, og ikke direkte med soldatene. Lønnskrevet førte ikke frem. Forsvaret skaffet erstatningsmannskap etter bare én dag med rekrutteringsarbeid.

At lønnskampen bunnet i en oppriktig misnøye med lønnsforholdene er utvilsomt. Samtidig hadde denne type kollektive protester skjedd før. Mellom 1978 og 1990 hadde UNIFIL-styrken ved tre anledninger gått til kollektive lønnsaksjoner.⁴²⁵ Det *kan* ha bygget ned barrierene for FN-operasjonene som kom etter.

---

⁴²⁵ Strømmen 2005: 243-246

Appendiks 1.

Intervjuguide

Pre

Fakta om informanten: I) I Hvilken kontingent(er) var du med? II) Hva var din stilling og rang?

Utdanning

- Deltagelse i fredsbevarende operasjoner før UNOSOM?
- Hvorfor søkte informanten seg til UNOSOM?
- Hvordan forløp prosessen fra søknad og påmelding til innrulling som soldat?
- Hvordan opplevde informanten utdanningsperioden?
  - Hvis annen FN-tjeneste: Var utdanningen annerledes disse?
  - Hvem lærte bort?

Under (i Somalia)

- Noen førsteinntrykk ved ankomst?
- Hvordan gikk overgangen fra utdanning til det å befinne seg ”i felt”?
- Hvordan opplevde informanten samarbeidet med andre nasjoner?
- Velferd
- Følte du at konflikten intensiverte?
- Opplevde du å bli tilført kompetanse underveis?

Etter (Tilbake i Norge)

- Hvordan forløp hjemkomst og dimensjon?
- Hva gikk du til da du kom hjem?
- Deltok du i senere internasjonale operasjoner?

Kilder og litteratur

Primærkilder

Arkiv

Distriktskommando Østlandet (DKØ), ”RAFA-3488 UNOSOM”, eske 617 og 618, deponert i Riksarkivet, Oslo

Forsvarsdepartementet, ”016.41 UNOSOM”, Oppbevart i Forsvarsdepartementet, Oslo

Utenriksdepartementet, ”26.6/109 FNs fredsbevarende styrker i Somalia”, oppbevart i Utenriksdepartementet, Oslo

Arkivmateriale fra Stabskompaniet, ”RAFA-3808 UNOSOM/NORCOY”, boks 1-9, deponert i Riksarkivet, Oslo

Informantliste:

Informant 1, intervjuet januar 2014

Informant 2, intervjuet januar 2014

Informant 3, intervjuet januar 2014

Informant 4, intervjuet oktober 2014

Internettkilder

Amnesty International, ”Italy: A Briefing for the UN Committee Against Torture”, <www.amnesty.org/en/library/info/EUR30/002/1999/en>, (sist aksessert 6.11.2014), 1999

Somalia – UNOSOM I- Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>>, u. å., sist aksessert 20. september 2014

Somalia – UNOSOM II - Background, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014

United Nations Operations in Somalia II (UNOSOM II) – Facts and Figures, <www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html>, u. å., sist aksessert 25. oktober 2014

Waal, Alex De: *Class and power in a Stateless Somalia*, <http://justiceafrica.org/wp-content/uploads/2006/07/DeWaal_ClassandPowerinSomalia.pdf/>, 2007, sist aksessert 30. oktober 2014

Bibliografi

Publikasjoner fra FN

Boutros-Ghali, Boutros: *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, New York 2000

FN-paktens kapittel VII, *Chapter VII: Action with respect to threats to the peace, breaches of the peace, and acts of aggression*, <www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml> 1948, sist aksessert 25. oktober 2014

Note by the Secretary-General, *S/1994/653*, New York 1994

S/RES/794 (1992), 3. desember 1992

S/RES/814 (1993), 26. mars 1993

S/RES/837 (1993), 6. juni 1993

Stortingspublikasjoner

Innst. S. Nr. 135 (1992-1993)

Innst. S. nr. 159 (1992-1993)

St. meld. Nr. 14 (1992-1993)

Andre offentlige publikasjoner

Dishonoured Legacy: The Lessons of the Somali Affair, Report of the Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia, Ottawa 1997

Media

Aftenposten (1993): "Somaliasoldater vil ha tillegg", artikkel uten forfatter 11.10.1993

Bergens Tidende (1993). "Såret FN-soldat til Haukeland", artikkel av Ragnhild Hov 1. oktober 1993.

Bergens Tidende (1993): "Norges FN-styrke i Somalia reiser hjem", artikkel uten oppgitt forfatter 11. oktober 1993.

Bergens Tidende (1993): "Ingen tillegg for Somalia-soldatene", artikkel av Ole Irgens, 16. oktober 1993

Bergen Tidende (1993): "Boikott FN-styrken i Somalia", artikkel uten forfatter 13. oktober 1993.

NRK (2007): Søndagsrevyen. 25. Februar. [Hentet 6. 11.2014 fra] <https://www.youtube.com/watch?v=-mcqXNJ-VuU>

NTB (1993): "Somalia 51 FN-soldater trekker seg", artikkel uten forfatter, 12. oktober 1993

NTB (1993): "FN-styrken snart fulltallig igjen", artikkel 15. oktober 1993.

Verdens Gang (1993). "Må leve med granatsplint i hjernen", artikkel av Harald Vikøyr, 3. september 1993

Verdens Gang (1993): "Norske Somalia-soldater i lønns-krig", artikkel av Lars Chr. Wegner 11. oktober 1993

Konferansepapirer

Lewis, I.M: Key-note speech, i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conferance held in Oslo, 9-10 March 1995*, Oslo 1995

Kenneth Menkhaus, "Panel Commentaries Session I", i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conferance held in Oslo, 9-10 March 1995*, Oslo 1995

Mukhtar, Mohammed H: Panel Commentaries Session I, i Jan M. Haakonsen og Hassan A. Keynan (red.), *Somalia after UNOSOM Proceedings from a conference held in Oslo, 9-10 March 1995*, Oslo 1995

Andre publikasjoner

Amnesty International News, vol. 27, no. 5, 1997

De norske FN-beredskapsstyrker, Publikasjon fra Forsvarets Overkommando, 1978

Historical Background of the Conflict: A Chronology and Some Legal And political Aspects, *Somalia Information*, vol. 5 nr 1, publikasjon uten oppgitt forfatter: *Swedish-Somali Friendship Association Stockholm*, 1980

The United Nations and Somalia – 1992 - 1996, *United Nations Blue Book Series Vol. VIII*, New York 1996

Tidsskriftartikler

Aabrekk, Kjell-Knut: Nasjonal beslutningsprosess ved FN-ledete operasjoner, *Pacem* 2012, 12:1

Besteman, Catherine: Representing violence and "othering" Somalia, *Cultural Anthropology*, vol. 11. Nr 1, 1996

Besteman, Catherine: Primordialist Blinders: A Reply to I.M. Lewis, *Cultural Anthropology*, vol. 13. Nr 1, 1996

Chossudovsky, Michel: The IMF's role in the creation of famines in Somalia, *Third World Resurgence*, nr 39, 1993

Græger, Nina: Utenriksministerens norske "konkurrenter", *Internasjonal politikk* 2010, 01

Kaptejns, Lidwien: The Disintegration of Somalia: A Historiographical Essay, *Bildhaan: An international Journal of Somali Studies*, vol. 1 article 6, 2001

Kristoffersen, Lene: *Oslo files on security and defence* 2009, 04

Lewis, I.M.: Doing Violence to Ethnography: A Response to Catherine Besteman's 'Representing Violence and 'Othering' Somalia, *Cultural Anthropology*, vol. 13 nr 1, 1998

Miller, Laura L.; Moskos, Charles: Humanitarians or Warriors?: Race, Gender, and Combat Status in Operation Restore Hope, *Armed Forces & Society*, 1995, 21: 615-635

Samatar, Abdi Ismail: Social Classes and Economic Restructuring in Pastoral Africa, *African Studies Review*, Vol. 35, nr 1, 1992

Waal, Alex de: U.S. War Crimes in Somalia, *New Left Review*, 30, 1998: 131-144

Bøker og redigerte verk

Abdalla, Omar Mansur, The Nature of the Somali Clan System, i Ali Jimale Ahmed (red.), *The Invention of Somalia*, Lawrenceville 1995

Ali, Ahmed Qassim: The Predicament of the Somali Studies, i Ali Jimale Ahmed (red.), *The Invention of Somalia*. Lawrenceville 1995

Besteman, Catherine: Local Land Use Strategies and Outsider Politics: Title Registration in the Middle Jubba Valley, i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia. The War Behind the War*, Colorado 1996

Bjerga, Kjell Inge: *Forsvarets overkommando 60 år*, Oslo 2002

Breidlid, O; Oppegaard, T. H. ; Torblå. P. : *Hæren etter annen verdenskrig 1945-1990*, Oslo 1990

Bull-Hansen, Haakon: *I krig for fred*, Oslo 2008

Børresen, Jacob; Gjeseth, Gullow; Tamnes, Rolf: *Norsk forsvarshistorie – Allianseforsvar i endring 1970-2000*, bind 5, Bergen 2004

Cassanelli, Lee V.: "Explaining the Somali Crisis", i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia The War Behind the War*, Colorado 1996

Chopra, Jarat (red.); Ekenes, Åge; Nordbø, Toralv: *Fighting for Hope in Somalia*, Oslo 1995

Damooei, Jamshid: Analyzing Somalia's Past and Present Economic Constraints and Opportunities for Creating a Conducive Economic Environment, *Mending Rips in the Sky: Options for Somali Communities in the 21st Century*, Lawrenceville 1997

Durch, William J: Introduction to Anarchy: Humanitarian Intervention and "State-Building" in Somalia, i W. J. Durch (red.), *UN peacekeeping, American politics and the uncivil Wars of the 1990s*, Houndmills 1997

Duvsete, Svein: *Kalde krigere og barmhjertige samaritaner 1945-1990*, bd. 3 i *Luftforsvarets historie*, Oslo 2004

Trevor Findlay, *The Use of Force in UN Peace Operations*, New York 2002

Gjeseth, Gullow: *Hæren i omveltning 1990-2005*, Oslo 2007

Gowing, Nik: *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*, Harvard 1994

Græger, Nina: *Norsk forsvarsdiskurs 1990-2005: Internasjonaliseringen av Forsvaret*, Oslo 2006

Græger, Nina; Neumann, Iver B.: Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet som beslutningspolitiske aktører, i O. J. Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis*, Oslo 2006

Hansen, Anja: Fredsnasjonen Norge og de nye FN-operasjonene, i E. Lange, H. Pharo & Ø. Østerud (red.), *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk*, Oslo 2009

Haakon Bull-Hansen, *I krig for fred*. Oslo 2008:196.

Haaland, Torunn Laugen: *Small forces with a global outreach. Role Perceptions in the Norwegian Armed Forces after the Cold War*, Oslo 2008

Issa-Salwe, Abdisalam M.: *The Collapse of the Somali State*, London 1996

Kvale, Steinar; Brinkmann, Svend: *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo 2009: 47

Lange, Even; Pharo, Helge; Østerud, Øyvind: Utenrikspolitikken etter den kalde krigen, i E. Lange, H. Pharo og Ø. Østerud (red.), *Vendepunkter i norsk utenrikspolitikk*, Oslo 2009

Leraand, Dag: *INTOPS norske soldater internasjonale operasjoner*, Oslo 2012

Lewis, I.M.: *A Modern History of the Somali*, Oxford 2002

Lewis, I.M.: *A Pastoral Democracy*, Oxford 1999

Little, Peter D.: Rural Herders and Urban Merchants: The Cattle Trade in Southern Somalia, i Catherine Besteman og Lee V. Cassanelli (red.), *The Struggle for Land in Southern Somalia The War Behind the War*, Colorado 1996

Menkhaus, Ken: Traditional Conflict Management in Contemporary Somalia, I I. William Zartman (red.), *Traditional Cures for Modern Conflict. African Conflict "medicine"*, Colorado 2002

Makinda, Samuel M.: *Seeking Peace for Chaos: Humanitarian Intervention in Somalia*, Boulder 1993

Marki, Petter: *UNEF United Nations Emergency Force: DANOR-bataljonen og det norske feltsykehuset – Suez, Sinai og Gazastripen*, Oslo 2008

Mayall, James: Humanitarian Intervention and International Society: Lessons from Africa, i Jennifer M. Welsh (red.) *Humanitarian Interventions and International Relations*, New York 2004

Moen, Kjell Erik Møgster: *Fredskrigeren Thorvald Stoltenberg*, Oslo 2009

Omar, Mohamed Osman: *The Road to Zero: Somalia's Self-Destruction – Personal Reminiscences*, London 1993

Ose, Christine Due: *Med sykkel til Sinai*, Oslo 2010

Razack, Sherene H.: *Dark Threats and White Knights*, Toronto 1997

Rubenson, Sven: *Dragkampen på Afrikas Horn*, Lund 1979

Rutherford, Kenneth R.: *Humanitarianism Under Fire: The US and UN intervention in Somalia*, Sterling 2008

Saltnes, Magnar: *Akershus infanteriregiment nr. 4 1628-1995*, Oslo 1998

Sandbrook, Richard: *The politics of Africa's economic stagnation*, Cambridge 1985

Skogrand, Kjetil: *Norsk Forsvarshistorie 1940-1970*, Bergen 2004

Strømmen, Wegger; Leraand, Dag: *I kamp for fred. UNIFIL i Libanon – Norge i UNIFIL*, Oslo 2005

Teutsch, Friedrike: *Collapsing Expectation National Identity and Disintegration of the State in Somalia*, Edinburgh 1999

Tripodi, Paolo: *Colonial Legacy in Somalia: Rome and Mogadishu*, London 1999

Tveit, Odd Karsten: *Alt for Israel, Oslo-Jerusalem 1948-78*, Oslo 1996

Udgaard, Nils Morten: Statsministerens kontor – minst, men mektigst?, i O. J. Sending (red.), *Norsk utenrikspolitisk praksis*, Oslo 2006: 56.

Waage, Hilde Henriksen: *Norge – Israels beste venn. Norsk Midtøsten-politikk 1949-1956*, Oslo 1996

Winslow, Donna: *The Canadian Airborne Regiment in Somalia: a socio-cultural inquiry*, Ottawa 1997

Ödlund, Ann: *Världssamfundets insats i Somalia 1992-95: UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II*, Stockholm 2001